CONTEMPLATORUL SOLITAR

Dan Stanca

Dan Stanca

CONTEMPLATORUL SOLITAR

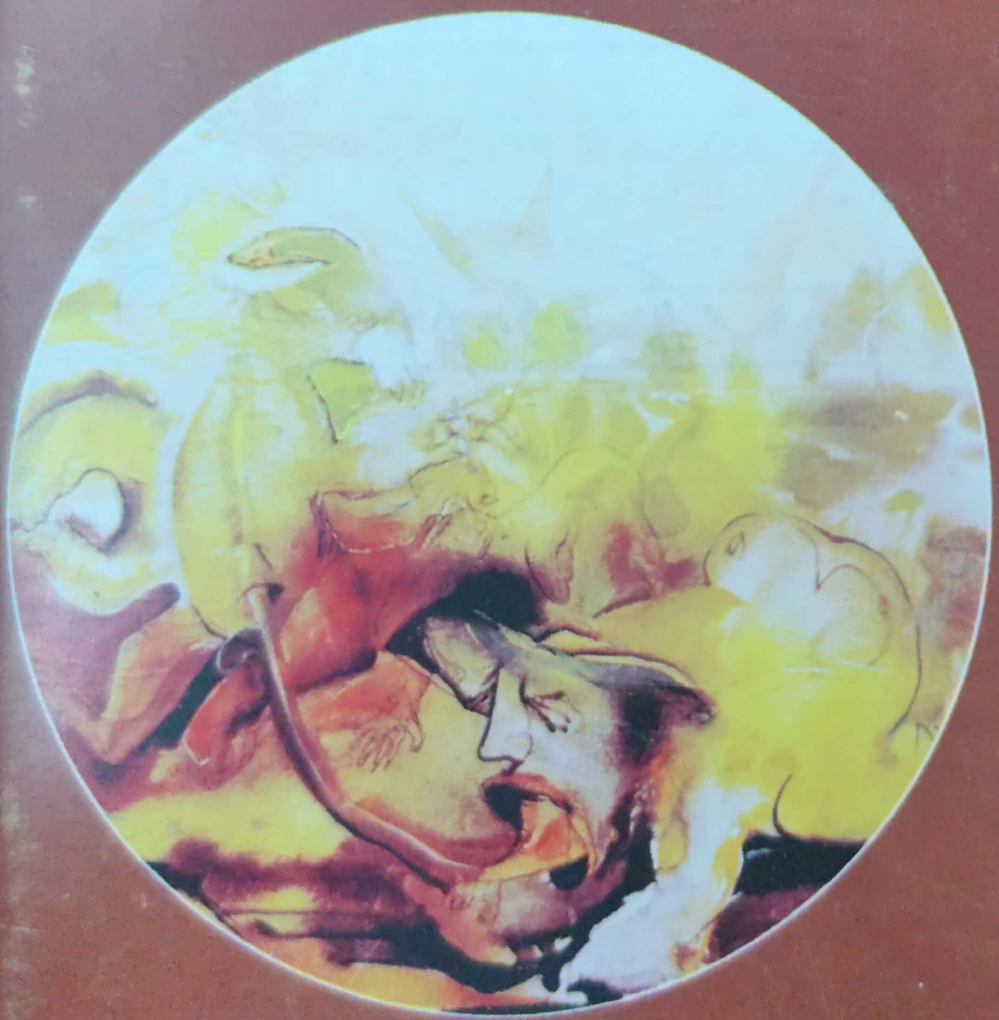

DAN STANCA

CONTEMPLATORUL SOLITAR

Introducere în opera lui VASILE LOVINESCU

Scanned with OKEN Scanner

© Institutul European Iaşi, 1997
ISBN 973-586-057-0

Printed in ROMANIA

Scanned with OKEN Scanner

VERIGA INIȚIATICĂ

Prin volumul de față, Dan Stanca ne pune la dispoziție prima lucrare de referință și meditație hermeneutică asupra operei și vieții lui Vasile Lovinescu. Nepot al cunoscutului critic Eugen Lovinescu și maestru de necontestat al analizei simbolice a universurilor tradiționale, Vasile Lovinescu și-a petrecut viața sub pecetea tainică a solitudinii și anonimatului, două trăsături ce marchează adesea spiritele de excepție. Nu întîmplător, așadar, titlul acestei cărți este Contemplatorul solitar, *inspirat de altminteri după un volum de eseuri al marelui scriitor german Ernst Jünger, și ne avertizează de la bun început despre singularitatea și implicit originalitatea unui autor și a unei opere.*

De fapt, publicarea masivă din 1989 încoace a mai mult de șapte volume postume ale lui Vasile Lovinescu, ca și a unui important număr de articole dedicate textelor lovinesciene, a creat necesitatea atît pentru specialiști cît mai ales pentru publicul larg a unei adevărate introduceri în labirintul de simboluri al unei creații ce include aproape întreg domeniul tradiției perene. Introducere care, firește, nu se putea lipsi de racordarea la dimensiunile biografice insolite ale acestui autor, așa cum o dovedește Dan Stanca în cartea pe care a scris-o.

Prin ce este de fapt importantă figura lui Vasile Lovinescu? Exegetul încearcă să răspundă la această întrebare, recurgînd la două argumente: unul de ordin istoric, celălalt de natură metafizică. Încă din primul capitol al lucrării, raportarea temporară, istorică încearcă să situeze, să delimiteze și să analizeze importanța creației lovinesciene în deja celebra, literar vorbind, epocă interbelică. În fond, Vasile Lovinescu a fost coleg de generație cu Mircea Eliade, Emil Cioran, Mircea Vulcănescu, Constantin Noica, Petre Țuțea etc., numai că destinul său l-a purtat pe căi solitare, nespectaculoase, pe

Scanned with OKEN Scanner

deasupra pulberii timpurilor, oricît de aurite ar fi fost acestea uneori... De aceea, adevărata situare a vieții și operei lui Vasile Lovinescu impune obligatoriu proiectarea sa într-o dimensiune atemporară și metafizică. De fapt, - încercăm să diagnosticăm -, aceasta și este ținta cărții de față, formîndu-i ultimul și, în opinia noastră, cel mai îndrăzneț capitol. Autorul pleacă aparent cuminte de la datele biografice, vizibile ale lui Vasile Lovinescu, de la cronologia operei sale, pentru a irumpe brusc în metafizic. Astfel, abordînd problema destinului post-mortem al lui Vasile Lovinescu, el nu se referă, cum ar fi fost foarte previzibil, doar la ecoul temporal și la posibilul efect formator pe care textele lovinesciene îl pot avea asupra noilor generații de cititori, ci se apleacă asupra ideii de mîntuire cu toate riscurile și aproximările pe care le implică un asemenea comentariu.

Importanța lui Vasile Lovinescu se poate judeca din varii perspective. Dincolo de modelul său existențial și destinul său inițiatic, el a impus în peisajul literar românesc un tip de hermeneutică aparte, de inspirație guénoniană, ale cărei aplicații în domeniul folclorului au valorizat în mod neașteptat universul colindelor, al baladelor și basmelor românești.

Cărți precum Creangă și creanga de aur *(Cartea Românească 1989 și reeditată la Rosmarin, 1996),* Interpretarea esoterică a unor basme românești *(Cartea Românească 1992),* Mitul sfîșiat *(Institutul European Iași, 1993),* Incantația Sîngelui *(Institutul European, 1994) etc. trasează o adevărată rețea simbolică menită a developa fragmente mitice, semnificații sacre, sensuri demult uitate consubstanțiale unei tradiții ancestrale ignorată cu totul de modernitate.*

Prezentarea globală ca și nuanțarea pertinentă a unor analize lovinesciene asupra valorilor perene românești constituie tema unui întreg capitol dedicat mitului ca vehicul al tradiției, istoriei și geografiei sacre. Ceea ce singularizează hermeneutica lovinesciană este practica, alături de informația erudită, a meditației creatoare asupra materialului analizat, altminteri spus, importanța acordată virtuților cognitive ale imaginarului. Vasile Lovinescu nu numai că interpreta analitic peisajul simbolic al tradiției, ci chiar îl trăia efectiv. De aici au decurs în unele cazuri și reticența sau dificultatea unei receptări corecte a textelor sale.

Este meritul lui Dan Stanca de-a fi sesizat filonul secret al unor adîncimi ontice în ceea ce ne-am obișnuit să etichetăm printr-o academică sintagmă „hermeneutica simbolică". Această justă măsură între tern și perisabil i-a îngăduit cercetătorului operei lovinesciene

Scanned with OKEN Scanner

subtila analiză a sensurilor spirituale ale ocultării pe care o face în cel de-al treilea capitol al cărții, Ocultare și revelare. *Urmărind textele lui Vasile Lovinescu autorul observă caracterul de aventură spirituală pe care o ascunde arborescența construcțiilor sale simbolice, efortul de-a degaja, uneori genial, din învolburata cenușă a aparențelor „mutual contradictorii", cum ar fi spus M. Eliade, adevăratul chip teofanic al lumii. Și din nou revenim la raportul secret și esențial dintre viață și operă. Căci numai în calitatea sa de pelerin pe nesfîrșitele și dificilele căi ale inițierii, Vasile Lovinescu sau „Lala" cum i se mai spunea a putut descoperi și lega între ele verigi românești ale intemporalei* philosophia perennis.

Tocmai calitatea lui Vasile Lovinescu de maestru spiritual, faptul că a făcut un pelerinaj la muntele Athos și ulterior a obținut o inițiere alawită i-au prilejuit o serie de comentarii de mare actualitate, în treacăt fie spus, privind șansele de inițiere spirituală în acest sfîrșit de secol livrat babiloniei tehnologice.

Tema unei posibile realizări spirituale în vremurile modernității cărora le-a aparținut și Vasile Lovinescu aduce în discuție o serie de nuanțări necesare privind inițierile musulmane sau creștin-ortodoxe discutate în ultimul și întrucîtva conclusivul capitol al cincilea al cărții, Contemplatorul solitar.

O contribuție însemnată pe care o aduce volumul lui Dan Stanca privește sistematizarea și regruparea la un loc a bogatei și adesea greu accesibilei publicistici din anii '30 semnate de V. Lovinescu. Acest efort pune la dispoziția cititorului articole din Vremea, Cuvîntul, Azi, Gîndirea, *etc. Cercetarea publicisticii interbelice constituie de asemenea un inedit aparat critic pentru circumscrierea justă a locului pe care-l ocupă Lovinescu în cadrul generației '30. Degajarea acestei necesare perspective constituie de altfel și substanța primului capitol al cărții* Metafizică și politică, *cel care ne introduce în mod incitant prin aluzive rapeluri la actualitate în viața și opera lui Vasile Lovinescu.*

Am lăsat cu bună știință la urmă prezentarea capitolului dedicat refuzului lumii moderne. El exprimă cel mai bine atitudinea lui Vasile Lovinescu. Abordînd această problematică Dan Stanca analizează atent diversitatea implicațiilor culturale, politice, sociale, economice și evident religioase, referitoare la această opțiune existențială. Fără a fi un contestatar agresiv al modernității, Vasile Lovinescu a refuzat sistematic atît prin destin cît și prin operă multicolorul bîlci al deșertăciunilor „noii lumi". Din acest punct de vedere existența lui

Scanned with OKEN Scanner

are o valoare paradigmatică, situîndu-se într-un timp transcendent şi materializînd o verigă importantă unică în România din lanțul a ceea ce am numit philosophia perennis *care leagă lumile pînă la sfîrşitul vremurilor.*

Trebuie spus că Vasile Lovinescu a fost în legătură prin corespondență sau dialog direct cu mari personalități europene din domeniul vieții spirituale, politice, artistice, filosofice. Este suficient să-i citățm pe René Guénon, Julius Evola, Schuon, Titus Burckhardt iar dintre români pe Mihai Vâlsan şi Mircea Eliade. Apariția în 1987 în Franța a lucrării de istorie mitică Dacia hiperboreană *a stîrnit interesul unui larg cerc de specialişti pentru tradiția mitică a României precum medievistul Charles Ridoux sau Paul Georges Sansonetti. Acesta din urmă, elev al cunoscuților Henry Corbin şi Gilbert Durand, a ținut mai mulți ani la rînd un curs despre Dacia hiperboreană în cadrul catedrei de religii comparate de la Sorbonna, influențat întrucîtva de opera lui Vasile Lovinescu, dovadă certă a ecoului său pe plan internațional.*

Se ştie, Vasile Lovinescu a fost şi maestru spiritual, animînd un grup inițiatic ce a durat în Bucureşti imediat după război pînă în 1958, fiind oarecum în paralel cu Rugul aprins *de la Antim, dar mult mai puțin cunoscut, se înțelege, şi de aceea ferit de persecuții. Ulterior acest grup se va continua într-un cerc de studii şi meditație tradițională iar după 1990, odată cu publicarea scrierilor sale, se poate vorbi de o veritabilă „şcoală Vasile Lovinescu" privind abordarea literară, filosofică, existențială a teoriei şi practicii tradiționale. Scriitori, pictori şi chiar politicieni se reclamă astfel ca fiind lovinescieni. Poate s-ar fi cuvenit ca în cuprinsul cărții sale Dan Stanca să se fi oprit mai mult asupra acestor aspecte şi nu ar fi stricat deloc dacă ar fi realizat chiar nişte anchete pentru a vedea care sînt oamenii de prestigiu care, practic, şi-au schimbat viața de cînd au auzit doar sau chiar au citit tot ce a scris Vasile Lovinescu.*

În fine, cîteva cuvinte despre autorul acestei cărți. Eseist şi prozator, Dan Stanca s-a remarcat printr-un întreg ciclu de articole de spiritualitate polemice sau mai detaşate în revistele Luceafărul, Viața Românească, Contrapunct, Euphorion, România literară, România liberă *şi în primul rînd în minunata revistă care a fost* LAI Cotidianul. *Apropierea de creația lui Vasile Lovinescu i-a dat şansa de a cunoaşte direct grupul de prieteni de la* Hyperion, *denumire sub care s-a perpetuat memoria şi chiar şcoala tradițională inițiată de scriitorul şi maestrul de la Fălticeni. Dan Stanca a avut acces chiar înainte de 1989 la o mare parte din lucrările în manuscris ale*

Scanned with OKEN Scanner

acestuia, ce aveau să fie publicate abia după revoluția din decembrie. Fără îndoială însă că o empatie secretă și poate o verigă inițiatică necesară l-au legat și îl leagă pe Dan Stanca de personalitatea și creația lui Vasile Lovinescu. Vreau astfel să spun că el nu a scris această carte întîmplător, dintr-un simplu și profan impuls spre studiu, spre cercetare. L-a ales pe Vasile Lovinescu fiindcă și Vasile Lovinescu l-a ales pe el...

Volumul pe care l-a scos la pretigioasa editură „Rosmarin", care nu a publicat pînă acum decît lucrări inspirate de Guénon și Lovinescu, fiind pînă la urmă un supus executor testamentar al memoriei și duhului lui Vasile Lovinescu, deci acest volum Simbol și vedenie *a inclus cele mai importante texte pe care le-a scris de-a lungul anilor în revistele mai sus amintite. Regret că în acest volum nu a fost inclus și amplul eseu* Șase infatuări ale omului decăzut *publicat în* Viața Românească. *Semnatar și al unui roman-simbol* Aripile Arhanghelului Mihail, *Dan Stanca este un autor talentat și incisiv, unic în felul său prin poziția radicală, virulentă, parcă împotriva tuturor și pledînd numai pentru ce nu se vede...*

În labirintul nichelat al lumii moderne, el încearcă să poarte o inefabilă investitură celestă. Căci în lumea de azi a trăi misterul simbolului și a privilegia reflexele transcendentale ale unui atotstăpînitor „tourment" hedonist constituie un risc enorm pe care autorul și l-a asumat, știind că în acest fel de însingurează, dar simțind că nu are încotro. Numai așa însă s-ar fi putut scrie această introducere în viața și opera „contemplatorului solitar", Vasile Lovinescu.

Silvia Chițimia

Scanned with OKEN Scanner

I
Metafizică şi politică

Metafizica nu este un domeniu al cunoaşterii steril abstracte. Metafizica însufleţeşte gîndirea şi o scoate din zona stereotipiilor, a apatiei mentale. Metafizica transcende gîndirea şi o proiectează în negîndire. Din clipa în care nu mai gîndeşti abia atunci începi să gîndeşti. Această afirmaţie de inspiraţie taoistă („cînd se făptuieşte fără cărmuire toate sînt bine cîrmuite")[1] ne introduce în tensiunea paradoxului şi de aici în plin mister. Cînd făptuieşti fără să făptuieşti, cînd gîndeşti fără să gîndeşti, atunci intri în armonie sau nu strici armonia. Tot din Lao-Tzî mai citim: „Cel care nu face nimic pentru propria viaţă este mai vrednic decît cel care pune preţ pe viaţă". *A nu face nimic constituie principala calitate metafizică.* „Nimicul este Totul divin, golit de orice conţinut, dar ca vacuum absolut nimicul este saturat de prestigiul divin"[2]. Înţelepciunea aceasta se regăseşte în *Evanghelii* atunci cînd Domnul Iisus spune că cel care-şi iubeşte prea mult viaţa pe pămînt va pierde viaţa din ceruri. A nu face nimic pentru viaţa aceasta înseamnă a tînji după viaţa de apoi, înseamnă a gîndi negîndind. Făptuirea-nefăptuire este un mod de detaşare faţă de lucrurile pămînteşti sau, în cel mai fericit caz, gîndirea lor în înălţimea ascunderii lor. „Dacă nu ar exista uneori, în chiar temeiul omului istoric, o gîndire ascunsă atunci el nu ar fi nicicînd capabil de recunoştinţă" spune Heidegger în Postfaţa la *Ce e metafizica*[3]. Recunoştinţa este alt nume al detaşării faţă de simpla satisfacţie pămîntească, este înţelegerea metafizică ce operează distincţia netă între ce este veşnic (nefăcutul, nemanifestatul, negînditul) şi ce este efemer (făcutul, gînditul, manifestatul). E important deci de ştiut că omul făptuieşte şi gîndind, gîndul fiind în fond o faptă subtilă. Doar negîndirea sau gîndi-

Scanned with OKEN Scanner

rea ascunsă ce este o gîndire originară nu făptuieşte şi capătă calitate metafizică. După cum o faptă adevărată în sensul închinării şi consacrării ei poate să fie mai presus decît un gînd speculativ, periculos, neconsacrat.

De ce am ales aceste cuvinte de introducere la o carte despre Vasile Lovinescu? Din simplul motiv că Vasile Lovinescu este spiritul metafizic prin excelenţă, melancolicul care a căutat soarele de la miezul nopţii, slujindu-se de cunoaşterea tradiţională a doctrinei esoterice, dar rămînînd om şi distilînd în sufletul său tristeţea crepusculară a oricărui exilat pe acest pămînt în kali-yuga. Dacă (mai) există respect pentru sensul profund spiritual al cuvîntului Tradiţie, el nu are nici o legătură cu ceea ce se numeşte îndeobşte tradiţionalism[4], prin care literaţi sau folclorişti mediocri au vrut să-şi facă un renume. Practic, în Europa şi, desigur, dincolo de ea, cele două personalităţi care au dat tîrcoale Tradiţiei după ce au depăşit în prealabil atît fastul erudiţiei cît şi voluptatea creaţiei, au fost René Guénon şi Martin Heidegger. Lor li se alătură şi V. Lovinescu într-un mod aproape imprevizibil, realizînd însă un triunghi esenţial în acest secol trist şi cinic.

În fond, adevăratul metafizician în lumea modernă are de dus o existenţă pîndită de mari primejdii. Ceea ce altuia i se iartă, ceea ce altul îşi permite, el nu-şi poate permite. Şansa de-a pătrunde adevărul ascuns, esoteric îi îngrădeşte îngrozitor de mult mişcările. Mişcările exterioare, dar mai ales mişcările interioare care, cum spuneam anterior, sînt mult mai periculoase în cazul în care nu se supun unui control ca rigoare a consacrării şi devoţiunii. Gînduri aruncate la întîmplare, speculaţii scăpărătoare, dar atît, reprezintă calea cea mai sigură de rătăcire, în final sterilitate sau mai rău, moartea spirituală prin eşuarea în tenebrele invizibile şi insondabile ale universului. Tot Guénon spunea între cele două războaie foarte clar: „Atunci cînd ai asimilat anumite adevăruri, nu le mai poţi pierde din vedere şi nici nu mai poţi refuza să le accepţi toate consecinţele."[5] Aceste adevăruri sînt adevărurile tradiţionale, esoterice, inefabile şi ferme, în absenţa cărora lumea nu ar putea exista, chiar dacă i se dă tot timpul iluzia că poate să

Scanned with OKEN Scanner

existe, de fapt, marea înşelătorie a demonului pe care gîndirea metafizică, tocmai prin aceea că îl reduce la statutul său adevărat de neexistenţă, îi oferă, paradoxal şi o posibilitate de acţiune neobişnuit de mare. Altfel spus, intrarea în metafizică presupune cumplite obligaţii de care unii nu sînt conştienţi, alţii le minimalizează, considerînd că metafizica ar fi, eventual, o profesie ca oricare alta căreia îi dai inteligenţă pentru a primi satisfacţii, glorie. Dar gîndul care nu poate fi gîndit, cum poate asigura o profesie, o activitate? A scrie cărţi despre acest gînd, despre această gîndire înseamnă, aşadar, a-ţi asuma un risc îngrozitor. A scrie asemenea cărţi înseamnă însă a le trăi în prealabil, nu afectiv, nu sentimental, a le trăi ca pe o experienţă spirituală pe care apoi o consemnezi fără nici o preocupare pentru viitor. Scrisul, realizarea estetică trec pe planul secund şi, odată cu ele, şi simţămintele de emulaţie profană. A gîndi negîndirea sau a gîndi negîndind înseamnă a te apropia de posibilităţile tainice ale iniţierii. Dincolo de o asemenea realizare nu mai poate fi altă realizare. Dar voi reveni mai încolo la sensurile tainic-iniţiatice ale vieţii şi operei lui Vasile Lovinescu.

Aparţinînd generaţiei criterioniste el a fost, totuşi, detaşatul, veghetorul de la distanţă al destinelor acestei generaţii minunate fără de care România mare şi modernă ar fi fost doar o carcasă lipsită de duh. El poate fi apropiat de toţi reprezentanţii acestei generaţii şi în acelaşi timp este străin de ei. În revista *Luceafărul* publicam în vara lui 1994 un eseu intitulat *Poliedrul spiritual al României*, care nu dorea să fie decît o geometrizare a generaţiei '30 prin reţinerea numelor care mi se păreau cele mai importante pentru a alcătui modelul dorit. Vîrfurile (de jos şi de sus) ale acestei figuri geometrice erau ocupate de Nae Ionescu, respectiv, Vasile Lovinescu. Spuneam în cuprinsul acelui text că poliedrul spiritual al ţării creşte ca un arbore de lumină din rădăcina unui daimon pentru a atinge coroana unui înger. Deosebirea dintre cei doi se explică deci prin poziţia la antipozi a unuia faţă de celălalt creînd însă pînă la urmă efectul unei asemănări prin cunoscuta logică a extremelor care se întîlnesc. Dar înainte de-a intra în analiza acestei relaţii ar trebui spus că generaţia criterionistă a fost

Scanned with OKEN Scanner

generaţia de gînditori, poate singura pe care am avut-o în sensul adevărat al cuvîntului, opusă generaţiei '20 a marilor scriitori (Blaga, Barbu, Arghezi, Sadoveanu, Rebreanu etc). Această trăsătură ce îi conferă o netă specificitate o înscrie de altfel într-o altă perspectivă în care esteticul este înlocuit de spiritual. Şi tocmai aici intervine curiozitatea pe care nu pot să nu o semnalez ca o paranteză, dar şi ca o platformă pentru construirea altor analize.

După cum spunea Mircea Eliade în discuţiile purtate cu Henri Rocquet[6] generaţia anterioară, generaţia '20, fusese animată de idealul făuririi României mari. Generaţia lui, deci generaţia '30, pierzînd acest ideal deja realizat, s-a trezit în faţa unui gol existenţial care, favorizînd pe de o parte spleenul, disperarea, nihilismul, a imprimat însă şi o extraordinară fervoare de-a explora spiritualul. Ciudăţenia pe care voiam s-o semnalez e următoarea: cum e posibil ca o generaţie dominată de idealul literar să realizeze de fapt un ideal naţional-politic cum a fost Marea Unire? Bineînţeles, generaţia respectivă nu s-a limitat la scriitori, au fost oameni politici, istorici, au fost Iorga şi Pîrvan ca nume de primă mărime, care, în pofida activităţii lor cărturăreşti, puneau deasupra acesteia misiunea socială, moral-politică, dar generaţia '20 a fost în esenţă o generaţie dominată de scriitori şi de gînditori. De aici decurge o concluzie foarte importantă: *realizările literare se înrudesc cu cele politice naţionale, ambele fiind de natură strict exterioară*. Realizările spirituale sînt însă net opuse lor şi din această cauză ele nici nu pot consona cu izbînzile politicienilor, ale tribunilor neamului sau ale scriitorilor răsfăţaţi de cuvinte. Iorga, Pîrvan ar fi putut să vorbească mulţimilor adunate pe Cîmpia Libertăţii. Acest tip de intelectual fie că se află la '48, '59, '77 sau 1918 are acelaşi comportament. Nici un reprezentant important însă al generaţiei '30 nu ar fi putut să se poarte astfel. Idealul Marii Uniri de care a vorbit Mircea Eliade, ca simbolizînd şansa uriaşă a generaţiei anterioare lui, exprima în acelaşi timp şi o existenţă exterioară, fără miza deschiderii întru cer sau abis.

Trecerea de la paşoptism la junimism în secolul al XIX-lea prefigurează trecerea de la generaţia '20 la generaţia '30 în

Scanned with OKEN Scanner

secolul al XX-lea cu diferenţele corespunzătoare. Ceea ce la junimişti a fost spiritul critic, conservator ca trăsătură dominantă, opus naivităţii paşoptişte, la criterionişti a fost atracţia spre spiritual şi spre idee opus idealului nutrit de generaţia Unirii. Idee contra ideal şi spiritual contra estetic descriu forţa tragică a unei generaţii care părea să nu mai aibă de ce trăi, dar în acelaşi timp descoperea nevăzutul, abstractul mai presus de metafore şi de formule-manifest.

Desigur, lucrurile se interferează, dar bunăoară, realizarea lui Blaga în primul rînd ca poet în detrimentul realizării ca filozof şi eseist îi dovedeşte cu precizie apartenenţa la o generaţie care îi sprijinea pe tribuni şi pe artişti, mai puţin pe gînditor. Cît de spiritual a fost Blaga, dar prea sedus de poezie, a intrat în vălurile Mayei, aşa cum au intrat toţi prin vraja idealurilor şi a cuvintelor!

La urma urmei gînditorii autentici nu puteau face Unirea. Ei, pe plan politic, nu l-ar fi susţinut pe Brătianu, ci pe Marghiloman, fiind cumplit de reacţionari şi conservatori. Tocmai de aceea, cum spuneam, generaţia '30 a fost posedată de o forţă tragică, o forţă daimonică fiindcă daimonul perfect care a înrîurit-o şi care, paradoxal, prin vîrstă aparţinea generaţiei '20, dar nu avea prea multe puncte comune cu ea, a fost Nae Ionescu. Deşi i-a avut maeştri pe Iorga şi pe Pîrvan, el a fost animat de o trăire mistică ce nu se putea încorpora doar în idealuri naţionale, militante şi acţiona în gol, în golul ideii destructive, sinucigaşe sau transfiguratorii pînă la deificare. Poziţia sa faţă de ortodoxie nu a fost aceea a unui subordonat, a unui credincios cuminte. Atras de origenism, convins că existenţa e un naufragiu, că omul e căzut în creaţie, nu putea să fie pe placul autorităţilor de nici o categorie.

Pînă în acest punct apropierea de Vasile Lovinescu (antipodul său) este perfectă. Dar de aici încolo urmează deosebirea fatală care, în fond, arată cine a fost şi cine nu a fost metafizician. Am toată admiraţia pentru ce a scris Dan Ciachir despre Nae Ionescu, afirmînd că în cazul filosofului român accentul cădea pe împlinirea lăuntrică, „pneumatică", că el manifesta un dezinteres benefic faţă de edificiu sau operă[7], dar

Scanned with OKEN Scanner

pot întreba, care i-a fost în cele din urmă împlinirea? Aceea că a murit la timp fiindcă altfel îl păştea ori puşcăria, ori exilul?

Cum spuneam, intelectualii care ating nişte zone delicate ale gîndirii, care dau tîrcoale gîndului care nu se gîndeşte, iar Nae Ionescu, într-un fel sau altul, se număra printre aceştia -, ei bine, asemenea intelectuali trebuie să fie foarte atenţi la modul în care îşi duc viaţa. Ceea ce Nae Ionescu, totuşi, nu a făcut. Nu contează dacă ai scris o *Metafizică*, dacă ai predat-o strălucit la catedră, nici dacă în ceasurile de singurătate ai meditat asupra unor lucruri pe care cu greu le-ai fi putut exprima, contează ca între toate acestea şi restul vieţii să existe un acord. Iar acest acord, din păcate, nu a existat. Ispita daimonică a fost mai puternică decît seninătatea angelică. O fi într-adevăr o calitate să distrugi imaginea ridicolă a intelectualului român care nu are bani, e sărac, amărît, chinuit şi umilit de potentaţii zilei, dar în acelaşi timp trebuie să-ţi dai seama că apropierea de bancheri sau de industriaşi, viaţa în anturajul lor şi împărtăşirea din favorurile lor, aşa cum a făcut Nae Ionescu nu e chiar inocentă şi determină o reacţie de adversitate, „un choc en retour" extrem de periculos. Malaxa, Blank etc. nu au fost nişte persoane neutre din punctul de vedere al contactului pe care l-ai fi avut cu ele. Spus pe şleau, erau nişte persoane cu o funcţie net antispirituală, iar un om care ştie ce înseamnă spiritul nu poate să nu fie conştient de primejdiile care-l pîndesc, pe un plan ocult, se înţelege, dacă se află prea mult în apropierea unor asemenea magnaţi. Este, în fond, chiar cazul lui Nae Ionescu. Şi, în treacăt fie spus, nu contează că trata sau era tratat de la egal de aceşti puternici ai zilei, spre deosebire de alţi intelectuali care, neavînd impetuozitatea lui, deveneau slugarnici şi linguşitori pentru a obţine anumite avantaje de la aceiaşi potentaţi, contactul tot contact rămîne. Nu apărarea demnităţii are importanţă în acest caz - chestiune limitată, de ordin etic - ci menţinerea detaşării faţă de psihismul malefic pe care-l răspîndeau personajele respective, chestiune de ordin metafizic. Pe această linie Nae Ionescu i-a urmat lui Iorga care se arăta la rîndul său entuziasmat de un alt magnat al timpului, Basil Zacharoff, versat în afacerile cu petrol etc. Iată deci slăbiciunea

Scanned with OKEN Scanner

intelectualului care în final nu este iertat! Şi sfîrşitul groaznic al lui Iorga, şi sfîrşitul lui Nae Ionescu, aflat sub semnul enigmatic al unei posibile otrăviri demonstrează că în pofida suflului lor formidabil, demiurgic, sau poate tocmai din cauza lui, şi unul, şi altul nu au fost în stare să înţeleagă clar, fară echivoc, adevărata natură metafizică a intelectualului care nu poate să rişte cultivînd relaţii cu personaje care, prin însăşi condiţia lor, îndeplinesc un rol satanic în societate. Şi toţi magnaţii de la Malaxa la Zacharoff ce au fost altceva decît asemenea instrumente ale contraspiritualităţii şi contratradiţiei? Şi tocmai Nae Ionescu care publica în *Predania* (Tradiţia) şi ţinea cronică ortodoxă să aibă contacte cu personaje de o asemenea factură? Contradicţie incomodă, extrem de primejdioasă! Pot aminti aici un lucru deloc cunoscut, acela că în corespondenţa pe care Vasile Lovinescu a avut-o cu Réne Guénon, acesta din urmă îl ruga pe Vasile Lovinescu să afle anumite detalii în legătură cu personalitatea lui Basil Zacharoff, despre care Guénon ştia în mod sigur că este exponentul unui centru antispiritual din Balcani. Corespondenţa Lovinescu-Guénon nu a fost (încă) publicată, se află în manuscris şi nu aş vrea să fac alte referiri la ea şi, mai ales, la importanţa ei.

O altă linie care trebuie cercetată este aceea a raporturilor generaţiei cu legionarismul. Nu încape nici o îndoială că cei mai de seamă reprezentanţi ai generaţiei '30 au văzut în Legiune ceea ce nu era sau ceea ce ar fi putut fi în plan abstract-mistic. Mircea Eliade, Emil Cioran, Constantin Noica, în nuanţe şi grade diferite, au privit cu interes această mişcare de dreapta, arătîndu-se chiar entuziasmaţi de valenţele transfiguratorii ale acesteia. Mircea Eliade într-un articol din *Vremea* din 1938, intitulat *Noua aristrocraţie legionară*, afirma fără nici un ocol şi nici o rezervă că aceasta este marea şansă a României de-a ieşi din mediocritate, din meschinărie, din lîncezeala fanariotă. Entuziasmul viitorului savant este aproape molipsitor şi din acest motiv el nici nu poate fi bănuit de trucaje dictate de o strategie a momentului, interesată în obţinerea unor avantaje din partea Gărzii aflate pe atunci în punctul culminant al carierei sale. Şi totuşi acest entuziasm dă de gîndit şi nu

Scanned with OKEN Scanner

poate fi tratat ca o simplă atitudine juvenilă. Acest entuziasm a fost remarcabil, dar a avut slăbiciunea sa. Din nou se observă un deficit metafizic în felul în care era privită mişcarea legionară, ca şi orice altă mişcare mistică şi politică în acelaşi timp.

Trebuie totuşi subliniat - a cîta oară! - că fără suflul mişcării legionare România interbelică ar fi fost stearpă şi banală. Intelectualul nu poate trăi numai în bibliotecă, întregindu-şi viaţa, eventual, cu un creştinism exoteric. Operele sale nu pot forma numai obiectul unei relaţii cititor-editor-critic-autor. Intelectualul vrea să dinamiteze istoria, s-o ardă, s-o transfigureze. Această năzuinţă de sorginte mistică a stat la baza mişcării legionare aşa cum a fost ea concepută de vîrfurile ei, cu alte cuvinte de elita care a însufleţit-o şi nu de masa gregară recrutată din rîndul proletariatului, fapt ce a creat de altminteri mari confuzii şi i-a inspirat pe mulţii denigratori ai legionarismului să-l socotească identic fenomenului totalitar comunist.

Dacă extremismul de dreapta sau de stînga aplicat la scară socială presupune obedienţă şi omogenizare, în schimb la înălţimea proiectului ce inspiră mişcarea diferenţa dintre cele două ramuri este maximă. Stînga, de fapt, nu poate să inspire fiindcă e îngrozitor de banală. Grija pentru cei mulţi nu are suport intelectual. Tocmai aici se află conţinută şi teza fundamentală a lui Dostoievski din *Marele Inchizitor*. Acesta împarte raţia tuturor flămînzilor şi într-un caz extrem, ultrasofisticat poate transforma pietrele în pîini, dar această aşa-zisă minune cu menire strict caritabilă exprimă în realitate un caracter satanic şi magic, opus adevăratei minuni pe care Domnul Iisus a realizat-o în Canaa Galileii, transformînd apa în vin sau hrănind în pustiul Betsaidei cinci mii de oamenii cu cinci pîini şi doi peşti.

Categoric, legionarismul a avut alura sa elitistă şi aristocratică pe care numai cei răuvoitori nu i-au observat-o. Speranţele investite au fost formidabile şi au vrut să imprime un destin transfigurator întregii Românii. Dar de la transfigurare la desfigurare nu e decît un pas! Ceea ce pînă la urmă s-a şi întîmplat.

Scanned with OKEN Scanner

Horia Stamatu scria în articolul *Vis împărătesc*, publicat în *Bunavestire*[8], că a venit în sfîrşit vremea să apucăm frîiele destinului nostru, să avem acea demnitate pe care în istoria naţională nu a realizat-o decît Ştefan cel Mare şi Sfînt. În asemenea afirmaţii oamenii credeau cu adevărat, dar credinţa întotdeauna se plăteşte! Ce diferenţă uriaşă între acest articol pe care l-am amintit şi între altele din acea perioadă semnate în acelaşi cotidian de Radu Gyr, Dragoş Protopopescu, Mihail Polihroniade, Valeriu Cîrdu, şi propaganda demagogică a comuniştilor naţionalişti care au vorbit la rîndul lor şi vorbesc despre mîndria poporului, despre luarea destinului în propriile mîini etc. În paranteză fie spus, alăturarea ziarelor legionare din anii '30 de ziarele extremiste de acum este de-a dreptul penibilă. Distanţa dintre flacără şi maimuţăreală ne face să zîmbim cu amărăciune, realizînd abisul ce separă credinţa condusă inevitabil spre martiriu de cabotinismul unor burghezi sadea!

România legionară a fost mai mult un ideal, o aspiraţie decît o realitate. De bună seamă, nici nu se putea mai mult. Era imposibil ca într-o lume modernă, decadentă, la sfîrşit de kaliyuga, să aibă loc o asemenea revelaţie colectivă care ar fi transformat ţara într-un popor de sfinţi. Dar iluzia cu cît e mai înaltă, mai absurdă şi mai dureroasă în absurdul şi irealul ei, cu atît este mai nobilă. Astfel trebuie să citim destinul României anilor '30 în care s-a inserat tragic şi grandios generaţia aceasta de gînditori, şi nu într-un mod sceptic-critic aşa cum au făcut de altfel esteţi ca G. Călinescu, Eugen Lovinescu, Pompiliu Constantinescu sau profanator, minimalizator ca partizanii stîngii (Zaharia Stancu, Petre Pandrea, N. D. Cocea, Al. Sahia etc.). Articolul lui Stancu, *Generaţia în pulbere,* căruia i-a răspuns Mircea Eliade[9] dovedeşte grava neînţelegere venită din partea unor oameni care nici nu ar fi avut cum să fie de stînga dacă ar fi simţit nucleul mistic-sacrificial al generaţiei respective.

Se probează aşadar faptul că esteţii, literaţii nu pot agrea acea factură de gînditori care trăiesc permanent cu preocuparea transcenderii şi a transcendentului. Cum spuneam, dacă generaţia '20, generaţia marilor scriitori, a fost generaţia Unirii,

Scanned with OKEN Scanner

acest lucru arată că actele politice, indiferent cît de importante şi grave ar fi, sînt pînă la urmă acte exterioare şi paradoxal, estetice.

Marea Unire a reprezentat o asemenea realizare, dar oare ne putem închipui ce-ar fi însemnat Marea Transfigurare? Într-o logică mistic-ardentă convertită în Logos, Întregirii de la 1918 trebuia ca după 20 ani să-i urmeze Transfigurarea României, realizarea deci a saltului din istorie în supraistorie. Nu întîmplător anii '37-'38 au fost anii de triumf ai mişcării codreniste, succes în alegeri, popularitate maximă, dar şi sfîrşitul tragic prin arestarea cîtorva intelectuali de frunte în lagărul de la Miercurea-Ciuc, asasinarea Căpitanului în toamna aceluiaşi an, începutul războiului, moartea lui Iorga.

Eşecul mizei spirituale remarcabile pe care a sugerat-o mişcarea legionară prin suportul ei intelectual a avut proporţiile unei catastrofe, a unei prăbuşiri luciferice, dar el demonstrează destinul excepţional al unei generaţii care încercase să facă saltul faţă de generaţia anterioară.

În fond, cele trei morţi importante de atunci, Nae Ionescu, Nicolae Iorga, Corneliu Zelea Codreanu - Pîrvan murise cu zece ani mai înainte ca o prefigurare tragică a ceea ce avea să urmeze - pecetluiesc teribilul eşec, după cum sfîşierea ţării la est (Basarabia, Bucovina) şi la vest (Transilvania) petrecută tot atunci arată că prin distrugerea celei de-a doua verigi a lanţului logic-mistic iniţiat la sfîrşitul primului război mondial şi prima verigă trebuia să aibă de suferit. Ceea ce s-a şi întîmplat. Încă o dovadă a faptului că evenimentele din anii '30 n-au fost simplă istorie profană, stupidă, fără însemnătate, ci au avut o perspectivă teleologică, din păcate, în sens negativ, catastrofal.

Dacă luăm intervalul de şaizeci de ani, echivalent a două cicluri saturniene, ca reper pentru irumperea unor generaţii excepţionale care pînă la urmă hotărăsc istoria, atunci e mai mult limpede că prin scădere ajungem în anii '60 ai secolului XIX, anii generaţiei junimiste, prin care, atît cît s-a putut, a fost frînată neghiobia paşoptistă, iar prin adunare ajungem în anii '90 ai acestui secol, anii lipsiţi de generaţie - semnificativ!-, dar anii în care a fost învins comunismul sub ipostaza sa

Scanned with OKEN Scanner

grosier-totalitară şi în care ca principală trăsătură pozitivă au fost redaţi circuitului cultural prin traduceri, reeditări, principalii reprezentanţi ai generaţiei '30, din care a făcut parte şi Vasile Lovinescu.

Se ştie că el a avut un destin deosebit. Nu a scris preţ de 25 ani (1939-1964). Tăcerea sa autoimpusă a fost însă sacrificială şi nu frustrantă. El nu a fost închis sau nu a emigrat ca alţi congeneri ai săi, alături de care semna săptămînal în *Vremea* anilor '33-'36, ci a rămas în ţară suferind dominaţia comunistă ca pe o perioadă necesară de ocultare, noapte în care germenii zilei, ai luminii, ai spiritualităţii să rodească pentru a ţîşni apoi ca o plantă izbăvitoare şi epifanică la ceasul ales de Dumnezeu.

Într-un articol din *România literară* din '92 sau '93, la rubrica *Actualitatea*, arătăm că revoluţia română din decembrie '89 nu ar fi putut izbucni dacă nu ar fi germinat iniţial şi, desigur, pe un alt plan, în poezia lui Daniel Turcea, în eseistica lui Andrei Pleşu şi Vasile Lovinescu atît cît se publicase din ea pînă atunci. Românii au ieşit în stradă fiindcă pînă în acel moment existaseră cîteva chilii ca nişte seminţe din care trebuia să înflorească torentul purificator al revoltei. Fiindcă după aceea nu s-a mai întîmplat nimic şi ţara a revenit la un fel de normalitate stupidă, aceasta nu a făcut decît să repete experienţa eşecului trăit de generaţia criterionistă a anilor '30 al cărei pathos s-a împărtăşit, indiscutabil, din pathosul legionar. După anii '30 a urmat ce a urmat, după explozia din '89-'90 n-a urmat de fapt nimic, decît o formă de capitalism primitiv, de deghizament grosolan al foştilor comunişti, de distracţii vulgare, sport, sex, alcool etc. Dacă în acest tablou mai introducem şi coordonata unui cler ortodox, apatic, penibil, hrăpăreţ şi,- strigător la cer! - ateu în marea lui majoritate, atunci nu mai avem nimic de adăugat şi ne putem explica ofensiva pe care sectele neo-protestante au declanşat-o asupra noastră, slujindu-se de argumentele lor de ordinul igienei şi energetismului caritabil ce furnizează proteine şi calorii, dar nu are nici o legătură cu adevărata milostenie. Oare nu ar fi fost normal ca preoţii să fi imprimat acestor ani un curent de înviorare autentică a credinţei ortodoxe? Să ne amintim ce spune

Scanned with OKEN Scanner

Francisco Veiga în lucrarea sa despre Garda de Fier[10], anume faptul că în anii '30 din 10000 de preoţi cîţi număra ţara, 2000 se înscriseseră în legiune şi-i îndemnau pe credincioşi spre şansa şi soluţia Transfigurării. Faptul că au greşit contează prea puţin faţă de impulsul lor vital-mistic absolut necesar într-un moment cînd ţara avea nevoie să renască! După '89 clerul român ortodox, speriat de fosta complicitate cu puterea comunistă, nu a ştiut ce să facă pentru a scăpa cît mai repede cu faţa curată şi a-şi continua apoi existenţa inertă. Grupul creat imediat după Revoluţie, Grup de Reflexie pentru Înnoirea Bisericii, din care au făcut de altfel parte şi două figuri importante ale teologiei ortodoxe, ulterior dobîndind şi funcţii în ierarhia bisericească, arhimandritul Anania şi mitropolitul Daniel, nu a realizat mai nimic într-un domeniu în care de altfel nu se poate realiza ceva decît pe calea descendentă a harului. De fapt aici a şi intervenit eroarea legionară în anii '30 iar transfigurarea s-a numit desfigurare...

Dintre toţi intelectualii de dreapta care au fost mai mult sau mai puţin ataşaţi Mişcării, de la Horia Stamatu la Emil Cioran, singurul poate care a fost sau a devenit conştient de farsa tragică în care avea să cadă legiunea a fost Vasile Lovinescu, deşi, la rîndul lui, o spunem tranşant, a crezut în suflul mistic ce cuprinsese pe atunci ţara şi promitea o adevărată schimbare. Dar să ne întoarcem la o întrebare anterioară: putea deveni întreg poporul român un popor de sfinţi care să trăiască numai în rugăciuni, posturi şi parastase? Ar fi fost sublim şi nu ridicol cum au insinuat atîţia oameni de stînga, mergînd chiar pînă la Marin Preda care în *Delirul*, e drept prin vocea unui personaj, Ştefan Parizianu, - deci, perfect scuzabil -, spune că de prea multă încrîncenare legionarii uitau să sărute o fată. Dar cum madam Bovary e Flaubert, aşa şi tot neamul Moromeţilor e Preda. La urma urmei, eroarea legionar-fascistă nu a fost aceea a naturii sale mistic-ascetice – doar un ţăran obsedat de pămînt nu poate să admită fiorul de transcendere chinuitor al fiinţei umane –, eroarea a fost aceea că nu a avut fineţea metafizică pentru a pricepe că şansa transfigurării colective nu mai era posibilă, singura cale a purificării spirituale fiind doar rezervată

Scanned with OKEN Scanner

individului care, cu cît e mai retras, cu atît e mai aproape de ţintă. Chiar dacă pe 15 aprilie 1928 C. Z. Codreanu spunea camarazilor săi să urce Golgota şi să trăiască o „Imitatio Christi" şi afirma că domnia absolută a materiei trebuie răsturnată pentru a fi înlocuită cu domnia spiritului, nici un legionar neputînd să fie ateu[11], chiar dacă Mircea Eliade în *Memoriile* sale, aducîndu-şi aminte de lagărul de la Miercurea-Ciuc în care fusese închis, recunoştea că acolo se afla o odaie rezervată rugăciunii permanente pentru camarazi[12], mişcarea legionară a fost un eşec previzibil, tragic prin ignoranţa sa, constantă, am zice, şi tot mai opacă asupra adevăratei vocaţii metafizice. Un legionar mistic sau ascet era posibil, un legionar metafizician, nu! Fiindcă atunci ar fi trebuit să se retragă din Legiune!

Dacă Horia Stamatu sau Radu Gyr au mers pînă la capăt, unul alegînd exilul, altul înfruntînd puşcăria, ceilalţi care, deşi nu au fost propriu-zis înregimentaţi în mişcare, au avut certe simpatii, s-au retras din ea, dar - interesant! - situîndu-se apoi din punctul de vedere al trăirii vizionare şi ardente sub nivelul pe care-l atinseseră în anii '30 prin inspirarea pathosului venit dinspre Legiune.

Mircea Eliade a ales definitiv calea universitară, Cioran a băut pînă la fund cupa nihilismului estetic, Noica, după ce a trecut prin infernul stalinist, a devenit blajin, meditînd elegant şi benign asupra limbii române. Ce diferenţă copleşitoare faţă de felul cum scriau aceste personalităţi în perioada interbelică! Doar cîteva exemple: Cioran publica în *Vremea*[13] un articol, printre altele, incendiar. Se intitula *Tentaţia politicului şi a jertfei* din care reţinem acest scurt pasaj-îndemn: „Să plecăm fraţilor într-o cruciadă teribilă şi avîntată împotriva putregaiului uman!" Nu întîmplător am dat acest citat în care apare termenul „cruciadă" deoarece el revine într-un text al lui Noica[14] în care filozoful român spune negru pe alb: „Trebuie pornită o cruciadă împotriva Elveţiei... Elveţia, această minusculă Chină a Europei, această ţară protestantă prin excelenţă... în măsura în care timpul nostru a făcut un ideal din spiritul elveţian... timpul nostru a simpatizat cu tot ce e erezie şi exces omenesc în istoria

Scanned with OKEN Scanner

noastră spirituală... " Textul e formidabil în toată desfăşurarea furiei sale necenzurate şi bine articulate în jurul ideii de spiritualitate tradiţională care trebuie apărată împotriva tuturor tendinţelor de falsificare şi schematizare care cuprind lumea modernă. Textul noician se cheamă de altminteri „Inteligenţa care nu înţelege" (Intelligentia quae non intelligit) sau „moartea spirituală a timpului nostru prin primatul auxiliarului".

Asocierea pe care o face între raţiune (logică) - tocmai el, logicianul subtil de mai tîrziu să afirme că logica este un atribut al ereziei! - virtute, (puritanism), şi Elveţia ca perfecţiune falsă în lumea statelor europene, întruchipată de igienă, neutralitate, bună-cuviinţă etc. dovedeşte care era (este) triada demonică împotriva căreia trebuia (trebuie) dusă cruciada. Vasile Lovinescu tot pe atunci semna un eseu intitulat *Rugăciune* în care scria despre protestantism în termeni asemănători: „A devenit (protestantismul, n. n.) cea mai seacă, mai aridă, cea mai stearpă din toate religiile întrecînd chiar confucianismul[15]", iată deci tot o referire la China, ca şi textul lui Noica.

Am făcut aceste aprecieri întrucît ideea cruciadei şi a cruciaţilor a străbătut minţile şi inimile unei întregi generaţii, creînd de altfel prin pathosul ei neobişnuit confuzii extrem de periculoase la momentul respectiv. Dar acela a fost spiritul timpului însetat de adevăr, de trăire, de mesianism, de dorinţa regenerării şi a transfigurării! Nimeni nu se simţea ridicol, inutil! Chiar şi un spirit delicat ca Octav Suluţiu care se ocupa în acei ani de cartea franceză nu a mai avut răbdare şi a lansat o diatribă teribilă, *Pecinginea lenii*[16], în care biciul verbului său lovea în acest fel: „Nu se munceşte la noi nicăieri! E înspăimîntător cum nu fac la noi oamenii nimic!"

Cruciada generaţiei '30 îndreptată împotriva prostiei, a indiferenţei, a opacităţii, a stîngii marxiste care prin raţionalismul ei dialectic nu încerca altceva decît să compromită sau să spere în compromiterea generaţiei - ceea ce într-o oarecare măsură a reuşit! - şi, *last but not least*, împotriva protestantismului ca pericol evident pentru ortodoxie, trebuie înţeleasă în dimensiunea ei intelectuală, exaltată, uşor naivă, sacrificială şi religioasă, neavînd nici o legătură cu partea grosieră, criminală

Scanned with OKEN Scanner

a luptei. Extremismul ei nu a existat decît în aşa-zisa tălmăcire făcută de cei rău-voitori care, din păcate, s-au regăsit şi în aceşti ani în primul rînd, Norman Manea prin articolul publicat în Statele Unite, *Culpa fericită*, şi cîţi alţii ale căror nume nici nu mai trebuie date. Şi aceasta din simplul motiv că extremism ortodox nu poate exista. Războiul sfînt fundamentalist (jihad) se întîlneşte numai în Islam şi corespunde unor precepte ale Coranului. În spaţiul creştin-ortodox el nu are ce căuta. Dar dacă situezi problema la această altitudine, atunci, într-adevăr descinderea în social-politic după modelul legionar nu mai este misionară, ci este pur şi simplu, cădere. Rigoarea şi asceza pe care le presupune non-violenţa predicată de Codreanu nu au putut fi respectate pînă la capăt şi atunci, evident, prima greşeală a fost începutul sfîrşitului. Din această cauză s-a ratat Marea Transfigurare. Iar aici un text al lui V. Lovinescu intitulat *Despre importanţa negaţiunii*[17] explică foarte clar care este atitudinea corectă în faţa Adversarului: „Nu ne vom urî duşmanii, nu pentru că e păcat, ci pentru că ura hrăneşte pe cel urît cu sîngele nostru cel mai preţios, cu măduva trupului şi sufletului nostru. Din larve amorfe şi inexistente facem strigoi de o nocivitate deosebită... pentru că ura noastră le transfuzează sîngele în trupul lor exsang". Concluzia e următoarea: „Să nu urîm fiindcă ne vom vedea duşmanul ridicîndu-se cu forţe însutite în faţa noastră. Îi vom spune numai «nu exişti» şi va pieri". Acesta e un model de raportare metafizică la realitate şi poate cel pe care, în fervoarea lor, legionarii îl năzuiau, dar nu l-au realizat fiindcă nu l-au înţeles. Transfigurarea poporului român nu putea să însemne căderea lui într-un puritanism jalnic, ceea ce ar fi contrazis caracterul misterios-jovial al ortodoxiei deloc rigide şi constrîngătoare. Transfigurarea poporului român nu se putea realiza fiindcă, aşa cum am spus, transfigurarea la sfîrşit de ciclu nu se poate realiza decît prin dobîndirea unei iniţieri şi a ascezei presupuse de urmarea drumului deschis tocmai de această inieţire. Dar Căpitanul, evident, era depăşit de asemenea perspectivă. Cruciada intelectualilor şi a tuturor oamenilor de spiritualitate aşadar nu trebuie să fie încărcată de patimă, ci doar să fie investită cu acea noblețe a gestului su-

Scanned with OKEN Scanner

prem de negație în fața cosmosului greoi de impostură și nesimțire. „Nu exişti" și atunci ar fi strălucit lumina primordială, dar, din nou, aceasta ar fi fost cruciada unui singur om și nu a unui grup sau a unei colectivități. S-ar fi întîmplat exact ca în povestirea lui Kafka unde poarta respectivă nu există decît pentru un singur om.

De această neînțelegere au profitat, cum era de așteptat și cum am spus, oamenii de stînga și în general democrații raționaliști care nu aveau ce pierde fiindcă oricum n-aveau idee de ce înseamnă cîștig spiritual. E binecunoscut articolul lui Mircea Eliade *Intelectualii e fascişti*[18], scris ca răspuns polemic lui Miron Radu Paraschivescu care în *Cuvîntul liber* îl întreba pe viitorul istoric al religiilor - întrebare tendențioasă! - ce înțelege prin autonomia spiritualității și dacă nu cumva aceasta ar însemna fascism. Mircea Eliade e indignat la culme, afirmă că reaua-credință în rîndul marxiştilor noştri nu cunoaşte margini şi îl trimite pe M.R.P. în bibliotecă, să se mai informeze și apoi să vină să-i ceară socoteală în legătură cu presupusul fascism de care ar fi vinovat. Exemplul acesta poate fi considerat minor, dar el demonstrează că în mințile unora care nu voiau decît să speculeze greşelile adversarilor, exaltarea criterioniştilor, faptul că vorbeau de regenerare spirituală, de primatul spiritului putea fi, la o adică, dovada înregimentării lor într-o mişcare politică teroristă! Teribilă răstălmăcirea prin pericolul pe care-l conținea fie și într-o fază embrionară!

Întorcîndu-mă la Vasile Lovinescu, e de reținut o situație asemănătoare. Nu e vorba de acuza directă că ar fi fascist, dar în articolul *Un rege şi un popor*[19] relatează că, aflîndu-se la cinematograf împreună cu un amic marxist şi vizionînd un documentar despre un ceremonial din timpul domniei lui George V are surpriza să audă replica celui cu care era: „Ce maimuțăreală!" Neputința individului de-a percepe sensul simbolic al ritualului monarhic este tipică pentru plebea hrănită de marxişti în vederea negării valorilor tradiționale. În ochii lor, un intelectual care admiră un ritual, un simbol legat de monarhie nu poate fi decît tot fascist! De altfel, V. Lovinescu, prin atașamentul său net față de tradiție și de o ordine a lumii înte-

Scanned with OKEN Scanner

meiate pe spiritual, respecta monarhia prin ceea ce ea reprezenta în principiu şi nu în accidentele istorice, uneori penibile. În acelaşi articol din *Vremea* el scria despre monarhie: „Monarhia nu reprezintă dreapta, cum cred semidocţii, ci prin excelenţă un principiu moderator, o forţă echilibrată între extremele şi ideologiile totalitare". Dar despre relaţia dintre monarhie, aristocraţie, totalitarism şi refuzul lumii moderne, ceva mai tîrziu.

Aşa cum se vede, ispita ca şi şansa au fost mari în perioada anilor '30. Ortodoxia în favoarea căreia pleda cu atîta farmec Nae Ionescu sau Nichifor Crainic forma temeiul fiinţei noastre şi dădea speranţa într-o înaripare spirituală. În epocă o figură interesantă a făcut-o Sandu Tudor, cunoscutul monah de mai tîrziu, membru de bază al grupului *Rugul aprins* şi care, inculpat în procesul intentat în anii '50 acestui grup de înaltă spiritualitate, a sfîrşit în temniţă la Aiud. Dar în anii '30 el era un ziarist viu, virulent, conducea cotidianul *Credinţa* în care scriau şi oameni de stînga ca Andrei Serbulescu, alias Bellu Silber. Sandu Tudor, după cum mărturiseşte Mircea Eliade în *Memorii*, nu s-a putut abţine din cauza firii sale intrigante, şi a acţionat pentru dezmembrarea Criterionului. Ciudat este faptul că în timp ce în editorialele sale îi spulbera pe legionari, socotindu-i nişte marionete dirijate de la Berlin, în pagina spirituală a ziarului, *Slovă şi duh,* scria cam în maniera în care scria Horia Stamatu în *Bunavestire*. Aşadar, problema principală era aceea a unui spirit mistic, religios care îi anima pe scriitorii acelor ani şi nu a etichetelor care se puteau pune unui grup, unui ziar sau unui autor. În orice caz într-un articol intitulat *Fuhrerul antichristic*[20], Sandu Tudor avea nişte intuiţii remarcabile ce-l prefigurau pe monahul de mai tîrziu şi care consonau cu cele ale lui V. Lovinescu pe aceeaşi temă.

În acel articol el se referea la faptul că, datorită excesului de virilitate de care suferea fascismul, liturghia creştină avea la rîndul ei de suferit, toate pasajele în care Domnul Iisus apare într-o ipostază blîndă, pacifistă fiind eliminate, situaţie de altfel inversă faţă de perioada comunistă cînd din liturghie erau înlăturate tocmai pasajele în care Mîntuitorul apare într-o ipostază

Scanned with OKEN Scanner

războinică. Oricum, observaţia lui Sandu Tudor era binevenită deoarece ideologia de dreapta, în formele ei paroxistice, proiecta tocmai instaurarea Împărăţiei Cerurilor pe pămînt, uitînd complet diferenţa necesară din punct de vedere metafizic dintre cer şi pămînt, dintre nevăzut şi văzut, dintre increat şi creat. Este vorba aici de ceea ce se numeşte statolatrie pe care V. Lovinescu a sesizat-o în gîndirea lui Evola şi a lui Keyserling, pe care-i admira, dar pe care i-a şi sancţionat pentru iluzionările lor. Relaţiile dintre Vatican şi Mussollini erau din ce în ce mai încordate în respectiva perioadă, în pofida curţii pe care Ducele i-o făcea Papei. Sanctitatea sa i-a acuzat pe fascişti de cultivarea unui păgînism roman, posibila întoarcere la colegiile magice şi misterice pre-creştine care populaseră spaţiul mediteranean. De altfel, în Germania catolicii au interzis tinerilor să se înscrie în *Hitlerjugend*, simţind pericolul cert de răsturnare a creştinismului tradiţional. Nu ateismul deci era primejdia care putea să ducă la distrugerea Bisericii, ci tocmai această formă de credinţă de o virilitate deosebită, intolerantă, schimbînd sistemul de valori morale, de relaţii între oameni. Era în fond visul lui Nietzsche[21] adus în realitate printr-o conjunctură social - politică ambiţioasă, dorind să creeze statul total, şi nu totalitar, antidemocratic, fiindcă se dorea aristocratic, nefragmentat, şi legitimat tocmai prin forţa sa. Pînă la urmă, într-o asemenea fază a Puterii ar fi putut fi condensat şi visul codrenist. Dreapta europeană, nu numai cea românească, nu a fost cîtuşi de puţin o şarlatanie, o mascaradă sau o maimuţăreală pentru luarea puterii cu orice preţ prin vehicularea celei mai deşănţate demagogii. A conţinut de fapt o mizã excepţională nerealizată datorită confuziei subliniate anterior, individual-colectiv, şi datorită unei deprecieri a religiei creştine, fapt ce provenea în primul rînd din sursă germană, protestantă, dar cu ecou puternic în Italia prin rolul major jucat de intelectuali de talia lui Evola sau D'Annunzio.

Aş îndrăzni să avansez ipoteza că pavăza noastră spirituală împotriva „rasei noilor stăpîni" care, în pofida proiectului nobil, ar fi degenerat aşa cum s-a şi întîmplat ulterior, a fost tocmai ortodoxia şi inaderenţa ei la orice formă de extremism şi

Scanned with OKEN Scanner

radicalism, chiar dacă solicita puritatea. Harul fiind mai puternic decît voinţa, el este acela care decide în ultimă instanţă succesul sau eşecul unei acţiuni omeneşti. Şi cum harul este dominant în ortodoxie tocmai prin calitatea nealterată a ritualului, atunci el a reuşit să ne apere de erezia unei stăpîniri pseudosacre. E drept că tot el ne-a lăsat apoi pe mîna servitorilor, adică a comuniştilor, vrînd în acest fel să demonstreze că, din punct de vedere metafizic, „orizontala" stîngii ar avea un plus de legitimitate faţă de „verticala" dreptei. Paradoxal, incredibil, dar istoria a probat-o fără milă! Tot aşa cum faţă de muntele semeţ şi fascinant monotonia mării sau a deşertului are mai multe şanse de dăinuire. Desigur, e vorba de colectivităţi şi nu de individualităţi! Deoarece individualitatea care iese din ciclul temporal nu mai e nici verticală, nici orizontală sau în simbolism geometric reprezintă tocmai caverna din munte, exact imaginea iniţierii!

Vasile Lovinescu a intuit păcatul noilor aristocraţi evoluşti în momentul în care, scriind articolul *Mistica fascismului*[22] arăta foarte clar că Evola ratează descoperirea sensului viril-misterios al creştinismului, considerîndu-l pe linia nietzscheană moale, pasiv, slab, „o religie pentru sclavi" care şi-a luat revanşa asupra Romei, după ce aceasta reuşise ca, prin imperiul pe care-l crease, să zdrobească Orientul lui Isis, Astarte, Demeter etc. Evola îşi continuă teoria susţinînd că noii aristocraţii crescute în matca fascistă îi revine rolul de-a reface dominaţia Romei şi a ideii imperiale. Era firesc ca papa Pius XI să se simtă incomodat de asemenea pretenţii. De fapt, nu se relua decît mai vechiul conflict dintre Papă şi Împărat, care a zdruncinat tot Evul Mediu şi a contribuit din plin la distrugerea lui. Cele două autorităţi, sacerdotală şi temporală, nu reuşeau să se echilibreze din momentul în care pierduseră cunoaşterea elementului intelectual comun ce le unea. Centrul spart în două avea să ducă la dezintegrare şi implicit la crearea lumii moderne.

Chiar şi Vasile Lovinescu a fost tentat să semneze în acea perioadă un articol pe această temă, *O nouă rasă de stăpîni*[23]. Sfîrşitul pare desprins de-a dreptul din Cioran: „Nădejdea

Scanned with OKEN Scanner

noastră este într-o transfigurare, într-o schimbare la faţă a ţării care să aducă la suprafaţă rasa de stăpîni, de vrednici, de chemaţi..." Referindu-se la revista de studii esoterice, *Krur*, editată de Evola, V. Lovinescu are inspiraţia să arate că noblețea consta mai ales în faptul că nici unul din articolele publicate în revistă nu era semnat, relevînd astfel respectarea anonimatului în vădit contrast cu valul de parvenitism, vanitate, isterie, care inunda lumea. E semnificativ că aproximativ în aceeaşi perioadă, tocmai din partea unui spirit net opus înclinaţilor mistice, esoterice, cum a fost Tudor Vianu, veneau consideraţii extrem de interesante despre rolul aristocratului în definirea culturii contemporane. Articolul la care ne referim[24] era dedicat lui Keyserling şi prezenta o adevărată panoplie de figuri nobiliare, prinţul Karl Anton von Rohan, contele Coudenhove Kalergi, Fritz von Unruh pînă la Keyserling, şi mai tîrziu Jünger, care ar fi putut să restaureze lumea aristocratică împotriva „omului din popor, harnic, priceput, format la şcoala unei lungi sclavii, devenită condiţie excelentă pentru propăşirea civilizaţiei noastre teluric industriale".

E cert deci că înainte de cel de-al doilea război mondial Europa era animată de speranţa unei reveniri antidemocratice spre tradiţie şi ierarhie, fapt însă ratat din motive deja amintite. Aprecierile lui Lovinescu faţă de Evola sînt totuşi destul de temperate, spre deosebire de corespondenţele lui Cioran din Germania, în care marele scriitor nota: „Hitler a turnat o pasiune de foc în luptele politice şi a dinamizat cu un suflu mesianic un întreg domeniu de valori pe care raţionalismul democratic le-a făcut plate şi trivale"[25].. Sau mai subtil; „Meritul lui Hitler constă în a fi răpit spiritul critic unei naţiuni". Observaţia aceasta e cumva asemănătoare celei făcute de Mircea Eliade în articolul *Cele două Românii*[26], în care viitorul savant opera o distincţie destul de periculoasă între Eminescu şi spiritul critic junimist întruchipat de Maiorescu şi Caragiale, care ar fi pus capăt începutului de mesianism românesc

Într-adevăr, cum se jucau cu cuvintele marii noştri scriitori, nebănuind sau prea puţin păsîndu-le de răstălmăcirile care i-ar fi pîndit! Dar acesta este riscul unui autor care scrie fiindcă

Scanned with OKEN Scanner

vede, simte, crede, calităţi ignorate sau terfelite de literaţii de profesie sau de ideologii de partid!

Se poate spune că şansa lui V. Lovinescu de-a ieşi din vîrtejul care-l cuprinsese şi care-i putea fi fatal, deşi în fiecare articol scris în acea perioadă el făcea nuanţările necesare - dar pînă cînd ar fi fost observate nuanţele ar fi venit acuza, denigrarea! - a fost corespondenţa începută cu René Guénon. Ea demarează în 1934 şi, graţie unor sugestii ale gînditorului tradiţional francez, V. Lovinescu reuşeşte să se elibereze din delirul articolelor de gazetă în care, printre ideile de rectitudine metafizică, se furişau şi afirmaţii mai puţin controlate, ambigui, într-un cuvînt primejdioase sub lupa comisarilor roşii ce aveau să vină la putere după doar 10 ani!

În fond ce s-ar fi ales de Eliade sau Cioran dacă ar fi rămas în ţară? Nu i-ar fi înghiţit puşcăria? Mircea Vulcănescu, numai prin faptul că intrase în guvernul Antonescu, fără să scrie nici un rînd de inspiraţie, s-o numesc, fundamentalist-ortodoxă, a fost vîrît în temniţă de unde nu a mai ieşit. Şi cîţi alţii! V. Lovinescu a avut noroc şi tăcerea pe care şi-a impus-o din 1938-39, după ce dobîndise de altfel o iniţiere şi călătorise la Athos, a fost ocultarea sau recluziunea din care avea să renască după decenii ca un gînditor lămurit profund asupra relaţiei riscante dintre metafizică şi politică.

Totul a pornit de la fenomenul Maglavitului din 1935, de la schimbul de scrisori pe care l-a avut cu Guénon pe această temă şi implicit, de la avertismentul pe care acesta i l-a dat în legătură cu natura dubioasă a viziunilor aşa-zis spirituale ale lui Petrache Lupu. Jean Robin, cunoscut pentru lucrarea sa monografică despre Guénon, analizează Maglavitul, aducînd în discuţie figura misteriosului diplomat Mihai Vîlsan care, aflat pe atunci în Franţa şi entuziasmat, la rîndul lui, de frenezia care cuprinsese mulţimile şi de pelerinajele care se făceau în Oltenia, îi comunicase lui Guénon impresiile pe care acesta i le-a sancţionat cu destulă severitate. Interesant este faptul că explozia de la Maglavit era asociată succesului în continuă creştere al lui C. Z. Codreanu şi comuniunii tot mai osmotice pe care liderul Gărzii de Fier pretindea că o are cu Arhanghelul

Scanned with OKEN Scanner

Mihail. Genul acesta de mesianism a fost denunţat de Guénon care le-a scris lui Vîlsan şi lui V. Lovinescu avertizîndu-i că asemenea fenomene sînt extrem de periculoase şi nu vestesc nimic bun. Guénon înţelegea că ceea ce se întîmplă în România e tot mai obscur şi complicat. Şi aceasta fiindcă, mai mult ca în alte părţi, politica se amesteca cu realităţi de ocult ordin.[27]

Remarca aceasta a lui Guénon este hotărîtoare pentru definirea tragicului destin pe care l-a împărtăşit generaţia anilor '30 şi în general ţara în acei ani, datorită relaţiei prost conduse dintre metafizică şi politică. Dacă nu reuşeşti să decantezi la timp acest amestec atunci, obligatoriu, îi devii victimă. Dar tot acest amestec poate duce spre o credinţă în magie. În articolul *Mistica fascismului* deja amintit, V. Lovinescu afirmă că magia este o atitudine organică în faţa vieţii, putînd să favorizeze naşterea unei noi aristocraţii în măsură să salveze lumea de vulgaritatea democratică şi de barbariile amazonice ale bolşevismului şi americanismului. Sînt cuvinte grave, importante. Adevărul este că după anii '60, cînd s-a hotărît să reia scrisul, V. Lovinescu spunea deseori în cercul său de prieteni că nucleul esoteric al lumii ar fi fost mult mai viu în cazul în care creştinismul nu ar fi biruit. E clar aşadar că atracţia sa din tinereţe pentru magie oglindea de fapt orientarea spre esoterism şi nu spre un exhibiţionism derizoriu. Dacă magia este un Eros aplicat cum scrie Culianu[28], atunci acest Eros inspirat de har duce automat spre Logos, aşa cum statul organic, total, visat în anii '30, care nu-şi datora existenţa unor convenţii, unui contract constituţional[29] şi care putea sfida Societatea Naţiunilor, figura preşedintelui american Wilson, nu trebuia să decadă neapărat în totalitarism dacă era sublimat întru spiritualitate.

Dar retragerea lui Vasile Lovinescu din genul de publicistică incendiară din care am dat cîteva exemple s-a realizat la timp. Împotriva demonului nu trebuie să lupţi cu patimă, ci cu detaşare. În orice caz, Maglavitul şi Legiunea au format testul principal pentru a fi trecut de intelectualul român. Cioran a avut de pildă o reacţie şocantă faţă de Maglavit scriind următoarele: „Dacă aş şti că Maglavitul rămîne un fenomen pur religios, fără nici o consecinţă de alt ordin, aş fi cel mai mare duşman al

Scanned with OKEN Scanner

lui"[30]. Sau: „Pshihoza Maglavitului trebuie convertită şi exploatată. Cînd nemulţumirile sînt satisfăcute numai de valori religioase atunci orice transformare devine iluzorie." Într-adevăr, Cioran juca foarte tare şi ajungea pînă la o totală răsturnare a sensului. Relaţia metafizic-politic, dacă este cultivată cu prea multă laxitate, degenerează aşezînd politicul deasupra metafizicii. Într-o manieră asemănătoare scria şi Dragoş Protopopescu în *Gîndirea*[31].

Scuturîndu-ne de prejudecăţi profane, putem desluşi planul demiurgic ascuns în destinul oricărei naţiuni, care o duce pe aceasta spre apoteoză sau dezastru. Respectînd linia analogiei trebuie remarcată potrivirea dintre Maglavitul de acum şaizeci de ani şi Noul Ierusalim din prezent. „Moşul" care îi apărea lui Petrache Lupu îi dezvăluia acestuia amănunte despre viitoarea Românie ca un centru spiritual mondial. Biserica soţilor Zidaru prin caracterul ei denaturat, prin confuzia pe care a creat-o luînd minţile unui episcop, nu a vrut să fie decît tot un centru spiritual. Dar dacă în anii '30 Maglavitul i-a emoţionat pe oameni făcîndu-i să organizeze pelerinaje şi a îngrijorat autorităţile bisericeşti care scăpau fenomenul de sub control, Noul Ierusalim din aceşti ani nu i-a stimulat deloc pe românii care s-au dus la Pucioasa doar din curiozitate sau în scop turistic. Cu excepţia scandalului cauzat de episcopul Irineu ce considerase legitimă biserica respectivă, episcop care şi-a recunoscut greşeala în faţa Sfîntului Sinod neutralizînd astfel sămînţa de răzvrătire, Biserica Ortodoxă nu s-a simţit cîtuşi de puţin periclitată. Dar dacă ar fi existat un suflu mistic general nu ar fi fost normal ca, în pofida hotărîrii Sfîntului Sinod, ideea să fie susţinută pînă la capăt, prezentînd-o ca pe o reformare totală a ţării? Fiindcă intelectualii noştri nu au tăcut pentru a respecta astfel decizia Bisericii Ortodoxe şi a nu încuraja o erezie, ci fiindcă erau şi sînt apatici, atît de deosebiţi în fond de înaintaşii lor din urmă cu şaizeci de ani!

Oricum, amestecul dintre politică şi metafizică este periculos şi nedorit. El a fost iniţiat pe linia Iorga-Pîrvan, urcînd pînă la Eminescu, dar a fost desăvîrşit de Nae Ionescu, pe care nu degeaba l-am numit daimonul perfect. Moartea lui din 1940

Scanned with OKEN Scanner

a fost ca o pecete pusă unei generații excepționale. Din acel moment nu mai puteau să urmeze pentru membrii ei decît pușcăria, exilul, tăcerea. Vasile Lovinescu a intrat în ultima categorie spre binele lui, fiind ocrotit de Dumnezeu. Dar voi reveni asupra acestei retrageri care nu a însemnat cîtuși de puțin pasivitate sau consolare cu traduceri din literatura universală, ci o formă activă, bărbătească de trăire și exprimare a credinței. În încheierea acestui capitol ar trebui spus că separarea politicului de metafizic corespunde de fapt separării dintre acțiune și contemplație. Compromisul însă, ca întotdeauna, este creația. Eliade, Cioran, Noica au slujit-o cu abnegație, fără să crîcnească, fiind conștienți în sinea lor, poate, că în felul acesta ispășesc o greșeală comisă în tinerețe de-a fi crezut în periculosul „mélange".

În poliedrul spiritual al țării muchiile figurii geometrice sînt delimitate de acești mari scriitori și gînditori. Baza o formează numele lor, cărora li se adaugă și Eugen Ionescu, spirit frondeur, ludic și lucid care a știut să nu se îmbete nici cu apă, nici cu vin, creator prin excelență și amant al Absurdului, intuind perfect tonalitatea relativizantă a vremurilor. Acoperișul acestui careu este format - foarte interesant - de personalități care nu au pus atît accentul pe creație cît pe meditație. Ei sînt Petre Țuțea, Mircea Vulcănescu, Nicolae Steinhardt și Dumitru Stăniloae. Dar și unii dintre aceștia, în tinerețe, au cochetat mai mult sau mai puțin cu politicul. Nu în forma mélange-ului ca ceilalți, ci radical, pînă la implicarea directă. Vulcănescu a fost membru, cum se știe, al unui guvern sinucigaș, din dorința de-a face bine, dar la judecata destinului mărunțele noastre făptuiri bine intenționate nu au importanță în fața culpei metafizice. El, ca ortodox convins, care se abținuse și nu scrisese articole de cruciat a pactizat totuși cu o putere ce se ridicase în fond pe ruinele eșecului legionar și implicit ale transfigurării ratate. Petre Țuțea a împărtășit aceeași soartă tot din cauza aspirațiilor de legiuitor și a deținerii unei funcții ministeriale. Steinhardt nu a făcut politică și deci nu a intrat în pușcărie pentru a ispăși o greșeală, ci pentru a trăi o convertire spirituală de maximă autenticitate. Dumitru Stăniloae a avut parte de o viață specială

Scanned with OKEN Scanner

datorită ataşamentului său faţă de teologia ortodoxă, supusă statului, numai că în momentul în care a vrut să-şi potenţeze trăirea şi să intre într-o mistică ce depăşea cadrul oficial teologic - este vorba de mişcarea spirituală *Rugul aprins* - a fost imediat sancţionat fiind arestat alături de ceilalţi membri ai grupului (poetul Voiculescu, părinţii Sofian Boghiu şi Benedict Ghiuş, Roman Braga, Sandu Tudor, Al. Mironescu etc.) în al doilea val mare al arestărilor şi persecuţiilor de după revoluţia maghiară, chiar dacă, potrivit lui A. Scrima, D. Stăniloae[32] nu a fost niciodată membru propriu-zis al *Rugului*. Toţi aceşti patru au înţeles pînă la urmă că detaşarea realizată prin credinţă şi trăire spirituală este singura soluţie de a supravieţui terorii istoriei. Tocmai de aceea au şi suferit cel mai mult şi nu s-au bucurat de onoruri decît tîrziu sau post-mortem. Vasile Lovinescu, ca vîrf al acestui acoperiş, a cunoscut un anonimat şi mai pronunţat.

Spre deosebire de Nae Ionescu, daimonul perfect care şi-a dat seama că o operă legată între coperţile unor cărţi stivuite apoi într-o bibliotecă este ceva aproape ridicol, dar care nu s-a abţinut să nu utilizeze cuvîntul ca pe un vehicul electrizant pentru a scoate o generaţie de pe făgaşul cuminte al erudiţiei şi estetismului fără a şti însă exact încotro o aruncă, V. Lovinescu a înţeles că opera nu există nici ca tezaur de bibliotecă, nici ca verb exploziv lansat de la catedră sau din gazetă, ci are drumul ei tainic spre cele nevăzute de unde a izvorît şi unde se întoarce spre a le spori. Anonimatul pe care şi l-a asumat a avut o funcţie sacrificială în sensul facerii de sacru, în sensul restituirii perlelor către stelele cărora le aparţin şi nu aruncării lor în mulţime. Axa aceasta Nae Ionescu - Vasile Lovinescu care e îndeobşte respinsă, considerîndu-se o împietate a aşeza deasupra unei personalităţi de anvergură pe un autor socotit încă obscur, reprezintă chiar destinul generaţiei '30 care a măsurat treptata decantare a metafizicului de politic şi deci realizarea meditaţiei pînă la contemplaţie. Axa aceasta este sprijinită de cele două patrulatere care la rîndul lor urmăresc aceeaşi evoluţie spre purificare. Cioran se prelungeşte în Ţuţea, aşa cum nihilismul estetic trebuie să aibă o „descărcare" în trăirea

Scanned with OKEN Scanner

oralităţii lipsite de frumuseţe. Mircea Eliade se prelungeşte în Dumitru Stăniloae, aşa cum istoricul erudit şi heteroclit al religiilor se mîntuie în teologul care ştie că soluţia soteriologică constă şi în combaterea enciclopedismului. Constantin Noica se prelungeşte în Mircea Vulcănescu, aşa cum o suferinţă „eşuată" în filosofie se absolvă de fapt într-o altă suferinţă aureolată de moarte. Iar Eugen Ionescu se prelungeşte în Nicolae Steinhardt, aşa cum teribilismul oricît de talentat ar fi, se supune pînă la urmă convertirii monahale, absurdul fiind înlocuit de certitudine iar negaţia de afirmaţie.

Desenul acesta al muchiilor nu e ceva convenţional, ci dimpotrivă, chiar şi cu preţul omiterii multor nume importante, sintetizează specificul, miza şi sensul generaţiei '30. În încheiere, trebuie să arăt că nu am făcut nici o referire la literaţi (Vladimir Streinu, Şerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu, Dan Botta, chiar şi G. Călinescu sau E. Lovinescu) deoarece, aşa cum am spus, linia de forţă din anii respectivi a reprezentat-o tocmai ieşirea din estetism şi din micimea cronicii literare.

În fond, chiar şi Eugen Lovinescu, susţinînd teza mutaţiei valorilor estetice, şi, în consecinţă supralicitînd inefabilul estetic şi nu misterul estetic, ce automat l-ar fi condus spre transcenderea esteticului, nu voia decît să ţină cumpăna între stînga şi dreapta, deşi în acest fel îşi camufla raţionalismul sec. Oare cum ar putea fi explicată o asemenea afirmaţie: „A avea viziuni mistice, a vedea îngeri în pagina primă a unei reviste ortodoxe e mijlocul cel mai sigur de-a speria autoritatea"[33]. Care autoritate? putem întreba. Fiindcă o autoritate adevărată nu s-ar speria de îngeri cînd tocmai îngerii sînt adevărata autoritate! Faptul că aici era o rivalitate cu *Gîndirea* nu încape îndoială, dar el demonstrează în acelaşi timp, că marele mentor, sub stindardul căruia importanţi critici literari post-belici au ştiut să-şi exprime anticomunismul fără a avea de suferit, manifesta foarte puţină înţelegere pentru ceea ce e dincolo de opera de artă.

La urma urmei, marxiştii şi raţionaliştii au făcut casă bună împreună pentru a stăvili elanurile spirituale ale intelectualilor. Lor li s-au alăturat literaţii/esteţii de profesie care au sporit

Scanned with OKEN Scanner

deruta, ţesînd o pînză de culoare şi de emoţie pentru a uzurpa Divinitatea. Lumea modernă nu avea astfel decît de cîştigat. Pe de o parte îşi construia cazematele mentale, ateiste şi materialiste, pe de altă parte îngăduia poeţilor să le vopsească în culori evanescente pentru a nu părea cazemate, ci eventual nişte creaţii inocente ale naturii. Dar aceasta formează capitolul al doilea al lucrării noastre.

Scanned with OKEN Scanner

II
Refuzul lumii moderne

Între un intelectual în sensul adevărat al cuvîntului şi lumea modernă nu poate exista compatibilitate. Pactul, dacă se semnează, se semnează în virtutea concesiilor pe care primul le face. Intelectualul nefiind, totuşi, un avatara, un trimis divin pentru a reforma lumea, atunci, de bună seamă, poate fi strivit de regretul acestei neputinţe. Dar acelaşi regret îi poate reaminti înălţimea originii sale. Tocmai de aici se iveşte incompatibilitatea. Inadaptarea intelectualului nu este o simplă chestiune de ordin psihologic, o reacţie particulară, subiectivă, este chiar temeiul fiinţării sale, în absenţa căruia nu se mai poate socoti intelectual.

Căderea din condiţia de intelectual la stadiul de specialist este tipică pentru succesul lumii moderne şi reprezintă chiar prima ei trăsătură. Lumea modernă nu are nevoie de intelectuali, ci de specialişti. Specialişti în toate domeniile: de la cibernetică la critica literară. Cine are însă vocaţia exhaustivului, - nu a enciclopedismului! - a cuprinderii şi sorbirii spirituale, cine trăieşte mitul şi simbolul, acela, cum spuneam, trebuie să fie foarte atent cum îşi duce viaţa. Orice greşeală cît de minoră ce altuia îi este trecută cu vederea în cazul lui capătă proporţii catastrofale.

De la proiectul lui Platon am învăţat că amestecul intelectualilor în societate şi politică este sortit eşecului iar destinul se întoarce asupra lor răzbunător. Dar tentaţia este copleşitoare! Pasiunea de-a reforma lumea nu în sensul de-a o face mai bună şi mai dreaptă - aceasta e o expresie demagogică, marxistă, intenţionat uzată şi golită de sens tocmai spre a compromite orice proiect autentic de schimbare a societăţii! -, ci de-a o transfigura s-a aflat la originea mişcărilor extremiste care, din

Scanned with OKEN Scanner

nefericire, şi-au falsificat caracterul mistic, spiritual pentru o luptă profană în domeniul politic.

Am scris despre aceasta, nu mai revin. În consecinţă, pentru a evita deturnările şi mistificările, nu e atît necesară revolta împotriva lumii moderne, cum se şi intitulează lucrarea „răzvrătitului" Julius Evola, ci refuzul ei. Articolul lui Vasile Lovinescu, pe care deja l-am semnalat, „Despre importanţa negaţiunii", publicat în *Vremea* în anii '30, reprezintă principalul punct de reper pentru înţelegerea felului în care autorul, fiind pe atunci încă tînăr, punea această problemă a refuzului şi a revoltei. Nu trebuie să te revolţi, trebuie să refuzi şi să ieşi cît mai discret posibil din încleştarea lumii moderne.

De fapt, în continuarea capitolului anterior, trebuie spus că un intelectual de dreapta prin însăşi structura şi opţiunile sale, nu poate să accepte această lume aşa cum este ea constituită. Dreapta interbelică ce, din nefericire, a eşuat pînă la urmă în declanşarea războiului, a fost net orientată împotriva democratismului, a parlamentarismului şi, în ultima instanţă chiar şi a republicanismului. Ţara care era cel mai criticată şi disprețuită pe atunci era Franţa. Vasile Lovinescu, deşi avea să se ducă în această ţară în 1936, faţă de care va nutri tot timpul sentimente nostalgice, în articolele scrise în *Vremea* acelor ani, desfiinţa pur şi simplu statul francez, considerîndu-l descompus, ridicol, incapabil să înţeleagă freamătul timpului. Dar el mergea mai departe. Într-un articol intitulat *Scandaluri*[1] explica decadenţa franceză prin revoluţia de la 1789. Transformarea religiei în ceea ce se cheamă „Privatsache", cum a socotit-o mai tîrziu social-democraţia, ca un fel de cîştig faţă de teroarea iacobină, a dus practic la schizofrenia socială. Laicizarea întregii vieţi publice în contrast cu depozitul de spiritualitate rămas în omul supus înstrăinării datorită acestui divorţ dintre societate şi individ, a reprezentat sfîrşitul unei existenţe normale, unitare, conservatoare.

Pare, într-adevăr, scandalos să aminteşti asemenea lucruri mai ales acum cînd toată lumea ridică în slăvi democraţia după deceniile de opresiune comunistă, dar în anii '30, poate lipsind încă experienţa concentraţionară, deşi intelectualii adevăraţi

Scanned with OKEN Scanner

ştiau foarte bine care-i faţa reală a bolşevismului, antidemocratismul ca revers al spiritului aristocratic, monarhic şi ierarhic, era ceva de la sine înţeles. V. Lovinescu a fost tot timpul lucid, dîndu-şi seama că nici soluţia Germaniei, nici a Italiei nu au, totuşi, deplină legitimitate spirituală. În articolul *Sufletul german*[2] făcea următoarea precizare: „Germania a intrat într-un fel de delir sacru, orfic care poate să ducă la detracare, dar şi la o nouă viaţă spirituală. Franţei îi lipseşte acest dinamism." La rubrica „Feţele zilei" pe care a ţinut-o în *Vremea* din '32-'33 pînă în '37, într-un elogiu adus lui Keyserling[3] arăta: „În revoluţia telurică a naţional-socialismului vede (Keyserling, n.n) garanţia germinării vechilor virtuţi germane dispărute sub valul democraţiei..."

În acei ani, aşadar, nu încape îndoială, refuzul lumii moderne era mai degrabă revoltă. V. Lovinescu se dovedeşte un spirit flagelator neîntrecut, dar trecerea de la critică la intuiţii subtile de filosofia istoriei se face aproape pe nesimţite. În două articole analizează naţionalismul contemporan şi aspectele lui în viaţa de stat. Primul se ocupă de Italia, al doilea de Germania[4]. În cuprinsul acestuia din urmă citim următoarele:„Dacă fanatismul democratic republican al Franţei şi al preşedintelui Wilson n-ar fi impus republica în Germania şi ar fi lăsat să domnească Hohenzollernii mai departe, venirea lui Hitler la putere ar fi fost cu totul improbabilă." Observaţia aceasta solicită o privire atentă. V. Lovinescu considera, prin filieră Keyserling, că ultima fază a naţionalismului o reprezintă faza telurică, instinctuală şi iraţională care sfidează orice judecată şi argumente decent-raţionale pentru a se impune prin forţă şi un fel de mistică răsturnată. Este imboldul titanesc ce urcă din zonele unui inconştient etnic-atavic, premergător întemeierii statelor moderne. „Naturii nu-i plac lucrurile prea nobile, preferă cu încăpăţînare formaţiunile individuale sau colective unde intră cît mai puţină vorbărie şi cît mai mult caracter, tenacitate, solidaritate tăcută, organicitate telurică (s.n.) A preferat pe tirani, Stalin de oţel, Mussollini cel sumbru, dionisiacul Hitler... a preferat apocalipsul statelor colective rîzătoarei idile de pe malurile lacului Geneva"[5]

Scanned with OKEN Scanner

Jocul de puzzle politic în Franța[6], *Congresul de la Nantes*[7], *Pierre Etienne Flandin*[8], *Suveranul captiv*[9], *Excelențele în wagon-lits*[10], *Pactomania*[11], *Fetișul păcii*[12], iată o serie de articole ale lui V. Lovinescu, în care, concentrîndu-se asupra Franței anilor '30, descoperea toate viciile unei republici parlamentare, lipsite de autoritate propriu-zisă. De aceea, la moartea lui Poincaré a și scris un eseu trist și melancolic ce cuprindea o formulare ca o sentință: „Tragedia vremurilor noastre e că nu mor oamenii, ci mor simbolurile"[13].

Henri Poincaré, președintele francez din timpul primului război mondial, era acest simbol al veacului trecut și al marii burghezii franceze, corespondente burgheziei britanice victoriene și, desigur, pe alt plan, dinastiei bavareze din care a provenit suava Sisi, ultima împărătească a Austro-Ungariei, toate în dureros contrast cu lumea noului secol caracterizată de politicianism meschin, parvenitism, corupție, avînd ca centru Franța. Franței îi opunea V. Lovinescu pe de o parte stabilitatea Regatului britanic, iar pe de altă parte, cum am văzut, experiența Italiei și a Germaniei. Intuiția lui mergea pînă acolo încît vedea în crearea Frontului de stînga francez o fantoșă de alianță antifascistă, stupid demagogică, afișînd un umanitarism mediocru, chiar mîna lui Troțki, refugiat pe atunci în Franța, care manevra din umbră oamenii politici de paie ca Blum și Bergery. Căderea președintelui Doumergue și a echipei sale reprezenta o alunecare ireversibilă a Franței în haos, ceea ce s-a întîmplat cîțiva ani mai tîrziu prin înfrîngerea rușinoasă în războiul cu Hitler și, din nou, prin ofensiva postbelică a comuniștilor care, după cum se știe, ar fi ajuns la putere dacă nu ar fi fost blocați în ascensiunea lor de geniul lui De Gaulle, continuator în fond al politicii de autoritate și clarviziune inițiate de foștii președinți providențiali ai Franței. Pe Doumergue, V. Lovinescu îl prezintă admirabil în eseurile *Surîsul președintelui*[14] și *Cînd se ceartă augurii*[15] în care îi motivează căderea prin plaga demagogiei parlamentare ce nu a întîrziat să-i tălmăcească intențiile de reformare a Constituției franceze ca pe o orientare a țării spre fascism, cînd nu era vorba decît de o posibilitate dată preșe-

Scanned with OKEN Scanner

dintelui de a dizolva Camera fără avizul Senatului, drept pe care-l aveau atunci şi regele Angliei şi al Belgiei.

Fireşte, amănuntele acestea de istorie nu-şi prea au locul şi nici nu sînt prea relevante în lipsa unei cunoaşteri complete a respectivului moment social-politic din Franţa zdruncinată de afacerea Stavisky, de instabilitatea guvernamentală, dar ele oferă o imagine clară asupra felului de a gîndi al lui V. Lovinescu şi, în general, al intelectualităţii acelor ani care nu mai tolera lumea modernă şi dorea, cu orice risc, o înnoire socială şi morală, aproape o altă religie. De altfel, V. Lovinescu definea foarte riguros defectul de bază al democraţiei: „Imposibilitatea absolută, irevocabilă ca o masă de indivizi inegali să fie condusă de o lege egală; imposibilitatea logică şi de ordinul bunului simţ ca inferiorul să aleagă superiorul; şi atunci cînd inferiorul îşi face această iluzie nu alege superioritatea reală, ci o bandă de impostori şi de aventurieri de o incurabilă mediocritate" (*Suveranul captiv*). Mai departe: „Pentru ca un program să fie complet aplicat şi credincios ideii lui generatoare trebuie din partea executivului o autoritate pe care nu o pot da decît intransigenţa, dezinteresul şi în acelaşi timp durata. Or aceste trei condiţii sînt incompatibile cu servilismul faţă de alegători şi faţă de reprezentanţii lor parlamentari, servilism ce e condiţia *sine qua non* a unui guvern democrativ". Charles Maurras, citat de Pericle Martinescu[16], spunea de altfel că parlamentul este asemănător sufletului lui Amiel, deliberant, dar inoperant. Maurras, fiind liderul grupului „Action Française", cu certe înclinaţii de dreapta, avea tot interesul să se uite critic la politicienii democraţi ai timpului său. Să reţinem însă şi o observaţie din epocă a lui P. P. Negulescu: „E curios că pe cînd de la război încoace numărul statelor cu organizare democratică a crescut, credinţa în eficacitatea instituţiilor democratice a scăzut"[17]. De unde pornea în fond această lipsă de încredere faţă de un sistem care, în ciuda defecţiunilor sale, avea măcar calitatea de a fi tolerant? Aici intervine natura specială a intelectualului căruia nu-i convine ceea ce omului mediu îi convine. Tocmai fiindcă intelectualul vede ceea ce omul obişnuit nu vede înşelat de avantajele momentului. Într-o discuţie cu

Scanned with OKEN Scanner

filosoful ungur François Fejto, Cioran afirma: „Desigur, Clémenceau, ca şi în genere amicii şi sfetnicii săi francmasoni care-i susţineau pe separatiştii de Masaryk, Benes şi ceilalţi poartă o mare răspundere în această desfăşurare (desfăşurarea interbelică, n. n.). Aveau o răfuială cu Austria, ţară catolică şi erau porniţi să pună Austria la pămînt... Această detestare a Austriei era de fapt o nebunie. În centrul Europei era necesar să fiinţeze un imperiu între Rusia şi Occident. Începutul acestei erori a fost împingerea războiului din 1914 pînă la consecinţele lui extreme... Omenirea întreagă a fost mobilizată împotriva Germaniei care, chiar cu împăratul ei în frunte, era, totuşi, o ţară cu rînduieli deschise şi liberale. Din nodul acesta de împrejurări s-a născut Hitler"[18]. Ideea este următoarea: naţionalismul în faza lui teluric-războinică nu poate avea contrapondere decît în conturul diafan al coroanei regale. Revolta împotriva lumii moderne îmbrăca şi forma acestui naţionalism cu nuanţe primitiv-rasiste. Între mascarada democraţiei şi iluzia unei asemenea regenerări mulţi intelectuali au ales-o pe aceasta din urmă, teoretizînd-o şi înnobilînd-o. Keyserling, Evola, Nae Ionescu, Crainic sînt exemple cunoscute şi superioare ale acestei rătăciri. La capătul inferior s-ar situa însă un Alfred Rosenberg, ideologul rasismului arian care mergea pînă acolo cu delirul încît origina doctrina hitleristă în gîndirea supracreştină a lui Meister Eckhart.

Cei care l-au aşezat însă pe Nichifor Crainic la acest nivel au greşit deoarece directorul *Gîndirii* nu a căzut în asemenea exagerări. În pofida unor frazări care de multe ori aveau rezonanţă propagandistică, el nu şi-a trădat angajamentul ortodox, fapt ce i-a cenzurat elanurile eretice şi i-a permis să scrie: „Rasismul german care e o exagerare a naţionalismului vrea pămînt naţional şi cer naţional, dar... pacea Europei înseamnă pămînt naţional şi cer comun"[19]. Armonizarea diversităţilor etnice pe un plan transcendent poate transmuta autoritatea inspirată de forţe obscure într-o autoritate cu adevărat spirituală.

Într-adevăr, perioada interbelică a fost o perioadă de nesiguranţă, de aşteptări, de speranţe şi temeri. Cu excepţia intelectualilor de stînga, toţi ceilalţi simţeau nevoia unei schimbări

Scanned with OKEN Scanner

cu accent pe spiritual, nereuşind, cum am arătat, să facă decantarea absolut necesară. Cioran („că România nu este o forţă aceasta se datorează viciilor democraţiei"[20]), Sandu Tudor („laicizîndu-se, statul modern a tăgăduit latura sufletească şi spirituală a omului"[21]), Pericle Martinescu („civilizaţia actuală, aşa-zisa civilizaţie occidentală, este supusă unei morţi lipsite de orice grandoare dacă o transformare radicală nu intervine în structura ei"[22]), Vasile Băncilă („spiritul modern de inapt să înţeleagă etnicul... această neînţelegere e numai o varietate a neînţelegerii generale pe care o are epoca modernă faţă de religie"[23]), Petru Comarnescu („la omul de azi tragismul e cel mult o problemă de conştiinţă morală... ştiinţa şi tehnica au omorît tragedia precum în altă ordine scepticismul, freudismul, deci tot ştiinţa... "[24]), toate aceste exemple dovedesc rezerva, ostilitatea intelectualului faţă de cursul pe care pornise lumea, curs pe care acum n-avem încotro şi-l lăudăm. Dar respingerea sistemului democratic profan, corupt trebuie să se realizeze *par en haut*, pe deasupra şi nu *par en bas*, pe dedesubt cum, din păcate, s-a şi întîmplat.

În perioada interbelică singura ţară care oferea un model de guvernare superior, aristocratic, era Marea Britanie. Nu întîmplător V. Lovinescu a scris imens despre coroana britanică: *Regele în Anglia*[25], *Mediul şi influenţele familiale ale regelui George al V-lea*[26], *Winston Churchill*[27] etc. Nu era vorba de o pledoarie în favoarea unui ritualism exterior, etichetă lipsită de conţinut, era vorba de recunoaşterea tradiţiei în felul în care era respectată şi nefalsificată monarhia într-o ţară echilibrată şi conservatoare ca Marea Britanie. „Rolul *pater familias* al regelui creează legături de afecţie, de respect şi de încredere pe care nici o caricatură republicană nu le poate înlocui" (*Regele de Anglia*). Apoi îl cita pe Dante care în *De Monarchia* spune că menirea împăratului este de a-i aduce pe oameni în Paradisul pămîntesc, pe cînd a Papei în Paradisul ceresc. Dar rolul acesta al monarhiei nu mai putea fi înţeles de un Occident rupt complet de tradiţie.

Democraţiei i se opune aristocraţia şi nu dictatura. Dar cum aristocraţia de sînge este degenerată nu mai rămîne decît

Scanned with OKEN Scanner

experienţa spirituală pentru crearea noii aristocraţii. „Experienţa spirituală este cea mai adequată disciplină spre o nouă aristocraţie, poate chiar singurul mijloc. Căci aristocratul este acela care trăieşte în esenţial" (articolul despre Johan Tauler[28]). Numai că experienţa spirituală este dificilă, intimă şi incomunicabilă. Un adevărat spiritual nu face prozelitism, nu se urcă la tribună, nu perorează. Nu duce campanii de convingere şi nici munci de lămurire cu contemporanii săi. Omul care traversează o experienţă spirituală se însingurează într-un asemenea hal încît pentru el lumea, la un moment dat, încetează să mai existe sau există ca ceea ce este de fapt, ca o magistrală iluzie.

Nu trebuie să te ştie nimeni ca să te ştie Dumnezeu. Prin înţelegerea acestui paradox ia naştere adevărata aristocraţie. Sau numai cei care-l înţeleg sînt aristocraţi. Vasile Lovinescu, atras, cum era şi firesc, de teoria dreptei, şi-a dat însă seama care este raportul dintre văzut şi nevăzut. Adevăraţii aristocraţi sînt anonimi, invizibili. Aristocraţii vizibili au pierit pe eşafod în timpul revoluţiilor din a doua parte a mileniului. O dată ce s-a înstăpînit neantul vulgului, nu a mai rămas decît soluţia contemplativităţii triste faţă de mizerabila soartă în care ne-a împins istoria. Orice revoltă nu face decît să precipite răul. Experienţa interbelică a Germaniei, a Italiei, chiar şi a României, a dovedit din plin imposibilitatea învierii unor timpuri tradiţionale, bazate pe ierarhie, pe organicitate. Superstiţia modernă a egalitarismului era un adversar prea redutabil. „Am ajuns la stadiul acela de evoluţie cînd meseria a ucis omenia, cînd o civilizaţie fără unitate, dar difuză şi prolixă, produce ingineri care habar n-au că există literatură, financiari mari care nici nu ştiu ce e viaţa de stat, esteţi savanţi fără simţ artistic şi în sfîrşit artişti care s-ar simţi dezonoraţi să coboare din turnul de fildeş şi să participe la viaţa de toate zilele a omenirii" (*Jocul de Puzzle politic în Franţa*). Rîndurile acestea ale lui Vasile Lovinescu scrise cu şaizeci de ani în urmă sînt mai actuale ca oricînd. Haosul cu aparenţă de ordine este trăsătura principală a vremurilor prezente. Sistemul democratic este tolerant, dar în egală măsură este şi un sistem al dezbinării şi nepăsării, care funcţionează, totuşi, prin regulile stipulate în contractul social

Scanned with OKEN Scanner

semnat de toţi membrii respectivei societăţi. Numai că tocmai aici diavolul îşi face sălaş.

Dacă revoluţia de la 1789 a fost cezura care a separat o lume letargică, dar vie de o lume dinamică, dar moartă, atunci ea a expulzat în nevăzut principiile spirituale şi antispirituale. Lumea modernă care a luat fiinţă este de aceea o lume de o banalitate înfricoşătoare. Explorarea nevăzutului reprezintă calea de care demonul se teme cel mai mult şi în consecinţă, el şi vrea să-i ţină pe oameni înlănţuiţi pe planşeul aparenţelor aşa-zise benigne. Denis de Rougemont în *Partea Diavolului*, carte scrisă la jumătatea secolului, divulgă toate strategiile ticluite de demon pentru a-l determina pe omul modern să nu creadă în existenţa lui. Ideea aceasta a făcut o carieră excepţională în veacul nostru. Este imposibil să nu observi că tocmai aşa-zisele avantaje ale societăţii burgheze reprezintă chiar posibilităţile de camuflare ale diavolului pe care acesta le exploatează fără greş. Capitolul *Diavolul democrat* este cea mai bună ilustrare a felului în care Satana acţionează tomai acolo unde ar părea absent. „Dorinţa de a suprima primejdia, mai degrabă decît de a o domina este ceea ce defineşte atitudinea burgheză şi spiritul general al democraţiilor noastre”[29]. În continuare: „Nici o altă epocă nu a fost mai antispirituală căci nu era atît de preocupată să elimine răul cu cît mai puţină cheltuială, în loc să-l compenseze printr-un bine superior... Pe această credinţă se întemeiază lumea celor asiguraţi. Ei cred că au găsit sistemul. Iubesc pacea, virtutea, ordinea, sănătatea. Au dreptate, dar diavolul e cel care-i mînă, căci ei ar vrea pacea fără luptă, virtutea fără ispite, ordinea prin anestezie şi sănătatea prin dezinfectare”[30].

Refuzul lumii moderne şi nu revolta împotriva lumii moderne care comportă riscurile deja arătate înseamnă de fapt refuzul diavolului. Refuz care nu poate avea loc decît după ce l-ai identificat pe diavol. A nu-l (re)cunoaşte înseamnă a fi total dominat de el. Ceea ce i se întîmplă majorităţii. Măştile demonului sînt: siguranţa, neînsemnătatea, popularitatea. Demonul se trage cu noi de şireturi, ne asigură că după moarte nu e nimic, ne sfătuieşte să fim modeşti şi populari. „Dintre toate

Scanned with OKEN Scanner

creaturile care au existat vreodată, diavolul este cel care ştie cel mai bine „how to win friends and influence people”[31]. Din cauza aceasta democraţia modernă este în mod special ispitită să-i asculte sfaturile. „Obiceiurile parlamentelor noastre, ale partidelor noastre politice şi ale şefilor lor par astăzi să fie cu totul pe invers: e vorba să se facă curte maselor, pentru că ele sînt cele care au puterea de a-i cîştiga de partea ta pe inferiori flatîndu-i, pentru că nu mai este permis să-i domini... marca prestigiului democraţiei nemaifiind superioritatea în comportament, ci, dimpotrivă, familiarismul”[32]. Ne e lesne să descifrăm în acest portret îndeosebi imaginea preşedinţilor americani mereu cordiali, cu zîmbetul pe buze, făgăduindu-le alegătorilor un paradis al chiftelelor şi al automobilului. Iată ce spune Dommenach: „L'idéologie démocratique du type americain repose sur l'imanence et l'egalitarisme. Elle travaille donc à contresens de la sélection, de la hiérarchisation”[33].

Marii intelectuali interbelici din Europa şi de la noi au anticipat la perfecţie răul trandafiriu care avea să cucerească lumea abia după consumarea infernelor lui Hitler şi Stalin. În sinteză trebuie spus că aristocraţia a fost de două ori înfrîntă, o dată de democraţie şi o dată de dictatură. Iluzia interbelică ce a însufleţit întreaga Europă, şi ar fi permis depăşirea acestor alternative a fost compromisă.

De fapt, într-o lume aparent normală, străpungerea aparenţelor e un risc uriaş pe care nu şi-l asumă decît nebunii şi sfinţii. Dar atît nebunii cît şi sfinţii sînt excepţii periculoase într-o lume căzută sub tirania normalităţii sau mai exact spus a normalizării. Căci acesta este idolul progresului la care ne închinăm fără să crîcnim: normalizare! Niciodată nu vom progresa îndeajuns fiindcă niciodată nu vom fi atît de normali cît cer vremurile. Julius Evola a fost conştiinţa cea mai intransigentă, dar nu s-a putut feri de halucinaţiile ispitei. El a ştiut să denunţe răul, nu să şi anunţe venirea autenticei aristocraţii neseparate de spiritual. În capitolul deconcertant „Psihanaliza skiului” din lucrarea *Arcul şi măciuca* arată că obsesia morbidă a divertismentului pe care a inoculat-o omului modern printre altele şi skiul camuflează de fapt tendinţa spre distrugere şi

Scanned with OKEN Scanner

aneantizare. Skiul se opune alpinismului care e o disciplină sportivă, cu un grad ridicat de temeritate, dar care avînd mereu ca ţintă înălţimile reuşeşte să depăşească turismul cu toate facilităţile sale tehnice create. În schimb, skiorul atras numai de cădere, a născocit telefericul pentru a fi transportat uşor la o altitudine de unde coboară apoi imediat. Evola arată că naşterea lumii moderne are ca arhetip mentalitatea skiorului. Accelerarea decadenţei pe măsura consumării ciclului aduce tot mai mult cu o cădere a corpurilor. „Un mouvement qui a du point de vue métaphysique le sens d'une fuite parce qu'il ne part pas d'une transcendance immobile, mais est activé par une sort de fièvre ou de vertige. D'où l'angoisse qui envahit périodiquement l'occidental moderne en dépit de toutes ses conquétes"[34]. Dar cum să transformi o lume de skiori într-o lume de alpinişti? Pentru Evola soluţia s-ar fi găsit în recuperarea acelui esoterism precreştin, misteric. Dar această recuperare ar mai fi fost încă posibilă? Firile pătimaşe, cum era şi Evola, uită că la un anumit moment istoric realizarea poate avea loc doar în teorie. Practica înseamnă falsificare, erezie, crimă. Evola cunoştea perfect valoarea iniţiatică, transfiguratorie a misterelor antice pe care o opunea exoterismului religios creştin. Ceea ce nu ştia sau nu voia să ştie era faptul că trăia în secolul XX şi nu în urmă cu două mii de ani.

Aşa cum am spus, Vasile Lovinescu, în cercul său de prieteni, obişnuia să afirme că în cazul în care creştinismul nu ar fi biruit, nucleul esoteric al credinţei ar fi fost mult mai puternic. Deşi bun ortodox, nu avea cum să nu înţeleagă că această religie, în pofida legitimităţii ei, a grăbit decadenţa lumii, decadenţa neînsemnînd atît disoluţia moravurilor - cînd erau mai stricate moravurile decît în Antichitate? - cum s-ar crede la prima vedere, cît pierderea nucleului esoteric. Dar faptul că nu mai este posibilă iniţierea în cadrul religiei creştine anulează însăşi ideea de elite. Vasile Lovinescu a dobîndit o iniţiere, dar prin sursă islamică. René Guénon, maestrul său, după ce s-a convins că în Europa nu mai e nimic de făcut - şi aceasta încă înainte de al doilea război mondial - s-a hotărît să abandoneze continentul, retrăgîndu-se în Egipt, deci tot în mediu islamic.

Scanned with OKEN Scanner

Şansa realizării spirituale e, cum am arătat, strict individuală. Lumea trebuie lăsată să alunece pînă la capăt pentru împlinirea ciclului. Doar un Avatara major ar mai fi în măsură s-o salveze sau măcar să încetinească drumul descendent. Dar dacă acum două milenii a fost necesar Fiul Domnului pentru a coborî într-o lume care nu era atît de coaptă de distrugere de vreme ce misterele mai erau încă vii, acum ce forţă avatarică ar fi necesară pentru a salva o lume în care totul e murdar şi terfelit?

Drumul creştinismului a avut rostul său fiindcă altă soluţie nu era. Altfel spus, în urmă cu două mii de ani nu exista alternativa. Marxismul şi-a arogat virtuţi mesianice, dar fiind o cacealma, o caricatură, neavînd resorturi de ordin sacru, nu a durat nici un secol! Carapacea confecţionată de el pentru a apăra partea de lume cucerită de influenţele dizolvante ale timpului liberal nu a fost însă destul de rezistentă. „Cortina de fier" a cedat presiunilor şi jumătate de omenire, scăpînd de un demon pe care-l ura, nu a făcut altceva decît să se arunce în braţele altui demon mai perfid, mai bine camuflat decît cel slujit de Marx, Lenin et comp.

Sovietizarea şi americanizarea, iată cei doi poli pe care intelectualii acestui veac i-au identificat şi denunţat, aşteptînd în retragerea gîndului lor, după uscarea cernelii, venirea sorocului benefic. O flagelare necruţătoare vine, bunăoară, din partea lui D. H. Lawrence: "... there are only two great diseases in the world today - Bolshevism and Americanism, and Americanism is the worse of the two, because Bolshevism only smashes your house or your business, or your skull, but Americanism smashes your soul"[35].

Pirgu, Cătălin, argaţii şi patronii lumii moderne sînt multiplicaţi în milioane de exemplare, chiar dacă valoarea lor negativ-arhetipală rămîne neştirbită, cu atît mai malefică cu cît multiplicarea sporeşte. Vasile Lovinescu spunea că cel mai important eveniment din istorie are ca origine o sfidare a diavolului. „El, (diavolul, n. n.), are iniţiativa, ca regent al lui Tamas, el provoacă ruptura de echilibru la început a celor trei gune, apoi în orice stază a manifestării, tinzînd să se înţepenească într-un fals echilibru"[36]. Acest fals şi iluzoriu echilibru e tocmai

Scanned with OKEN Scanner

„încremenirea în proiect", cum definea comunismul Gabriel Liiceanu, nerealizînd că încremenirea nu e proprie numai acestuia, ci întregii lumi moderne care, fie în ipostază fixă, fie fluidă, descrie acelaşi chip al Demonului. Ieşirea din acest echilibru nu se face decît denunţîndu-l şi deci conştientizînd realul dezechilibru sau depăşindu-l în sens spiritual prin efortul de-a atinge de data aceasta un echilibru autentic. Refuzul lumii moderne se realizează pe una din aceste căi. Ultima, cum am mai spus, e cea mai grea, tainică, strict individuală. Prima e mai la îndemînă şi poate fi „comunicată" prin articole, cărţi, predici, fie şi cu riscul că, tot denunţînd demonul, să ajungi pînă la urmă să te autodenunţi. Dar cel care face rău face bine după exemplul mefistofelic şi deci un dezechilibru împins la limită reprezintă în fond epuizarea tuturor experienţelor negative, „păcătoase". Pirgu, abjectul, grobianul, bişniţarul sau afaceristul de calibru - oare nu din el s-au născut în timp Malaxa et comp. ? - apare în încheierea romanului cu rol de psihopomp, rol de călăuză spirituală pentru ceilalţi crai care pînă atunci, în ţesătura cosmică, istorică, îi fuseseră superiori.

Al patrulea hagealîc, prima carte tipărită a lui V. Lovinescu în 1981, dacă omitem versiunea în franceză a *Daciei hyperboreene* între cele două războaie, a fost de fapt scrisă pentru a decripta acest fragment misterios. „În baza legii de analogie inversă ce e mai luminos sus îmbracă haina cea mai abjectă jos. Haina bălţată a bufonului e în realitate curcubeul... Şi după toate tradiţiile sforile păpuşilor le ţine Demiurgul care printre altele este şi regentul lui Tamas, moşind Creaţiunea. Pirgu duce pe Crai mergînd de-a-ndărătelea, stăpîn pe amîndouă sensurile drumului" [37]. Oare ce personaj conduce acum lumea modernă, mergînd aidoma lui Pirgu? O conduce spre a-i frînge gîtul sau pentru a o elibera din lanţurile umbrelor comode? Să ne amintim scena din carte, scena misterioasă inaccesibilă: „Se făcea că la o curte veche... cei trei crai slujeau pentru cea din urmă oară vecernia, vecernia mută, vecernia de apoi... aşteptam ca surghiunul nostru pe pămînt să ia sfîrşit. O lină cîntare de clopoţei ne vestea că harul dumnezeiesc se coborîse asupră-ne; răscumpăraţi prin trufie aveam să ne redo-

Scanned with OKEN Scanner

bîndim înaltele locuri... Şi plecam tustrei pe un pod aruncat spre soare-apune, peste bolţi din ce în ce mai uriaşe, în gol"[38]. Cel care-i conduce este Pirgu. Mă întreb dacă acest fragment nu este cu adevărat profetic pentru a descrie sfîrşitul de ciclu. În momentele de totală separare între ce a fost, nu mai poate fi şi ceea ce urmează să fie, chiar şi marii preoţi se ridică şi pleacă „în gol", pe deasupra golului căscat între lumea pe care o părăsesc şi noua lume. Cel care a dus această lume într-un dezechilibru fatal este şi cel care are grija să-i călăuzească şi trecerea într-un alt ciclu. Această surprinzătoare ipostază a Demonului arată că, deşi el este distrugătorul lumii, este şi dezlegătorul ei[39].

V. Lovinescu scria un articol remarcabil despre Ignazio de Loyolla[40] în al cărui final nota: „Nu putem să nu subliniem stupiditatea tuturor democraţiilor şi liber gînditorilor care au făcut din Loyolla simbolul apăsării omului". Mediocritatea şi vulgaritatea, cele două trăsături principale ale lumii moderne, au ecou în preţiozitate şi mondenitate. Ele resping spiritualitatea, dar o îmbălsămează în ediţii de lux după ce marii spirituali s-au făcut de mult praf şi pulbere. Bîlciul tîrgurilor de carte, al vernisajelor, indiscreţia televiziunii, festivismul imbecil din cauza căruia artistul, gînditorul ajung vedete, dacă bineînţeles sînt acceptaţi în timpul vieţii, ceea ce e destul de rar, reprezintă partea „culturală" a unei lumi înrobite economicului şi iluziei de-a edifica pacea. Rădulescu-Motru, într-un articol intitulat *Naşterea spirituală a secolului* se întreba cum ar putea avea loc această naştere: „Prin interese internaţionale ale burgheziei şi prin democraţia de paradă a actorilor politici care au găsit mijlocul să-şi facă o profesiune din încheierea pactelor pacifiste între popoare? Banală spiritualitate pentru un moment atît de tragic"[41]. Este în fond cea mai bună anticipare a Uniunii Europene şi a sterilităţii acesteia. Este cea mai bună descriere a unei lumi care a pierdut orice reper în transcendent.

În corespondenţa avută cu Guénon pînă la plecarea acestuia în Egipt, V. Lovinescu îi cerea permisiunea să traducă *La Crise du Monde moderne*. Traducerea a apărut după exact 60 de ani la editura Humanitas. Diferenţa dintre fiinţa spirituală şi

Scanned with OKEN Scanner

fiinţa umanistă este copleşitoare. „Există un termen care a fost pus la loc de cinste de către Renaştere şi care anticipa într-o formă restrînsă întreg programul civilizaţiei moderne: e vorba de cuvîntul «umanism». Era într-adevăr necesar ca totul să fie redus la proporţii exclusiv umane, ca orice principiu de ordin superior să fie ignorat şi, simbolic vorbind, se cuvenea să se întoarcă spatele cerului sub pretextul cuceririi pămîntului... Umanismul era deja o primă formă a ceea ce a devenit «laicismul contemporan»[42]. Răul, aşadar, trebuie căutat în zorii cei mai curaţi şi mai generoşi cînd omul nu ajunsese subom, ci era în toată splendoarea preţuirii pe care i-o acordau în Antichitate grecii perioadei clasice şi apoi Renaşterea. Dar acest om era un om „în cădere", lăsat deja pradă profanului. Criza umanismului de care s-a făcut atîta caz a început chiar din momentul naşterii umanismului. Efectul era perfect conţinut în cauză, aşa cum planta e conţinută de sămînţă. E interesant de observat în ce fel un gînditor creştin de talia lui Berdiaev care nu avea orizont esoteric şi credea doar în forţa religiei de-a transforma lumea căzută într-o concepţie meschin utilitaristă, reuşeşte să intuiască pericolul umanismului. „Emanciparea umanistă n-a fost eliberarea omului integral... ea n-a fost decît eliberarea gîndirii ca sferă detaşată de viaţa umană... criza şi decadenţa intelectuală decurg din faptul că nu gîndirea omului este cea emancipată, ci că gîndirea s-a emancipat în raport cu omul"[43]. Sau: „Cînd ai suficientă credinţă realizezi că fiinţa umană nu-şi are raţiunea de-a fi în ea însăşi... falimentul teoriei umaniste a progresului constă tocmai în divinizarea omului de către el însuşi"[44] Sau în alt loc: „Eroarea umanismului n-a constat în a afirma înalta valoare a omului şi a vocaţiei sale creatoare, ci în tendinţa de a considera omul ca fiindu-şi suficient sieşi"[45]. Această divinizare-supraevaluare e de fapt demonizare. Un spirit religios ca Berdiaev înţelege falimentul umanismului şi nu-l ia drept altceva decît este, dar nu poate să vadă şi a doua faţă a Satanei care, vrînd să facă rău, ajunge să facă bine. Acest bine e radical, apocaliptic, dar absolut necesar pentru trecerea într-un nou ciclu şi înlăturarea reziduurilor unei lumi deja consumate. Spulberarea lumii în sens de atomizare, *efritarea* ei, ar

Scanned with OKEN Scanner

fi spus Vasile Lovinescu, reprezintă partea pozitivă a Apocalipsei, acel corosiv hotărîtor pentru a distruge carcasa, scheletul şi a pune în libertate germenii încătuşaţi. Un spirit eminamente religios nu va putea să înţeleagă sensul „bun", providenţial al acestei operaţii tocmai fiindcă nu acceptă originea Satanei în Divin şi invers, resorbţia ei tot în Divin, prin filtrul luciferic al Demiurgului. „Dracul din tradiţiile noastre străvechi, ca de exemplu în basmul *Povestea lui Stan Păţitul*, este Demiurgul, entitate «mijlocie» prin excelenţă, canalizabilă în sus sau în jos"[46], scrie V. Lovinescu arătînd astfel că demonul nu e decît un umil „meseriaş", „formator" ale cărui deprinderi sînt necesare, cu condiţia să nu se transforme în doctrină.

În fond, refuzul lumii moderne înseamnă şansa acordată tocmai acestei lumi de-a se reintegra în spiritual după ce va fi ajuns în ultima fază a demiurgiei, adică spulberarea. Şi nici nu sîntem prea departe de acest moment. La urma urmei, cînd Domnul Iisus i-a gonit pe zarafi din templu nu a apărut tocmai sub ipostaza de dezintegrator al lumii decăzute încă de atunci? Dar iată cum tălmăceşte un scriitor ca Lawrence Durrel această secvenţă biblică: Iisus recunoscuse printre zarafi pe Prinţul acestei lumi. Cine este Prinţul? „El e camăta, duhul cîştigului, puterea misterioasă a evaluării capitalului... "[47]. Cum să luptăm deci, împotriva Demonului? Scriitori ca Ernst Junger sau Hermann Hesse au vorbit de subţierea lumii, de subţierea ţesăturii cosmice. Acum, însă, datorită fazei foarte avansate a decadenţei, această inefabilă subţiere nu mai este posibilă. Îmbucătăţirea, fărîmiţarea, mergînd pînă la pulverizare, sînt cele trei etape ale acestui proces necesar de distrugere pînă cînd praful rezultat se va aşterne supus pe mîinile credinciosului care se roagă şi care nici nu a observat că ceea ce mai înainte în jurul său descria o bogată civilizaţie materială s-a redus acum la o pulbere fină pe care o risipeşte vîntul după voinţa sa.

Fără să ne dăm seama nu vom mai exista. „Chiar catastrofele parţiale nu se produc oare pentru că Acela care-l reprezintă pe Dumnezeu îşi pune privirea pe punctul nevralgic al unei epoci, al unei istorii, al unui popor?"[48] Dar pînă atunci continuă

Scanned with OKEN Scanner

să domine balansul, vîrtejul, nebunia, fiindcă „o parte din umanitatea actuală face antecameră neantului”[49].

„Nu e îngăduit ca ideea internaţională să triumfe, scria Keyserling. Spre binele Europei ideea internaţională n-are voie să învingă”[50]. De fapt, în acţiunea dizolvantă a lumii evreii au jucat şi joacă un rol decisiv. De la Marx pînă la Freud sau Bergson, chiar şi Einstein, ei au destabilizat lumea şi au desacralizat-o. Marx, prin reducţionism sociologic, politic, Freud prin reducţionism psihobiologic, transformînd psihologia creaţiei în psihanaliză medicală, iar pe aceasta într-un spaţiu închis al refulării şi defulării instinctului sexual, Bergson, prin postularea intuiţionismului vag, derutant, mijloc de uzurpare a filosofiei şi în primul rînd a ontologiei”[51]. Mai scria Keyserling: „Evreii nu pot să recunoască naţiunile autohtone ca ultime valori, ci trebuie să dorească fluidizarea a tot ce e solid, estomparea tuturor graniţelor”[52]. Tocmai pentru a înlătura orice confuzie trebuie arătat că în reacţia faţă de această operaţie de fluidizare iniţiată de evrei trebuie găsită justificarea antisemitismului, latura sa metafizică, spirituală, care nu are nici o legătură cu violenţa şi crima, latură susţinută de intelectualii creştini, tradiţionali, de oriunde, care doreau să salveze stabilitatea lumii, permanenţa valorilor conservatoare împotriva unui revoluţionism steril, stupid. Trei opinii din epocă, Oscar Lemnaru: „Bergson este reprezentantul desăvîrşit al filosofiei vulgului reflectată în cristalul unui limbaj magic”[53], Ioan Petrovici: „E adevărat că legea universală e schimbarea şi evoluţia. Dar e oportun ca în mobilitatea generală, pentru ca ea să nu capete caracterul de vîrtej, să se găsească şi elemente stabile spre a modela cursa mişcării eterne”[54]. Şi Grigore Popa: „Dacă psihanaliza lui Freud este valabilă în parte pentru cazurile destinate clinicilor psihiatrice, nu e mai puţin adevărat că în peisajul culturii europene apare ca o stranie tentativă de a înlocui instinctele sănătoase prin complexe...[55] Observăm folosirea termenului „vîrtej” care nu trebuie socotit un cuvînt oarecare, ci exprimă starea de derivă şi abandon în care se găseşte lumea modernă aflată la cheremul forţelor care, oricum s-ar numi, ideologic-totalitare, nuclear-energetice, republican-democratice

Scanned with OKEN Scanner

sau pervers-psihanalitice sînt tot direcţii şi acţiuni ale Satanei. „Oglinda neantului te reflectează numai pe tine însuţi. De aici atracţia, fascinaţia pe care o exercită asupra oamenilor. Neantul e ininteligibil şi de aceea fascinaţia lui e lipsită de orice element de luciditate, de aici vertigiul”[56].

De fapt, progresul tehnico-material nu se deosebeşte de căderea în patima drogului, cu toate consecinţele ce decurg de aici. E vorba de aceeaşi atracţie a Neantului, de acelaşi vîrtej sau vertij care duce la distrugere. Cu diferenţa că în vreme ce distrugerea individului este evidentă, distrugerea lumii este camuflată, trădînd un grad periculos de ipocrizie. Aici se ascunde viciul fundamental al societăţii moderne: neputinţa de-a fi lucidă, de a-şi conştientiza propria decadenţă, încrederea exagerată în performanţele de ordin material sau pseudo-spiritual. Dacă un individ nu-şi maschează prăbuşirea, în schimb, o comunitate la nivel planetar e neîntrecută în arta nesinceritătii. Această deosebire marchează însă şi celălalt aspect la fel de important: Dacă omul strict individual se mai poate salva din acest curs general, descendent, lumea nu mai are cum să facă drumul în răspăr. Par mai mult decît comice, de aceea, strădaniile unor teosofi de ocazie care îşi închipuie că ar fi în stare să oprească decăderea umanităţii dacă telegrafic, telefonic sau chiar de la om la om, indivizii ar fi convinşi ca la anumite ore să-şi suspende activitatea curentă şi să se concentreze în sens spiritual. Ideea, desigur, nu e rea, dar se bazează pe o înţelegere greşită a concentrării spirituale care nu e o problemă de ordin numeric, cantitativ, realizată colectiv, democratic. Chiar dacă toţi oamenii planetei ar deveni nişte virtuoşi, să nu zic sfinţi, ceea ce, cum am arătat, experimentul interbelic al legionarismului ar fi vrut să realizeze - şi n-a realizat fiindcă n-avea cum - şi salvarea tot nu ar fi posibilă. Nu e vorba aici de fatalism la scară planetară, e vorba că omul se mai poate salva doar singur fiindcă efortul său de concentrare spirituală venit la întîlnirea cu stropul de har reuşeşte să subţieze acel petec necesar din tegumentul ambianţei. Dar aceeaşi operaţie la nivel planetar solicită o intervenţie divină uluitoare, cu mult supe-

Scanned with OKEN Scanner

rioară coborîrii christice, o misiune avatarică, de mare forţă, pe care nu o mai poate invoca nimeni.

De la timpurile lui Harap Alb la cele ale lui Tristan, pînă la Romeo şi Julieta şi Elvira Madigan, decadenţa e accelerată, eliminînd treptat posibilitatea hierogamiei care, în fond, simbolizează unirea cerului cu pămîntul prin cele două sexe, lăsînd doar patima disperată a iubirii şi a sinuciderii ca substitut tragic al împlinirii ei. „Epoca mitului lui Tristan se situează într-un moment de decadenţă ciclică mult mai înaintată decît momentul Harap Alb - Fata Împăratului Roş. Substratul rămîne acelaşi numai că Tristan nu mai poate efectua redresarea tradiţională împlinită de Harap Alb cu zece mii de ani înainte”[57]. Mai departe: „Miracolul iniţiatic consistă în faptul că, pornind să pețească o idee, eroul se întoarce cu o mireasă”[58]. La referirea temporală deja citată voi reveni ulterior şi, de asemenea, problema iniţierii ca miracol va forma subiectul ultimului capitol al acestei lucrări. Pînă atunci trebuie observat că lumea modernă, prin imperialismul ei, nu cruţă nimic din ce e omenesc, înlocuind dragostea cu senzualitatea, elixirul cu drogul, viaţa cu îmbuibarea sau mizeria, nunta cu sinuciderea. Romeo şi Julieta aflaţi pe pragul dintre cele două lumi - lumea medievală tradiţională, noua lume rapace, burgheză - încearcă inutil să se realizeze hierogamic. Sinuciderea lor pare mai degrabă un accident, dar de atunci şi pînă în prezent oamenii au ajuns să se omoare fiindcă nu au mai suportat grosolănia şi mediocritatea existenţei. Cel mai mare păcat devine astfel remediul împotriva abrutizării zilnice. „Nu se progresează în sfinţenie, spunea Unamuno. Nu poţi astăzi, în secolul XX, să fii mai sfînt decît în secolul al II-lea sau în al IV-lea sau în al XI-lea. Un creştin nu crede că progresul ar putea fi de vreun ajutor la mîntuirea sufletului”[59]. Pe scurt, progresul nu are nici o legătură cu spiritualitatea. E o iluzie care uzurpă fiinţa omului aşezînd, în cel mai bun caz, conceptele în locul gîndului. Aşa se nasc filosofii, tehnocraţii, meşterii abstracţiunilor care confecţionează modele cognitive complicate ce încarcă inutil lumea. Printre ingineri şi epistemologi îngerii nu au ce căuta. Demonul se bucură fiindcă nu e recunoscut de aceşti dirijori ai mentalului şi îşi dovedeşte

Scanned with OKEN Scanner

sieşi că nu a căzut de pomană din cer. În eseul *Quo modo coecidisti de coelo Lucifer*, V. Lovinescu arată că această cădere nu trebuie văzută numai ca o damnare în sens etic-mărginit, că dacă pe pămînt se găsesc urmele Satanei sau ale Balaurului, pe cer Dragonul şerpuieşte strălucitor şi veşnic. De aceea trebuie observat un lucru: Balaurul doborît de care vorbeşte Apocalipsa îşi mai are corespondentul imuabil în cer, pe cînd lumea modernă cu suma ei de artificii nu-şi mai are nici un corespodent în planurile ontologic-superioare. Fiindcă tot ce este tehnică, utilitarism îşi află rădăcinile într-o zonă a mentalului la fel de decăzut ca şi încorporările materiale respective. Mentalitatea tehnicianului, a comerciantului oglindeşte fără greş produsele concretizate ale sferei lor de activitate sau acestea se oglindesc în aşa-zisul lor prototip. Să citäm însă şi un fragment remarcabil din Musil: „Uscăciunea interioară, monstruosul amestec de acuitate în amănunte şi nepăsare faţă de întreg, imensa părăsire a omului într-un deşert de detalii ... urmarea pierderilor pe care le-a suferit sufletul printr-o gîndire logică şi exactă[60].

În încheierea acestui capitol ar mai fi de notat un lucru esenţial. Sf. Bernard spunea că învaţă mai mult din păduri decît din cărţi[61]. Arborii, ca orice element natural, fiind simboluri, sensibilizează un Atribut divin. Dar Atributul divin în esenţialitatea sa este o determinare negativă, o apofază. Tocmai aici se ascunde misterul copleşitor pe care teologii cuminţi nu-l admit. În măsura în care natura este simbol al divinului ea este în acelaşi timp şi propria ei negare. Ca propria ei negare ea îl exprimă pe Dumnezeu în nemanifestarea sa. A evita imanentismul, adoraţia faţă de universul celor create nu înseamnă a sta cu ochii închişi sau închis în bibliotecă. Cînd Sfîntul Bernard spunea că omul învaţă mai mult din arbori decît din cărţi nu încuraja cîtuşi de puţin peisagismul, refugiul comic-sentimental în natură, pastelul impresionist. Dimpotrivă, el punea accent pe ştiinţa apofatică a simbolurilor, felul prin care simbolurile, de la o stîncă la un izvor şi de la o floare la un fluture, se esenţializează devenind hieroglife pentru a se nega şi a sugera astfel înălţimea divină prin propria calitate a smereniei de-a nu fi, aşa

Scanned with OKEN Scanner

cum Fiinţa adevărată este, în fond, Non-Fiinţă. Dar atunci o macara, o locomotivă, un computer? Ele ce simbolizează? Ce reverberează? Nu simbolizează nimic şi nu reverberează nimic, în măsura în care nimicul este chiar continua noastră iluzionare întru Neant pe care-l creăm astfel prin supradimensionarea propriului eu.

În cercul său de prieteni, V. Lovinescu obişnuia să spună că se îngrozeşte privind monştrii aceştia ai tehnicii nu atît din cauza aspectului lor, suportabil la urma urmei, cît a prototipurilor infernale care le guvernează existenţa din plan ocult. Ideea aceasta e colosală fiindcă ea trimite spre comportamentul triburilor primitive care priveau cu groază apariţiile moderne. Dar ei reacţionau în acest fel nu fiindcă îi speria o locomotivă, ci pentru ceea ce vedeau în spatele ei. Dacă am reuşi să vedem şi noi acest plan atunci fie am înnebuni, fie ne-am duce la mînăstire. Faţă de un arbore care, neperceput în frumuseţea sa, ci în statutul de hieroglifă, poate crea un frison mistic, ca o poartă deschisă spre iniţiere, o maşină căreia i-ai rupt marca de instrument utilitar poate la rîndul ei să imprime un sens deznădăjduitor care să transforme întreaga societate în spectre danteşti. În primul caz este sugerată Fiinţa pînă la Non-Fiinţă, în al doilea caz se inspiră seceta Neantului. Este vorba de aceeaşi putere uluitoare a apofazei. Dar o dată transfigurează, o dată desfigurează. Acum, din nefericire, trăim într-un univers care, dacă ar fi „deconspirat", ne-ar distruge. N-avem încotro şi trebuie să ţesem în continuare „minciuna" zilnică, avînd ca singuri aliaţi Theoria şi Liturghia!

În paralel însă cu universul tehnic-material, şi ceea ce înseamnă experiment para-psihologic, noetic, import de secte, exhibiţii de magie, spiritism, reincarnaţionism constituie tot tentaţie care nu are nici o legătură cu credinţa şi, mai mult, cu cunoaşterea. Problema aici e foarte delicată. În momentul în care, cum arătam, V. Lovinescu demasca prototipurile ocult-infernale ale maşinăriilor care formează progresul tehnico-ştiinţific, realiza şi o legătură foarte subtilă cu sfera paranormalului pe care lumea modernă, posedată de apetitul democratizării şi al psihanalizării, fenomene de altfel direct propor-

Scanned with OKEN Scanner

ţionale unul altuia, voi reveni asupra acestui subiect! - o vulgarizează fără nici o reţinere. E drept că în cuprinsul operei sale V. Lovinescu s-a oprit destul de puţin asupra acestui aspect, ceea ce mă obligă şi pe mine să nu-i acord prea mare atenţie. Dar maestrul său, René Guénon a făcut-o din plin în lucrări ca *L'Erreur spirite* şi *Le Thésophisme, histoire d'une pseudo-religion...*

În fond, în ce constă această vulgarizare a realităţilor ce depăşesc domeniul strictei corporalităţi şi materialităţi? Tocmai în nerușinarea de-a împinge materialitatea în asemenea zone ce nu au nimic material. Cu alte cuvinte, a interpreta existenţa acestor zone printr-o judecată grosieră, materialistă! Teosofii, ocultiştii, spiritiştii sau, într-o formulare mai „la zi", energetiştii care lucrează în paranormal aşa cum energeticienii lucrează în normal - însăşi denumirea de paranormal e o vulgarizare a lumii nevăzute aflate sub raza investigaţiilor lor! - formează de fapt acea categorie sau clasă de populaţie anti-spirituală sau pseudo-spirituală care falsifică spiritualul pentru a stîrpi orice licăr de credinţă venit de la cealaltă parte a populaţiei care continuă să creadă în mod tradiţional, firesc în Fiinţa divinului, indiferent de speculaţiile şi exhibiţiile vulgarizatorilor.

René Guénon îşi aminteşte la un moment de o mărturisire a unui hindus din care reieşea fără echivoc ce judecată rudimentară putea să aibă Leadbeater, teosof faimos de la sfîrşitul secolului trecut, cunoştinţă a Helenei Blavatsky, întemeietoare a Societăţii de Teosofie din acea vreme. „He is one of the most coarse-minded men I ever knew!" afirmă hindusul, înlăturînd orice dubiu în legătură cu evidenta mediocritate a respectivului[62].

Nu mai are rost, cred, să precizez că figuri ca cele menţionate mai sus (H. Blavatsky, Leadbeater, Olcott, A. Besant), îşi găsesc corespondentul în România de azi - coborînd, firește, pe scara deriziunii - în personaje ca Ion Ţugui, G. Bivolaru, Aurora Inoan. Adevărul este că teosofii, în dorinţa lor frenetică de-a se opune creştinismului oficial, fie el catolic sau ortodox, au importat masiv din Orient, realizînd ceea ce se

Scanned with OKEN Scanner

cheamă o formă de sincretism religios, aparent şarlatanie, dar în realitate foarte periculos pentru sănătatea comunităţii. Astfel, teoria transmigraţiei din hinduism este falsificată prin teoria reîncarnării, deci posibilitatea de-a avea mai multe vieţi într-un fel de progresie cu scop de-a desăvîrşi făptura plecată pe un asemenea traseu post-mortem şi, implicit, negarea judecăţii divine căreia orice suflet trebuie să i se supună după moarte. Deci, o formă de interpretare ateist-materialistă a ceea ce se petrece dincolo, dar cu pretenţii de prezentare sofisticată! Spiritiştii, pe de altă parte, afirmă cu certitudine că se poate stabili permanent comunicare cu morţii, falsificînd, la rîndul lor, doctrina legitimă creştină despre posibila rămînere a sufletului celui mort în apropierea casei sale timp de patruzeci de zile. Mai grav, chiar dacă lumea terestră este uneori traversată de tot felul de influenţe rătăcitoare (influences errantes) din alte planuri ale Fiinţei, cu care ar putea intra în contact un mediu deosebit de sensibil, dar cu atît mai damnat datorită neobişnuitei sale înzestrări[63], aceasta nu oferă cîtuşi de puţin garanţia comunicării taman cu spiritul celui decedat cu care vor să intre în contact cei încă în viaţă (rude, prieteni) şi tentaţi de asemenea experimente dubioase. Strădaniile lui Hasdeu de-a intra în comunicare cu Iulia după moartea acesteia nu au dovedit o altă capacitate intelectuală a savantului pînă atunci necunoscută, ci, dimpotrivă, îmbolnăvirea sa! Ar mai fi de spus că manuscrisele lui V. Lovinescu, care au apărut la Institutul European Iaşi (mă refer la *Monarhul ascuns*) cu nepermise modificări faţă de original, se datorează intervenţiilor doamnei Alexandrina Lovinescu, îngrijitoarea cărţii, operate sub motivul că, pe cale spiritistă, V. Lovinescu i-ar fi dictat ce să schimbe! Perfidă lovitură ca tocmai unui autor care a combătut pseudospiritualitatea să-i fie modificate lucrările de către o urmaşă căzută victimă fenomenului împotriva căruia el a luptat!

Mă opresc aici nu înainte de-a conchide că acolo unde există egalitarism, democratism, materialism, acolo există şi vulgarizarea invizibilului. Aşadar, judecata rudimentară aplicată unei asemenea secţiuni atît de delicate a realităţii demonstrează că, în lipsa capacităţii de-a înţelege că între stările

Scanned with OKEN Scanner

Fiinţei nu se comunică decît prin harul supra-material, de la om deci la necunoscutul de dincolo de el şi nu de la omul (viu) la omul (mort), intervine teoria energetismului subtil. Deoarece în concepţia ocultiştilor, a spiritiştilor, aceste comunicări s-ar stabili pe căi energetice, deci tot o formă de materialitate inutil rafinată fiindcă tot materialitate este!

Ar mai fi de sesizat un aspect: Bergson, reputatul filosof intuiţionist, a avut o soră, doamna Mac Gregor, „Mare preoteasă Anari". Potrivit lui Guénon, între filosofia lui Bergson, atît de preţuită de învăţămîntul profan şi tendinţele teosofiste pe care profanii nici nu le bagă în seamă, există o înrudire nu numai de cuget, dar şi de... sînge[64]. Mai ales că ultima operă a lui Bergson se intitulează chiar „Energia spirituală", titlu care nu este doar inocent-metaforic-profan, ci indică, cu precizie am putea spune, concepţia teosofic-spiritistă a filosofului pe care o slujea cu devoţiune în spatele paravanului de liber-gînditor!

Credo ut sciam, nu *scio ut credem*, cum scria V. Lovinescu în anii '30, opunîndu-l pe Sfîntul Bernard rafinamentului scolastic al lui Abelard. Cînd lumea poate fi atît de uşor pervertită nu e oare necesară o erupţie de credinţă cu tot riscul pentru a contracara astfel optimismul de circumstanţă, speculativismul fătarnic al cunoaşterii?

Să încheiem amintind un interviu dat de Paul Barbăneagră în care eminentul cineast spunea clar: „Se alunecă pe nesimţite spre aberaţia liberală-socialistă-democratică şi blocajul economic şi cultural inevitabil. Se impune cu necesitate apelul la un sistem totalitar"[65].

Acum şaizeci de ani generaţia '30 scria la fel, denunţa democraţia, parlamentarismul, formele fără fond, cum făcea şi Eminescu cu încă şaizeci de ani în urmă! Dar denunţul nu a avut nici o putere. De mai bine de un secol lumea, în ansamblul ei, merge ireversibil spre distrugere. Şi, parcă ciudat, cu cît denunţul era mai virulent, cu atît ofensiva lumii moderne era mai susţinută. Sînt curios ce efecte va avea avertismentul lui Barbăneagră. Dar chiar aceste rînduri ce vor determina?

Scanned with OKEN Scanner

III
Ocultare şi revelare

Se poate spune că lumea modernă este într-o continuă expansiune tocmai fiindcă spiritualitatea s-a ocultat. O spiritualitate evidentă, strălucitoare, nemascată ar duce, practic, la dezintegrarea lumii în ansamblul ei. Tensiunea ar fi prea puternică între profanul exacerbat şi puritatea manifestării spirituale. Dar spiritualitatea s-a ocultat din necesitatea unei duble protecţii. În primul rînd, pentru a mai îngădui lumii un interval de supravieţuire, gest, firește, de mizercordie, dar şi al credinţei în capacitatea acesteia de a-şi reveni, fiindcă, paradoxal, chiar dacă lumea nu mai crede în Dumnezeu, Dumnezeu crede în lume pînă şi cu o fracţiune înainte de declanşarea Apocalipsei. În al doilea rînd, pentru a-i salva pe puţinii spirituali care mai rătăcesc şi care, lăsaţi în toată splendoarea spiritualităţii lor neînvăluite, ar fi spulberaţi în contact cu mizeria acestei lumi. Tocmai de aceea, la ora actuală îngerii sau alte entităţi cereşti nu mai sînt perceptibile tocmai fiindcă simpla lor apariţie la un nivel de percepţie nu neapărat grosier, dar chiar subtil, ar produce un dezechilibru cumplit în toată ambianţa. La urma urmei, ceea ce se numeşte actualmente *black hole/trou noir* ar reprezenta semnul cosmic perceptibil al unei fascinante retrageri angelice în informalul sau chiar increatul Fiinţei. Un semn cosmic aproape ucigător în caracteristicile sale şi totuşi singurul care aproximează prin atributele sale negative lipsa de comună măsură dintre entitate spirituală ce nu se mai manifestă şi micimea atît de ridicolă a cosmosului.

Ocultarea, deci, trebuie înţeleasă şi în acest fel. Toate dezastrele, cutremurele, catastrofele, tot ceea ce în plan cosmic înfăţişează un dezechilibru exprimă mai mult sau mai puţin exact consecinţele ocultării spirituale. Căderea lui Lucifer nu reprezintă decît cealaltă faţă a ocultării. Un înger poate dispărea

Scanned with OKEN Scanner

din zona perceperii fie prin retragerea, fie prin transformarea sa în demon. Ceea ce s-a şi întîmplat prin căderea arhetipală a întîiului dintre îngeri. Aceasta este însă o ocultare inversată, după cum „revelarea" Satanei este tot inversul adevăratei revelaţii dumnezeieşti. Dar o perspectivă strict teologică nu poate sensibiliza acest invers al ocultării, acest sens misterios al căderii lui Lucifer. Dezechilibrarea lumii presupune lăsarea ei pe mîna dracilor, numai că dracul se „înşurubează" tocmai pe locul lăsat liber de îngerul retras.

Lumea nu ar fi putut lua fiinţă dacă Divinitatea nu ar fi efectuat o anumită retragere. E exact sensul ciudatei expresii *Tsintsoum* din Kabală, pe care o discută într-un *aperçu* Cioran în *De l'inconvénient d'etre né*: „Pour que le monde existât, Dieu qui etait tout et partout, consentit a se rétrécir, à laisser un espace vide qui ne fut pas habité par lui: c'est dans ce *trou* que le monde prit place"[1]. Ocultarea e deci necesară pentru consumarea pornirilor creaţioniste. Dar în creaţie intră şi Infernul. În acest fel este justificată metafizic căderea lui Lucifer, în acest fel căpătăm o înţelegere completă a coordonatelor universului.

„Dacă Infernul e pavat cu bune intenţii, lespezile lui sînt scîntei divine capturate de klifoturi, de cojile reziduale ale Universului, împietrite de ochiul Meduzei"[2], scrie Vasile Lovinescu în minusculul său eseu *Exemple de pitagorism în Divina Commedie*. Aceste scîntei aflate în captivitate, în carnea sau în coaja creaţiei sînt de fapt ocultate. Ocultarea spiritualului, cum am arătat, are loc pe două căi: calea „superioară", retragerea sa din lume, calea „inferioară", căderea sa în lume. Însăşi creaţia în viziunea gnosticilor fiind cădere, rezultat al activităţii Demiurgului, acesta la rîndul lui inferior Divinităţii, atunci spiritualul trăieşte în creaţie într-un permanent exil, într-o lungă captivitate pînă la ceasul eliberării. Căderea aceasta poate fi numită şi somn, amorţire, pînă la uitare. „Crearea lumii nu numai că nu este o dovadă a atotputerniciei lui Dumnezeu: ea este explicată printr-un accident survenit în regiunile superioare... Cît priveşte existenţa întrupată, departe de-a se încadra într-o «istorie sfîntă», cum gîndeau evreii şi creştinii, ea confirmă şi ilustrează căderea sufletului. Pentru gnostic,

Scanned with OKEN Scanner

singurul obiectiv demn de-a fi urmărit este eliberarea acestei părticele divine şi returnarea ei în sferele celeste"[3], scrie Mircea Eliade.

La urma urmei, ereziile împotriva cărora au luptat Sfinţii Părinţi aveau totuşi un nucleu esoteric, misteric, dar falsificat printr-o greşită aşezare a lui faţă de dogma Bisericii. Dacă cele două naturi ale lui Iisus sînt inseparabile, tocmai prin aceasta potenţînd misterul, atunci separarea lor în beneficiul naturii divine, aşa cum au făcut monofiziţii, primeşte automat stigmatul ereziei.

Problema este însă legată de înţelegerea naturii, a materiei, a manifestării în ansamblul ei, incluzînd chiar „marea" agitată a psihismului, ca iluzie. În asemenea condiţii, erezia nu mai poate căpăta accente catastrofale şi nu mai atrage după sine consecinţe punitive. Este pînă la urmă relaţia dintre Orient şi Occident. Orientalul a cultivat luxuriania, opulenţa naturii, fără să se lase înfricoşat sau sedus de acest belşug. Serenitatea sa provine din capacitatea detaşării şi deci din posibilitatea de înţelegere metafizică, aceea că un belşug tot mai mare al universului natural-fizic nu exprimă decît o iluzie sporită[4]. Spiritul nu se simte deloc primejduit într-o asemenea junglă tocmai fiindcă varietatea şi bogăţia formelor ce-l împresoară, îl sufocă, îl strivesc chiar, nu reprezintă decît Maya, iluzie, pînză, oricînd deşirabilă, sublimabilă în principiul ce îi e superior. *Upanishadele* vorbesc despre această captivitate a spiritului în natură care este de fapt ocultare sau oglindire, amăgire dată materiei pentru a se crede stăpînă pe ceea ce de fapt o stăpîneşte, aşa cum, în viziunea metafizică, superioară net liniarităţii iudeo-creştine, prăbuşirea lui Lucifer nu este prăbuşire, ci doar orientarea în străfunduri a unui reflex din strălucirea sa imuabilă şi incoruptibilă.

Altfel spus, spiritul amăgeşte materia care se lasă amăgită fiindcă este pură amăgire. „Atman, the spirit of vision is never born and never dies... resting, he wanders afar, sleeping, he goes everywhere... when the wise realises the omnipresent Spirit who rests invisible in the visible and permanent in the impermanent then they go beyond sorrow"[5], sună cîteva crîmpeie din *Upanishade* care nu lasă nici un dubiu asupra

Scanned with OKEN Scanner

siguranţei în care trăieşte orientalul faţă de lumea formelor atît de schimbătoare, de fluctuantă, de înrobitoare. Lucrurile stau altfel însă pentru occidental care, pe măsura decăderii sale, a cunoscut şi o răsturnare a reperelor, curajul fiindu-i uzurpat de teamă, seninătatea de tulburare. În faţa agresiunii naturale el se simte copleşit, vede numai demoni, monştri, regimul metamorfotic, în loc să-i dea un sentiment al beatitudinii pe care spiritul, în mod normal, îl are faţă de freamătul bogat şi sănătos a ceea ce îi este inferior, îi creează frisoane, îndoieli, temeri, o spaimă aproape paralizantă faţă de „surprizele" pe care le-ar putea oferi Muma-Natură[6].

Relaţia Occident-Orient este semnificativă din acest punct de vedere, dar ea nu trebuie pierdută în detalii mai mult sau mai puţin superficiale, ci urmărită în ceea ce se poate numi handicapul metafizic al Occidentului faţă de Orient, de unde de altfel izvorăsc toate relele. Fiindcă una este să vezi ocultarea spiritului ca pe un prizonierat şi alta să o vezi ca pe un interval necesar de recluziune. În primul caz nu mai e decît un pas pînă la uitarea completă a spiritului, ceea ce s-a şi întîmplat în fond în filosofia europeană pentru care Fiinţa a decăzut în fiinţare iar toată ontologia a coborît la nivel gnoseologic, epistemologic, ce nu-i de fapt decît psihologism travestit în hainele limbajului filosofic. În al doilea caz este definită o altă concepţie asupra cosmosului şi a temeiului său metafizic, ascuns în cosmos şi totuşi dincolo de el. Anton Dumitriu, în stilul său prudent şi echilibrat, a analizat destul de corect raportul dintre Orient şi Occident în lucrarea „Culturi eleate şi culturi heracleitice", chiar dacă s-a abţinut să recunoască adevărata natură a occidentalului, atitudine riscantă, fiindcă orice rezervă faţă de susţinerea suveranităţii metafizice degenerează rapid tocmai în negarea acestei suveranităţi. De exemplu, o afirmaţie ca aceasta: „Cultura Occidentului nu va putea să constituie o unitate de idei dar va putea - şi în acest sens se dezvoltă ea prin spiritul ştiinţific - să alcătuiască o unitate de energii"[7] seamănă un ogor de confuzii.

De fapt, la ora actuală diferenţa dintre Orient şi Occident nu se poate realiza decît la nivel pur metafizic, fiindcă Orientul

Scanned with OKEN Scanner

nu mai există ca atare, în specificul său păstrat de secole, ci a devenit victima aceluiaşi proces de occidentalizare generalizat.[8] În gnosticism, însă, ca un fel de placă turnantă între Orient şi Occident, se puteau desluşi şi elemente orientale, dar şi germeni ai viitoarei disoluţii din Occident. A fost exact perioada în care creştinismul abia se născuse şi în care luptele care se dădeau între noua religie „nivelatoare" şi vechea lume a Orientului apropiat, cu misterele şi miturile ei, îmbibată de neoplatonism, nu anunţau încă pe viitorul învingător. Tocmai din acest motiv Vasile Lovinescu manifesta o preţuire specială pentru această perioadă în care creştinismul nu-şi pierduse sîmburele esoteric şi era privit la rîndul lui ca o religie secretă, iniţiatică, „intensivă", departe de programele extensive, „imperialiste" de mai tîrziu, după instituţionalizarea ei ca religie oficială de către împăratul Constantin. Esenienii şi Evanghelia după Toma trebuie plasaţi în acest început al creştinismului deloc eretic şi foarte interesant prin virtuţile misteric-soteriologice. „În fond, primele forme creştine erau mai aproape de acelea care au fost considerate mai tîrziu eretice"[9], arată M. Eliade, citîndu-l pe savantul german Walter Bauer care înţelesese caracterul special şi imprevizibil pentru judecata teologilor al creştinismului primordial.

Categoric, nucleul esoteric al lumii ar fi fost mult mai viu dacă nu ar fi triumfat „nivelarea" Bisericii. Ideea aceasta a lui Vasile Lovinescu marchează delimitarea sa de categoria credincioşilor cuminţi, a făpturilor care nu ies de sub obrocul dogmei. Calitatea de-a nu fi nici liber-cugetător, nici ţîrcovnic de duzină, de-a transparentiza dogma ducînd credinţa pînă la neprihănirea esoterică aparţine numai celor puţini. Vasile Lovinescu s-a numărat printre aceştia şi de aceea, probabil, nici nu a făcut o carieră spectaculoasă, formînd elita anonimilor. Dar ceva mai încolo despre aceste lucruri...

Captivitatea, deci, nu e captivitate, îngrădire, ci ocultare. Ideea lui Eliade despre camuflarea realităţilor de ordin spiritual în spatele banalităţii cotidiene[10] a fost reluată permanent de marele savant încercînd astfel să-l sensibilizeze pe omul modern faţă de nivelele nevăzute ale Fiinţei. A fost un efort

Scanned with OKEN Scanner

lăudabil, chiar dacă poziţia sa de academician şi erudit nu putea să meargă pînă la capăt şi nu putea susţine fără nici o rezervă primordialitatea spiritului şi, implicit, nu putea să condamne lumea modernă. În fond, ideea camuflării sacrului în profan nu urmărea atît inspirarea unei credinţe şi dincolo de perimetrul bisericii, cît dezvoltarea unei hermeneutici pentru decriptarea semnificaţiilor culturale într-un context acultural, chiar subcultural. Numai că, astfel a avut loc degenerarea sacrului în elemente de ordin cultural, ceea ce pînă la urmă anulează deosebirea dintre sacru şi profan. Căci, aşa cum gîndesc cei mai mulţi filosofi moderni laici, cultura nu trebuie să fie neapărat sacră pentru a o socoti cultură! Ce distanţă îngrijorătoare faţă de timpurile în care adevăratul filosof era şi mistic, şi teolog, şi profet, şi martir! Unitatea gîndului care este şi a trăirii şi în ultimă instanţă a Fiinţei care le împlineşte pe toate, e pierdută însă pe vecie! Citim din Confucius, *A doua carte clasică, Chong-Yong sau invariabilitatea pe calea de mijloc*: „Să fugi de lume, să nu fii nici văzut şi nici cunoscut de oameni şi totuşi să nu simţi nici o suferinţă; toate acestea nu sînt posibile decît pentru un sfînt”[11].

Dar omul care meditează în mod sincer şi profund asupra sfinţeniei, care încearcă să-şi apropie comportamentul de fiecare zi de gîndurile sale, acest om nu e departe de realizarea unităţii fiinţei. Fiindcă, pînă la urmă, aceasta e sfinţenia şi nicidecum posesia unor atribute supranaturale, neobişnuite, şocante pentru ceilalţi. Sfîntul nu e supraom, ci om smerit, om ocultat. În Islam exista categoria de *malamatya*, grup de contemplativi care de dragul lui Dumnezeu căutau blamul (*malama*) coreligionarilor lor. „Ei îi provocau pe credincioşi prin comportamentul lor excentric şi în aparenţă neevlavios”[12] (M. Eliade). Aceşti malamatya erau la rîndul lor nişte ocultaţi, dar cu un fel de-a se purta destul de provocator, pînă la a-şi nega miezul spiritual, tocmai ca recunoaşterea lor propriu-zisă să fie imposibil de făcut. Dar alunecarea pe această pantă este extrem de riscantă, depărtarea de centru putînd să ducă la rătăcirea celui care riscă să cadă în tenebrele exterioare şi la imposibilitatea revenirii spre centrul pe care-l dorea cît mai

Scanned with OKEN Scanner

ocultat. Încă o dovadă a faptului că existența în lume pentru un spiritual este deosebit de dificilă, misiunea de-a trăi pînă la capăt, neştiut sau ştiut ca altceva decît este în realitate, măsurînd chiar calitatea sa de-a alege calea smereniei şi a ocultării. O treaptă superioară a condiţiei de malamatya, trebuie spus, este aceea de *Totapuri*, omul gol, pribeag, orfan, imaginea în lume, cu certe conotaţii sentimentale, a Fiului ceresc[13]. Dionisie Areopagitul exprima foarte simplu condiţia excepţional de delicată a celor atraşi de spiritual: „Dar ar putea să spună cineva: «Nu este dreptate ca să fie lăsaţi fără ajutor şi prigoniţi de cei răi nişte oameni sfinţi». Aceluia trebuie să i se răspundă că dacă cei pe care-i numeşte sfinţi iubesc lucrurile pămînteşti spre care năzuiesc materialiştii, ei sînt cu totul depărtaţi de iubirea divină"[14].

Cîţi filosofi şi scriitori în ziua de azi mai au tăria sufletească să îndeplinească asemenea canoane în absenţa cărora opera lor rămîne numai convenţie, construct mental şi nu viaţă încarnată ce, la rîndul ei, încarnează gînduri şi raportări la spiritual? Nimeni! Ei spun că îi interesează spiritualul dar, ca în previziunea sfîntului Dionisie, aleargă după bunuri materiale, obsesia gloriei intrînd şi ea tot în sfera materialităţii, o materialitate de ordin subtil, dar cu atît mai perfidă. Cazuri disperate de poeţi ca Virgil Mazilescu bunăoară, atît de bine cotat acum, sînt doar monumente ale autodistrugerii fără nici un rost superior. Să fi fost aşadar Virgil Mazilescu un malamatya? Nici pomeneală! Adevărata jertfă acum nu mai e autoflagelare, ci tăcere. Dar cine mai ştie să tacă? Nici chiar Vasile Lovinescu nu a tăcut, ca dovadă (sau pedeapsă!) teribilul său succes de librărie la zece ani de la moarte!

În 1981, cînd a primit *Al patrulea hagealîc* proaspăt scos de sub teascul tiparului „Cărţii Româneşti" nu a schiţat măcar un gest de satisfacţie. Şi-a continuat lectura ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Aşa cel puţin povestea soţia lui, doamna Stela Lovinescu, în vara lui 1994, la Fălticeni, doamnei Roxana Cristian! Probabil, dacă acum ar asista la succesul pe care-l cunoaşte opera lui, ar rîde cu gura pînă la urechi de tot acest spectacol caraghios! Dar de ce a scris? Dacă nu scria nu ar fi

Scanned with OKEN Scanner

ştiut nimeni de împlinirea sa spirituală şi tot carnavalul de acum al cuvintelor care se spun şi se scriu despre el, al emisiunilor RTV care se fac pe seama personalităţii sale, n-ar mai fi avut loc! Iată deci că nici ocultarea sa nu a fost perfectă! Numai că scrisul, paradoxal, nu reprezintă numai un mijloc de etalare a eului creator, ci e şi instrument de cunoaştere spirituală şi, implicit, e revelare ca revers al ocultării. Ceea ce s-a şi întîmplat în cazul lui V. Lovinescu. Ocultarea sa, chiar imperfectă, a căpătat prin scris o funcţie de revelare, întregind astfel destinul unei vieţi dedicate spiritualităţii. Faptul că aceste cărţi, însă, nu pot evita regia editorială e altă poveste! Un manuscris trebuie să treacă prin editură, tipografie şi librărie pentru a intra în spaţiul vast al receptării unde efectele sînt cu totul şi cu totul neaşteptate. Rostul operei lui V. Lovinescu abia de acum începe pe un alt plan, diferit de cel al închisei lumi a cărţilor. Ocultarea, atît cît a fost, s-a încheiat pentru a face loc revelării. Fiindcă adevărata ocultare nu poate să nu fie urmată şi de revelare. Cel căzut, exilat în lume, dar neadormit, care nu şi-a uitat obîrşia şi menirea, mai devreme sau mai tîrziu, este auzit şi recunoscut, chiar dacă numai prin intermediul cărţilor sale. Cel retras, însă, aşa cum numai Dumnezeu prin manifestările care-l reprezintă în lume se retrage, se întoarce printr-o teofanie mai puternică, mai glorioasă decît cele anterioare pentru a reaşeza cosmosul în adevăratul său temei. Aşa va fi A Doua Venire a Domnului, ca şi orice venire avatarică, majoră, descendentă. Avatarii minori în categoria cărora au intrat de bună seamă gînditorii de orientare spirituală, de la presocratici şi Platon pînă la Guénon şi Heidegger, îşi trimit doar unda reformatoare a operei lor cu forţă de revelare, ale cărei efecte, cum arătam, pot fi cu totul imprevizibile.

Distincţia aceasta trebuie operată pentru a nu face confuzie între ceea ce este Avatara major şi Avatara minor, pentru a nu acorda gînditorilor un loc mai important decît li se cuvine, dar nici unul derizoriu, convenţional, pur cultural, criptă funerară în muzeul şi istoria umanităţii. De aici decurge, de altminteri, şi însemnătatea cărţilor unui autor, unda lor influenţînd destinul cititorilor a căror undă de receptare se compune cu unda operei,

Scanned with OKEN Scanner

reverberînd în vastitatea cosmică, adăugîndu-se muzicii sferelor sau, dimpotrivă, provocînd grave dizarmonii.

Un caz de ocultare de care vorbeşte Vasile Lovinescu este Ciubăr Vodă. El formează unul din cele mai fascinante studii de istorie sacră, aduce în discuţie problema Regelui Lumii şi aceea de centru spiritual. Două lucrări se află în ascendenţa acestui studiu: René Guénon, *Le Roi du Monde* şi Ferdinand Ossendowski, *Betes, Hommes et Dieux*. De fapt, aceasta din urmă l-a impresionat mult pe Guénon, redactarea *Regelui Lumii* fiind, se pare, urmarea lecturii cărţii lui Ossendowski. Lor li s-ar putea alătura Saint Yves D'Alveydre, *Mission de l'Inde* şi eventual Paul Brunton cu mărturia lui despre India secretă. În această ultimă lucrare apare de altfel şi figura lui Shi Ramana Maharshi, un eliberat din viaţă, „un jivan-mukti", deci o făptură care a rupt toate condiţionările şi trăieşte liber, neîngrădit în prezentul veşnic. Trebuie precizat însă că diferenţa care există între Regele Lumii şi un jivan-mukti este foarte mare şi esenţială. Spun aceasta în paranteză tocmai pentru a îndepărta orice posibilitate de confuzie, mai ales că unii oameni de cultură ajung să atribuie autorilor pe care-i elogiază calităţi uriaşe pe care aceştia nu le pot avea în nici un chip. Mă refer la prefaţa cărţii *Monarhul ascuns*, prefaţă semnată de dl Sorin Gorovei, în care V. Lovinescu este numit nici mai mult, nici mai puţin decît monarh ascuns[15]. Am sancţionat la momentul respectiv această eroare (*Tineretul liber*, 1 august 1992), dar nu pot să nu revin asupra uşurinţei nepermise cu care sînt întrebuinţaţi unii termeni care, sub pretextul folosirii lor ca metafore, ajung să-şi piardă sensul propriu-zis. Monarhul ascuns este Regele Lumii în cea mai precisă şi gravă accepţie a termenului şi nicidecum o imagine vagă, poetizată. Dacă Vasile Lovinescu nu a fost un jivan-mukti, cum ar fi putut fi „monarh ascuns"? Curată bazaconie care, dînd impresia că aduce un elogiu autorului, de fapt îl minimalizează, minimalizînd însuşi obiectul său de meditaţie şi de credinţă! Deoarece V. Lovinescu a crezut în funcţia spirituală şi cosmică pe care o reprezintă Regele Lumii şi, dacă a scris despre el aplicat la condiţiile noastre istorice, nu a făcut-o de dragul scrisului şi a întocmirii unei cărţi, ci ca unda

Scanned with OKEN Scanner

meditației sale să intre în rezonanță cu influxul spiritual venit dinspre centrul spiritual ocultat. Interesant mai este faptul că el a scris și încheiat studiul despre Ciubăr Vodă exact în anul în care la Paris apărea cartea lui Mircea Eliade *De la Zamolxis la Gengis Han*.

Această coincidență care e mai mult decît coincidență trebuie privită și ca o confirmare a faptului că întîlnirile oamenilor și ale operelor lor desenează și împlinesc planul divin sortit unei anumite țări, în speță România. Exclamația lui V. Lovinescu de uimire și bucurie a fost atunci deosebită, simțind că respectiva potrivire nu e defel întîmplătoare, probînd valabilitatea ambelor cărți. Spunea prietenilor săi: „Eliade a dus istoria noastră pînă la invazia mongolă, eu o continui..." Ce importanță mai are faptul că volumul lui Mircea Eliade apărea chiar în momentul respectiv într-o limbă de circulație internațională și sub auspiciile unei edituri prestigioase (Payot), în timp ce studiul lui Lovinescu rămînea în „faza" de manuscris, cunoscînd tiparul abia peste trei decenii! Ce înseamnă treizeci de ani față de adevărurile eterne pe care ambele cărți le transmit! Și tocmai fiindcă Mircea Eliade făcuse concesii limbajului academic, universitar, ceea ce nu i se întîmplase lui Lovinescu a cărui carte lipsită de stufărișul notelor de subsol bibliografice avea o alură diletantă, lucrarea sa a apărut imediat, în timp ce aceasta din urmă a fost nevoită să-și respecte anonimatul sau ocultarea ani și ani... Și ocultată rămîne în pofida publicării sale!

Legătura dintre Ciubăr și cartea lui Eliade se face în virtutea asonanței dintre Gengis-han și guzgan, procedeu repudiat de oamenii de știință, dar foarte inspirat pentru a exprima sugestii ce depășesc perimetrul așa-ziselor dovezi. „Reamintim mai ales cu privire la monarhul ocultat, devenit inert, formula enigmatică a lui Anton Pann... voinic ca Ciubăr Vodă pe care l-au mîncat guzganii..."[16]. Se pare că asonanța respectivă i-a fost sugerată lui V. Lovinescu de un studiu al lui Alexandru Papadopol Calimah, prieten cu Alecsandri, studiu publicat în 1882, în *Convorbiri literare*[17]. Analiza pornește de la o baladă semnată de C. Stamate și intitulată *Povestea poveștilor* al cărui nume inițial era „Eroul Ciubăr-vodă/ Fabula fabulelor vechi

Scanned with OKEN Scanner

populare". Aparenta ciudăţenie ca un om să fie mîncat de guzgani - deşi se cunosc cazuri la propriu de asemenea atrocităţi! - trebuie citită simbolic, guzganii fiind hani tătăreşti. Vasile Lovinescu: „... Marele han al mongolilor nu a ajuns în Moldova, nici măcar în Europa... valul mongol ne-a atins abia sub nepotul lui, Batu-han, întemeietorul Hoardei de aur. Dar este permis să iei pe cel mai mare erou al mongolilor ca simbol al întregului neam, ale cărui năvăliri şi pustiiri au fost pentru noi echivalentul macrocosmic al voiajului infernal microcosmic pe care orice entitate individuală în stază de reintegraţiune trebuie să-l epuizeze"[18].

Fragmentul este hotărîtor pentru înţelegerea raportului dintre planul sacru, misteric, ocultat, nevăzut şi planul profan, istoric şi evident. Devorarea lui Ciubăr de către guzgani reprezintă de fapt o ocultare de gradul doi, o ocultare a ocultării. Deoarece Ciubăr, prin el însuşi, ca entitate misterioasă, era o ocultare a Regelui Lumii, aşa cum purcelul din *Povestea Porcului* reprezintă ocultarea lui Vishnu, a Mistreţului alb, bordeiul ocultarea Palatului, mîrţoaga ocultarea armăsarului solar, pînă la vîrsta de fier care este ocultarea vîrstei de aur sau pînă la Creangă care este ocultarea lui Eminescu. Fiindcă ocultarea nu este altceva decît exprimarea incifrată, bizară a manifestării pînă la pulverizare al cărei cod îl ştie numai Dumnezeu! Permanenţa spirituală trebuie să fie foarte discretă, nebănuită, imperceptibilă pînă la propria negare. Numai în acest fel îşi asigură continuitatea.

Al-Khidr, entitatea musulmană, „stăpînul Apei vii", care a străbătut veacurile şi care „patronează mutaţiile bruşte"[19], cunoscută şi sub numele de „Faţa Verde", constituie cel mai bun exemplu al unei asemenea permanenţe şi ocultări. „Aşa cum el nu poate muri, legenda despre el nu poate nici ea să moară... dacă ţi se va înfăţişa sub forma unui bărbat cu faţa verde, adevărata sa faţă nu ţi-a fost revelată"[20]. Gustav Meyrink a fost atras de misterul lui Al-Khidr, dar, lipsindu-i reperul guenonist din *Le Roi du Monde*, a oscilat, făcînd şi greşeala de a-l confunda pe Al-Khidr cu Evreul Rătăcitor care nu împlineşte o funcţie spirituală, ci antispirituală, exact diferenţa dintre jivan-

Scanned with OKEN Scanner

mukti, eliberatul din viaţă şi cadavrul viu fantomă, strigoi, spectru care rătăceşte prin stările intermediare ale Fiinţei, fără odihnă, fără liman, mai ales fără cer.

Ciubăr Vodă a fost în spaţiul nostru Regele Lumii în ipostaza de Al-Khidr, de permanenţă spirituală ocultată, deasupra condiţiilor istorice, temporale. Problema se complică din momentul în care trecem de la Ciubăr la Ştefan cel Mare. E oare posibil ca domnitorul unei ţărişoare neînsemnate să fie Regele Lumii? Trebuie precizat că din punct de vedere tradiţional imperialismul ca doctrină militar-politică nu există. Există numai ideea de Imperiu şi de Centru spiritual. Acest Imperiu pentru Europa a fost pe de o parte Sfîntul Imperiu Romano-German cu Fredericii săi şi pe de altă parte Bizanţul căzut la 1453, deci cu patru ani înainte de urcarea pe tron a lui Ştefan. V. Lovinescu scrie: „Nu este vorba de o stăpînire efectivă a globului, ci de o «prezenţă» ignorată, de un martor neştiut de nimeni, mai ales că o conducere se poate exercita pe căi subtile, nedetectabile. Că un principiu relativ puţin important din istoria lumii, aşa cum este cunoscută de profani a putut totuşi exercita un mandat de cosmocrator este o trăsătură caracteristică a vîrstei de fier... în epoci grele ale omenirii principiul spiritual a putut să se exprime în ţărişoare mici, cărora nimeni nu le dădea atenţie, fără ştirea lor, cu excepţia unor organizaţii secrete foarte închise”[21].

Ciubăr a apărut însă după Ştefan, după cum e foarte adevărat că-l şi preceda. Dar cine-l precedă pe Ciubăr? Zamolxis, Ler Împărat invocat în Colinde? Sînt şi ei ipostaze ale Regelui Lumii? Dacă da, atunci asistăm la o ameţitoare înălţare spre obîrşii, care depăşeşte nu numai orizontul creştin, dar şi pe cel pre-creştin, al zeilor olimpieni, mergînd în răspăr spre ceţuri proto-istorice, pelasge, saturniene! Deoarece Zamolxis este Zeul-Moş, deci Saturnus-Senex![22] Păstrînd nivelul său de ocultare, mai transparent decît cel al lui Ciubăr - Ler Împărat, domnia lui Ştefan a reprezentat în acelaşi timp şi o revelare ca exaltare de mare intensitate. Dar moartea sa care nu a fost moarte, ci adormire a continuat tradiţia monarhului ascuns, în măsura în care Regele Lumii era ascuns în Ştefan, aşa

Scanned with OKEN Scanner

cum era ascuns, dar la un nivel mai de suprafaţă, în Artur sau Carol cel Mare.

Despot Vodă care urmează lui Ştefan la tron a domnit doar doi ani (1561-1563). Spirit aventurier, lacom, încercînd să păcălească pe toată lumea pentru a trage el foloase, şi-a dat arama pe faţă şi caracterul net antitradiţional prin ataşamentul faţă de protestanţi. „Deşi în aparenţă el recunoştea religia ortodoxă, asistînd la slujbele bisericeşti, între altele la sfinţirea apei în ziua de Bobotează, şi întreţinea relaţii foarte politicoase cu patriarhatul de la Constantinopol, el rămăsese totuşi protestant nu numai în inima lui, dar chiar în purtare, bătîndu-şi joc de preoţii, călugării şi ceremoniile bisericii ortodoxe chiar în convorbirile sale cu boierii şi săvîrşind în curtea sa liturghia după ritul protestant"[23] (Xenopol). Nu întîmplător intervenţia lui Ciubăr în piesa lui Alecsandri, care nu trebuie socotită un produs artistic convenţional, este decisivă, dură, ca o revelare aproape, prin care lichidează pericolul reprezentat de domnitorul antitradiţional. S-ar putea observa că adevărul artistic nu concordă cu cel istoric, Despot a fost ucis de Tomşa cu buzduganul şi nu de Ciubăr, dar planurile nu se resping, ci se completează. Din perspectivă profană Ciubăr nici nu există, în plan mistic, însă, el îl înlătură pe Despot şi nu boierii neaoşi susţinuţi de mulţime. Încă o dovadă că la suprafaţă istoria este banală, materialist/dialectică! Vasile Lovinescu desluşeşte astfel în piesa de teatru a lui Alecsandri sensuri imprevizibile care probează faptul că „fericele prinţ" al poeziei româneşti era şi sub o influenţă saturniană, după cum tot secolul XIX marcat în aparenţă de paşoptism şi succese politice (Unirea lui Cuza, Războiul de Independenţă) purta, totuşi, prin scriitorii săi, memoria adevărată a ţării ferite încă de occidentalizare, memorie nu în sens elegiac-paseist, ci în sensul cunoaşterii unor elemente esoterice. În secolul XX scriitorii aveau să piardă treptat această legătură cu esotericul, ei fiind valoroşi mai mult prin propria individualitate decît prin resursele impersonale ale unui anonimat protector şi, firește, sacru. O să revin asupra acestei probleme, dar e interesant că autori din secolul trecut, socotiţi mediocri de majoritatea istoricilor şi criticilor literari, ca

Scanned with OKEN Scanner

Asachi, Negruzzi chiar, Stamati şi alţii, sînt totuşi autorii unor texte care, indiferent de valoarea lor, conţin un mesaj esoteric uluitor, fapt demonstrat de hermeneutica lui V. Lovinescu aplicată lui Ciubăr.

Ar mai fi de observat un aspect privind istoria sacră şi relaţia ei cu literatura, indiferent dacă aceasta e cultă sau populară: miticul Ciubăr este tatăl realului Bogdan-Vodă, întemeietorul Moldovei, iar Ciubăreştii, situaţi tot în plan fantastic-misterios, au fost o dinastie ai cărei continuatori legitimi sînt din nou foarte realii Muşatini[24]. Organicitatea între mit, tradiţie, nevăzut şi ceea ce este văzut, istorie deci, document confirmă caracterul sacru al istoriei, curgerea neîntîmplătoare a timpului, calitatea semnificantă a cronologiei. Să nu credem într-o filiaţie ca aceasta – Ciubăr-Bogdan – înseamnă să ne retezăm obîrşiile. Dacă numele lui Ciubăr cu sensul evident de cupă, de Graal, conţinătorul unei licori euharistice apare în opera lui Creangă, atunci lancea Graalului, arma spirituală care produce sîngerarea apare în opera lui Eminescu prin figura atît de simbolic numită Grue Sînger, deschizătorul ciclului Muşatinilor[25].

Relaţia Eminescu-Creangă se dezvăluie, astfel, într-o lumină neaşteptată. Ambii scriitori, desigur, au avut ramificaţii într-o zonă esoterică ce depăşea net simpla lor identitate profană sau talentul de poet şi de povestitor. Pe Creangă l-a camuflat însă „ţărănismul" său, pe Eminescu, romantismul. „Creangă este cutia de rezonanţă a lui Eminescu"[26], spune V. Lovinescu, sugerînd, cum arătam, o posibilă ocultare a poetului prin povestitorul humuleştean. Nu întîmplător aşadar, în măsura în care şi Creangă, şi Eminescu au fost membrii unei organizaţii neştiute iniţiatice pe aceste meleaguri - Creangă avînd un grad superior lui Eminescu, conform simetriei inverse: cei care sînt mai mari în plan vizibil sînt mai mici în planul ascuns - lui Creangă i-a fost atribuită cupa, „ciubărul", pentru a o cripta în opera sa, iar lui Eminescu, lancea, „gruiul". Nu reproduc acum „articularea" etimologică a acestei denumiri pe care o face V. Lovinescu. Deşi e axială, lancea implică sacrificiul, suferinţa, sensul descendent al creaţiei. Ca sensul să devină ascendent este absolut necesară transmutarea sîngelui în licoarea de ne-

Scanned with OKEN Scanner

murire. Şi unde se petrece acest proces decît în cupă, în ciubărul lui Creangă, care este imobil pentru a garanta mîntuirea creaţiei căzute[27].

Probabil, acum un veac, marii necunoscuţi (les grands inconnus), umblau încă prin ţările române, concentrînd în jurul lor organizaţii iniţiatice în care intrau şi scriitori nu după merite literare - doar aceste organizaţii nu erau uniuni de creaţie! -, ci după capacitatea de-a cripta un secret, de a-l incorpora operei lor, de a-l oculta altfel spus şi a-l trasmite posterităţii în această formă protejată. Aşadar, la noi, încă acum o sută de ani, scriitorul adevărat nu era acela dominat de individualitatea sa, ci acela capabil să oculteze mesajul spiritual pe care-l primea din partea organizaţiilor iniţiatice al căror membru smerit era.

Dacă din perspectivă profană acest lucru e ceva absurd, retrograd, din perspectiva sacrului el reprezintă singura rezistenţă posibilă împotriva tăvălugului modern. De remarcat că în Occident procedeul acesta al ocultării prin literatură dispăruse cam din secolul XVII, o dată cu Shakespeare, Rabelais, Cervantes. Tradiţia occidentală s-a ocultat deci cam cu două sute de ani mai devreme decît la noi, iar ocultarea ei a fost definitivă, lăsînd în urmă pustiul pe care să-l locuiască pe de o parte pozitivismul, chiar şi sub formele lui monumentale, pe de altă parte disperarea romantismului. Cele două ramuri: Voltaire, Descartes, Auguste Comte mergînd pînă la Husserl şi Bertrand Russel, şi Hölderlin, Novalis, mergînd pînă la Trakl, au creat specificul lumii occidentale moderne, dezechilibrate, dezaxate, avînd doi armăsari, unul prea robotizat, altul prea drogat.

La urma urmei, în Renaştere, practic, s-a jucat cartea erorii europene, de aici curgînd apoi torentul alienării. Un filosof român important ca P. P. Negulescu, în impresionantul său tom „Filosofia Renaşterii", afişează însă o naivitate care interzice orice comentariu: „În veacul de mijloc omul se cunoştea pe sine însuşi numai ca parte... În pragul Renaşterii, împrejurările istorice deprind pe om, în Italia cel puţin, să se considere pe sine însuşi ca întreg... să descopere că are şi drepturi, nu numai datorii şi să dorească mai presus de toate libertatea de-a fi el însuşi"[28].

Scanned with OKEN Scanner

Cînd un filosof de notorietatea lui P. P. Negulescu face asemenea afirmaţii şi nu doar în nume propriu, ci reprezentînd chiar o şcoală filosofică românească, deci un punct de vedere oficial la care aderau şi alţi importanţi raţionalişti ca Mircea Florian sau Petre Andrei, atunci eşti pierdut în faţa abisului de ignoranţă metafizică. Tocmai cînd omul era parte, era de fapt întreg, fiind corelat la transcendent şi nu cînd era în aparenţă întreg pentru că atunci era amputat de transcendent. E de la sine înţeles că perspectiva lui Vasile Lovinescu susţinută toată viaţa nu putea să se impună ca doctrină filosofică, fiind doar tolerată ca intuiţie poetică, eseistică. Filosofii profesionişti au fost dintotdeauna refractari faţă de activitatea eseiştilor şi au suspectat-o de diletantism şi neseriozitate. Tocmai de aceea anii '30 ar trebui priviţi şi din unghiul acesta al confruntării filosofi-eseişti, cînd Eliade, Cioran, mai ales Noica nu deveniseră încă profesori filosofi, apărau eseul fiindcă tocmai eseul le dădea libertatea formulării unor puncte de vedere care spărgeau carcasa conceptelor filosofice. Numai aşa putea fi atins esoterismul şi exprimat pentru a sensibiliza receptarea. Dar eşecul, cum se ştie, nu a putut fi evitat, Eliade refugiindu-se în istoria religiilor, Cioran în artă rafinată, Noica în filosofie, doar V. Lovinescu rămînînd pe poziţii, dar cu preţul teribilului anonimat pe care şi l-a asumat pînă la capăt. Deoarece dacă lansezi asemenea idei despre Ciubăr, despre ocultare, despre „Sabatul Renaşterii şi al Reformei" împotriva căruia trebuia salvat din Occident ce se mai putea salva, atunci nu ai încotro şi rabzi izolarea, singurătatea... La urma urmei, ce e mai frumos decît să te ocultezi tu însuţi scriind şi meditînd asupra ocultării?

De fapt, în condiţiile vîrstei de fier, ale lui Kali-yuga, nu mai poate exista identitate între monarhul invizibil şi monarhul vizibil. Cu cît retragerea este mai adîncă, mai nepătrunsă, cu atît partea vizibilă este mai degradată. De aceea, hiatul creat între vizibil şi invizibil a devenit mult prea mare pentru a mai putea fi acoperit de o credinţă individuală. Anularea acestui hiat nu se poate realiza decît prin Eschaton. „Acum vedem ca prin oglindă în ghicitură, atunci însă, faţă către faţă; acum cunosc în parte, dar atunci voi cunoaşte pe deplin, precum cunos-

Scanned with OKEN Scanner

cut am fost şi eu"[29]. Cuvintele Sfîntului Apostol Pavel sînt esenţiale pentru înţelegerea relaţiei dintre ocultare şi revelare. Poate toată opera lui Vasile Lovinescu a fost scrisă pentru exemplificarea acestor cuvinte prin istoria naţională, dar şi universală. Monarhul vizibil ca Rege al Lumii a existat de fapt pînă la retragerea Graalului în Orient. Fiindcă Regele Lumii este şi regele Graalului. Chiar dacă tradiţia despre Graal îl reprezintă pe Amfortas, regele său, suferind de o rană ce nu se poate lecui, hemoragia aceasta poate fi considerată abia prima fază a ocultării. În aburul sîngelui care nu mai contenea să curgă, regele Graalului se învăluia ca într-un nor aşteptînd clipa luminoasă a lecuirii ca revelare şi a revelării ca lecuire.

Separarea puterii sacerdotale de puterea temporală, fapt atestat istoric încă de la începutul Evului Mediu, în perioada socotită de glorie a Sfîntului Imperiu Romano-German, cînd conflictele dintre împăraţi şi papi nu descriau decît tocmai separaţia de care am amintit, „traducea" în planul istoriei cealaltă separaţie mult mai importantă, aceea dintre monarhul vizibil şi monarhul invizibil, petrecută pe un plan ascuns. În secolul XII, Sf. Bernard de Clairvaux, se pare, unea cele două puteri, dar nu arăta acest lucru în exterior[30]. Nu e vorba de o separaţie, ci de o retragere a adevăratului monarh ce-şi lăsa doar umbra, înlocuitorul, vicarul „la suprafaţă", ale cărui puteri de ordin sacru erau, firește, din ce în ce mai diminuate. De remarcat că pe timpul Imperiului Roman monarhul era unul singur, unea în persoana sa cele două funcţii: temporală şi sacerdotală, şi în felul acesta reuşea de fapt să anuleze orice tensiune care s-ar fi creat prin existenţa a două planuri. Pornind tot de la Guénon, V. Lovinescu, în studiul *O icoană creştină pe Columna traiană*, aflat acum, cînd scriu aceste rînduri, în curs de apariţie la Editura Cartea Românească, notează: „Să reţinem deci faptul esenţial că ceea ce se găsea reunit în Ianus ca într-un Principiu comun, deci şi în reprezentantul său direct Cezarul roman, s-a polarizat în creştinism în funcţiunile Papei şi ale Împăratului". Fără comentarii! Rolul lui Pontifex pe care-l juca Împăratul roman şi toţi împăraţii din toate timpurile, mai puţin cei supuşi religiei creştine, nu avea alt rost decît acela de-a nu

Scanned with OKEN Scanner

permite naşterea unui hiat între cele două puteri şi, implicit, crearea unei falii în viziunea unitară pe care lumea tradiţională trebuia s-o aibă asupra întregului univers. De asemenea, sarabii, casta supremă dacică, din care proveneau şi regii, şi preoţii, cumulau aceste două funcţii, sacerdotală şi regală[31].

Dar, aşa cum plecarea lui Iisus de pe pămînt în Ceruri a fost tot o ocultare, lăsîndu-i pe apostoli vicarii săi, aşa şi plecarea Regelui Lumii şi a Graalului, dar nu în ceruri, ci în misterul subpămîntean, constituie cea de-a doua ipostază a ocultării, la fel de importantă ca prima, dar cu şanse de revelare mai mari.

Ar fi de altfel interesant de observat relaţia dintre înălţarea la cer, de la Enoh, Ilie pînă la Iisus şi Maria, şi ocultarea subpămînteană, aşa cum reiese din tradiţia Agarthei, Centrul Lumii, a Graalului retras în Agartha. „Acum mai bine de şase mii de ani, un om a dispărut cu toţi ai săi de pe pămînt şi n-a mai apărut niciodată la suprafaţă... poporul subpămîntean a atins cel mai înalt grad al cunoaşterii... sînt acolo în acest imens regat milioane de oameni asupra cărora domneşte Regele Lumii"[32] (Ossendowski). Dar cele mai interesante observaţii aparţin tot lui Guénon în *Le Roi du Monde*. Cupa Graalului a servit la Cina cea de Taină, fiind deci potir euharistic în tradiţia creştină. Tot în ea, Iosif din Arimathea a strîns sîngele ce curgea din rana deschisă în coapsa lui Iisus răstignit de către centurionul Longinus. Ea ar fi fost apoi dusă în Insula Albionului, de Iosif şi Nicodim. Originea ei însă trimite departe, chiar spre începuturile actualei Manvantara. Ar fi fost cioplită de îngeri dintr-un smarald căzut de pe fruntea lui Lucifer în momentul prăbuşirii sale din ceruri. Apoi, ar fi fost încredinţată lui Adam aflat încă în Paradis, dar pe care acesta ar fi pierdut-o o dată cu izgonirea sa[33]. Aceasta e o versiune. Altă versiune e aceea că piatra căzută de pe fruntea lui Lucifer a devenit steaua Magilor, a Nativităţii lui Iisus[34]. Prăbuşirea întîiului dintre îngeri se converteşte în misiunea avatarică. Cît de departe sîntem de o perspectivă îngust teologică, eticizantă!

Graalul sau Steaua divină este astfel garanţia recuperării stării primordiale şi universale anterioare căderii în timp. Toate legendele Graalului care circulau în Occidentul medieval nu se

Scanned with OKEN Scanner

refereau la existenţa unei simple cupe cu virtuţi magice, miraculoase, aşa cum ulterior demitizatorii săi au încercat să insinueze, ci la o posibilitate foarte precisă de obţinere a iniţierii şi de pătrundere în miezul esoterismului creştin care, prin universalitatea sa, depăşea cu mult limitele impuse de Biserica exoterică. Despre Graal, Wolfram von Eschenbach, în *Parsifalul* său, afirmă că este rădăcină şi eflorescenţă în acelaşi timp[35]. Greu ar putea fi găsită o formulă mai paradoxală şi mai evocatoare a calităţii spirituale a Sfîntului Potir decît această imagine geometrică, de *coincidentia oppositorum*, pe care o foloseşte Eschenbach, cu totul imprevizibil, într-un „climat" stilistic, de altminteri, în care figurile de stil nu erau atît de surprinzătoare! Pierre Ponsoye, în *L'Islam et le Graal*, subliniază fără echivoc caracterul iniţiatic al questei Graalului de cavalerii Mesei Rotunde: „La Quête est par définition une voie active d'accesion au Divin. L'enseignement du Graal est bien un magistère ésoterique. C'est cette qualité qui le pose légitimement comme distinct de celui de l'Eglise sans pour autant le contredire"[36].

Fiindcă nu a fost şi nu este o fabulaţie, ci realitate, Graalul a reprezentat şi reprezintă misterul creştin şi supracreştin. Meditaţia asupra lui reface drumul spre origini al condiţiei umane. Ocultarea şi nu pierderea sa confirmă rostul acestei queste care astăzi, deşi nu mai are un suport cavaleresc sau de meserii, rămîne valabil fie pe calea liturgică, fie pe calea creaţiei. Întoarcerea lui V. Lovinescu spre obîrşiile istoriei naţionale, tălmăcirea lui Ciubăr şi a acelui criptic IO ce nu are nici o legătură cu pronumele de persoana I singular - este evocarea zeului Ianus, zeul Misterelor, Ion-Sînt-Ion, un alt nume al Regelui Lumii[37] - sînt procedee de apropiere de Graal pentru a-i provoca revelarea, un fel de „bate şi ţi se va deschide".

Relaţia monarh vizibil-monarh invizibil, cum am arătat, şi-a avut corespondent în conflictul papalitate-imperiu. Dar dacă măcar una din părţi ar fi realizat principiul comun ce le unea în Nevăzut, atunci probabil ar fi oprit însuşi cursul decadenţei de după secolul XVI. Vizibilul, uitîndu-şi legitimitatea invizibilă, se sfîşia pe sine fără rost, atribuindu-şi puteri iluzorii atîta timp cît adevărata rădăcină spirituală se ocultase

Scanned with OKEN Scanner

dînd ignoranţilor impresia că nici nu ar fi existat vreodată. Monarhul nevăzut ce ar fi unit sacerdoţiul de imperiu era însă Regele Lumii, Regele Graalului, sub ipostazele lui Arthur, Carol cel Mare, Henric al VII-lea în Occident, Ştefan cel Mare în Orient. Dacă Dante în disputa Papă-Împărat l-a susţinut pe acesta din urmă, lucrul se datorează convingerii pe care poetul iniţiat o avea că sfîşierea petrecută în plan vizibil şi-ar fi aflat cauza în activitatea unor Papi care, slujind Biserica, slujeau coerciţia dogmei şi nu esoterismul ei. Altfel spus, înţelepciunea propriu-zisă îşi mai găsea sălaş, cît mai era de găsit în persoana Împăratului - paradoxal, am zice acum, cînd funcţia conducătorului de stat s-a profanizat într-atît! - şi nu în persoana Papei. Cel puţin aceasta era concepţia lui Dante şi a medievalităţii pure pe care el a reprezentat-o. Numai că după moartea lui Carol cel Mare şi prin separarea Franţei de Sfîntul Imperiu Occidental, acţiunea antitradiţională a făcut ravagii prin domnia malefică a lui Filip cel Frumos şi a urmaşilor săi. Atunci a avut loc procesul şi condamnarea templierilor prin care esoterismul creştin a primit o lovitură de moarte[38]. Dar el nu a murit, ci s-a ocultat.

Dispariţia ordinului Templului la începutul secolului XIV marchează de fapt alunecarea Occidentului pe versantul desacralizării. Luînd ca reper intervalul de 170 de ani dintre două conjuncţii Uranus-Neptun - interval semnificativ care duce prin adiţiune pînă în anii '90 ai secolului XX - vom observa că după 1314 cînd a avut loc procesul Templierilor, la 1484 ia fiinţă Inchiziţia în Spania, moment foarte important în cursa descendentă a Europei, chiar dacă cu aparenţe de rectificare, iar după consumarea altui ciclu, cu o aproximare de cîţiva ani, urmează sfîrşitul războiului de 30 de ani care a consfinţit practic decesul Imperiului Romano-German şi a ideii imperiale, deşi cumva continuate prin Habsburgi. Aşadar, momentele fatidice din istoria Occidentului nu s-au succedat aleatoriu, ci au respectat un ritm, o periodicitate dictată de aştri. Şi nu sînt astrele ultimele semne vizibile ale Cauzei nevăzute? V. Lovinescu scrie: „După prăbuşirea ideii imperiale în Evul Mediu (prea vizibilă, deci vulnerabilă), după moartea lui Henric al VII-lea de Luxemburg

Scanned with OKEN Scanner

şi desfiinţarea ordinului Templului, în noua organizaţie mult mai secretă a esoterismului în Occident (Europa, n.n.) funcţia de Mahanga a putut fi suportată de o monarhie pe care oamenii n-o bagă de seamă din cauza exiguităţii şi excentrităţii ei, ferită de curiozităţile indiscrete, dar nu prea depărtată, situată în Orientul apropiat european"[39]. Regele Lumii, deşi reprezintă inteligenţa cosmică, ordonatoare a lumii într-o anumită perioadă a ciclului, cunoaşte grade de concretizare mergînd pînă la faza de principe pămîntean cu toate slăbiciunile şi fluctuaţiile de caracter şi temperament pe care orice om le are. De aceea, a localiza funcţia de Rege al Lumii în persoana lui Ştefan al Moldovei nu poate suferi nici o alterare din cauza vieţii aventuroase a principelui român. Între „cuvertura exterioară" şi colorată a psihicului şi hieratismul funcţiei nu există de fapt nici o legătură, chiar dacă fiinţa ce suportă investitura ar fi roasă de vicii. Este desigur un mister al Polului care nu poate fi explicat, ci trăit.

Aşadar, în condiţiile de obscurare ale Manvantarei, una din formele de ocultare a monarhului este şi aceea a retragerii sale pe tronul unui principat care din punctul de vedere al jocurilor politico-strategice nu prezintă mare importanţă. O dată cu moartea lui Ştefan şi această cale a fost blocată. A rămas numai Ciubăr, ca o ocultare sporită, ce a stat de altfel tot timpul netulburat în adîncimea sa. Cu alte cuvinte, ocultarea Regelui Lumii nu este doar rezultatul decadenţei ciclice, ci exprimă chiar natura sa de permanentă interioritate. Conexiunile se întîlnesc, ocultarea totală poate anunţa o revelare maximă. În timpuri tradiţionale, monarhul vizibil îşi avea neapărat corespondentul invizibil[40]. Arthur, Carol cel Mare, Frederic al II-lea au avut în timpul domniei lor „perechea" nevăzută şi imuabilă de care însă ştiau şi pe care o ascultau. Altfel ar fi murit pur şi simplu şi nu s-ar fi retras sau ar fi adormit, aşa cum spune tradiţia. „Totuşi, în multe părţi ale Angliei unii oameni spun că regele Arthur nu ar fi mort nici acum, ci din voia Domnului nostru Iisus a trebuit să plece într-alt loc"[41] (Malory). Analog, nici Ştefan nu a murit şi e vegheat de Ciubăr pe celălalt tărîm.

E interesant că Ciubăr purtînd numele Graalului dovedeşte prezenţa continuă a spiritualităţii pe meleagurile noastre, în

Scanned with OKEN Scanner

vreme ce în Occident, chiar din timpul lui Arthur, cavalerii săi hălăduiau în căutarea Sfîntului Potir. Dacă Amfortas ar fi Ciubăr vodă pentru Occident, atunci el nu ar fi trebuit figurat ca bolnav şi deci situat la depărtare de cupa cu care ar fi trebuit să se identifice. Sau ar fi fost normal ca aspectul suferind să fi apărut după ce ar fi fost prezentat aspectul sănătos care, totuşi, nu apare. Ce înseamnă oare aceasta decît faptul că pînă şi primele relatări occidentale despre Graal recunosc doar faza decadenţei, a îmbolnăvirii şi nu mai păstrează memoria începuturilor sănătoase! În fond, migrarea Graalului spre Orient - cum atestă legenda - ar putea demonstra că el nu a fost niciodată plecat de acolo sau că nu ar fi căzut niciodată de pe fruntea lui Lucifer, după cum metafizic vorbind, Lucifer, întîiul dintre îngeri, nu s-a prăbuşit, totuşi, niciodată din înălţimile sale informale.

Dintr-o asemenea perspectivă care nu este deloc metaforică poate fi învinsă moartea. Grăuntele spiritual sădit în fiinţa omenească domină natura ei profană, dar nu în toate cazurile. Aşa cum Ştefan nu a fost numai Ştefan - lucru care nu se poate spune însă despre Mihai Viteazu, Tudor Vladimirescu sau Nicolae Bălcescu, personaje istorice în cazul cărora aspectul profan prevalează asupra celui sacru, aşa şi Eminescu sau Shakespeare nu au fost numai Eminescu sau Shakespeare, calitatea esoterică a operei lor, camuflată de valoarea estetică-filosofică, reprezentînd tocmai racordarea lor la o ordine misterioasă, sacră a lumii pe care istoricii profani nu o pot percepe. V. Lovinescu s-a ocupat şi de Eminescu, şi de Creangă, a scris o carte despre Creangă pentru a explica apartenenţa humuleşteanului la o organizaţie iniţiatică. „Ideile pure, îmbrăcate în Eter se oglindesc şi în sufletul popular încă nepoluat, dar şi în intelectul unui mare scriitor dovezile le găsim în tot periplul uman de la Homer şi tragicii greci pînă la Dante, Shakespeare, Goethe şi Dostoievski. În cercul restrîns al literaturii noastre am putea cita ca intermediari mai mult sau mai puţin conştienţi pe Negruzzi, Stamate, Alecsandri, scriitori din grupul lui Asachi, Creangă, mai tîrziu pe Calistrat Hogaş şi Sadoveanu. Nu încape îndoială că putem pune în rîndul Sacrificialilor şi pe

Scanned with OKEN Scanner

Eminescu"[42]. Expresia „mai mult sau mai puţin conştient" este foarte importantă. Un mare scriitor aparţine unei organizaţii iniţiatice nu neapărat în sensul că plăteşte acolo cotizaţii şi se duce la şedinţe. Apartenenţa e inefabilă, plină de mister, realizată chiar şi într-o stare de transă, intercalată cu momente de luciditate, aşa cum dozajul unei opere artistice se împarte între magie şi metafizică.

Eminescu şi Creangă sau Eminescu prin Creangă au avut acces la cercul esoteric al unor adevăruri ce trebuiau conservate sub vestmînt estetic la sfîrşit de ciclu, tot aşa cum misterioasa persoană căreia îi sînt destinate sonetele shakeaspearene nu este o persoană oarecare, ci măreţul Necunoscut iniţiat căruia atît Shakespeare cît şi Bacon şi alţii, la acea răspîntie a lumilor care mai era încă secolul XVI, i se închinau[43]. După cum se ştie şi Vasile Lovinescu primise o iniţiere şi deci tot ce a scris e rodul naturii sale speciale pe care nici unul din iluştrii săi contemporani, de la Mircea Eliade la Constantin Noica, nu a avut-o. Se poate deci spune că Vasile Lovinescu nu e numai Vasile Lovinescu, aceasta neînsemnînd că ar fi „monarh ascuns" cum, furaţi de condei, îl califică entuziaşti comentatori.

Dacă Frumosul e cel care salvează lumea - idee celebră, banalizată prin celebritate - atunci trebuie făcut un amendament, acela că nu e vorba propriu-zis de salvarea lumii - lumea oricum va fi distrusă - ci de salvarea nucleului ei esoteric la sfîrşit de ciclu. Această salvare reprezintă tocmai ocultarea ei realizată în vestminte estetice, ceea ce permite celor avizaţi să simtă mesajul spiritual, inefabil al operei respective. Cu cît ciclul avansează însă, cu atît scriitorul sau artistul este mai absorbit în ambianţa care nu-l distruge neapărat, dar îi injectează în doze mai mari sau mai mici licoarea pasivităţii şi a unei receptări exclusiv magice a universului. Nu întîmplător scriitori de mare talent ai acestui sfîrşit de veac, ca Lawrence Durrell care a şi trecut în rîndul drepţilor, sau în spaţiul nostru la o generaţia mai tînără, ca Mircea Cărtărescu, au pierdut practic simţul orientării metafizice şi navighează pe un ocean de catifea, într-un vîrtej al senzorilor şi al excitaţiilor venite din toate părţile, mai puţin revelaţia spirituală, certitudinea care le-ar

Scanned with OKEN Scanner

despica manierismul şi ar deschide drum spre inima autorului încă neîmbălsămată şi capabilă de sacrificiu.

Poate la sfîrşit de ciclu - pentru a folosi din nou această formulă exasperantă - nu alta este soarta scriitorilor care vor totuşi să scrie şi nu înţeleg Tăcerea ca pe o probă ascetică absolut necesară în faţa unui cosmos al ruinelor. Dar cîtă voluptate transmite pictura preapocaliptică! S-ar putea spune că în literele române cele două puncte terminus sînt Eminescu şi Mateiu Caragiale. Aceasta nu înseamnă că desfiinţez literatura ce a urmat şi care cuprinde atîtea nume valoroase, dar, pentru a fi bine înţeles în spiritul celor afirmate mai sus, una este să fii scriitor mare în sensul racordării mai mult sau mai puţin conştiente - ca să preiau expresia lui Vasile Lovinescu - la o organizaţie iniţiatică şi alta e să fii scriitor pur şi simplu. Spre deosebire de Eminescu, Creangă şi Mateiu, Blaga şi Nichita Stănescu nu au cunoscut nici o filieră de ordin iniţiatic pe care talentul lor să se înscrie. Afirmaţia e gravă, dar nu trebuie ocolită. Dacă în opera lui Blaga mai există infiltraţiile unei „suprapersoane" de care Blaga nu era conştient şi care ne-ar îndreptăţi să spunem că Blaga nu e numai Blaga, în schimb Nichita a fost numai intelect speculativ şi nerv ultrasensibil. Şi la urma urmei posibila apartenenţă a lui Sadoveanu la masonerie nu ar explica tocmai calitatea uluitoare a prozei sale de invocare a duhului altor vremuri?[44]. Lansez această ipoteză spre a arăta că racordul la o organizaţie de acest ordin, indiferent cît de decăzută ar fi, condiţionează în ultimă instanţă nu valoarea scriitorului, ci, cum spuneam, calitatea sa de ocultator şi revelator al adevărurilor esoterice. Iar Sadoveanu, în pofida bonomiei sale şi a complacerii printre comunişti, a ştiut fără pereche să poarte mesajul spiritual, înşelîndu-ne, dar şi atrăgîndu-ne atenţia cu foşnetul descrierilor sale peisagistice atît de fireşti şi atît de suprafireşti în acelaşi timp. Apartenenţa scriitorului la un grup, cerc spiritual, este aşadar absolut obligatorie pentru a-l ajuta să-şi depăşească condiţia, banal şi stupid spus, dar în primul rînd pentru a-şi realiza condiţia de vehicul al adevărurilor pe care numai haina sau arca estetică le mai poate salva şi a le trece dincolo la sfîrşit de ciclu. V. Lovinescu sugerează că

Scanned with OKEN Scanner

atît „Demonii" cît şi „Fraţii Karamazov" au altitudinea pe care o au fiindcă Dostoievski, în ultima parte a vieţii, cunoscuse cîţiva maeştri spirituali ruşi, după cum Kafka, pe alt meridian prin Dora Dymant, intrase în legătură cu cercuri hasidice. Despre Gustav Meyrink, de care am amintit, scriitor puţin cunoscut, dar cu orientări spirituale, nu există dubiu că aparţinea unei ramificaţii a lui Hermetic Brotherhood of Luxor[45].

În orice caz, calea ocultării este lungă şi sinuoasă. S-a ocultat întîi Cupa Graalului cu Regele său. Neputinţa recunoaşterii acestuia a condus la dualitatea Împărat-Pontificat, care a marcat tot Evul Mediu şi care în final a generat distrugerea Evului. Dar din clipa în care monarhul-conducător şi-a pierdut calitatea spirituală ajungînd, ca o ultimă consecinţă, să fie înlocuit definitiv cu preşedintele de republică, depozitul esoteric pe care trebuia să-l deţină „s-a marginalizat" - dacă aceasta e formula nimerită - intrînd în sfera artei, a scriitorilor, a fiinţelor perfect ocultate tocmai prin specificul existenţei lor. Organizaţiile hermetice, iniţiatice, misterioase, respinse pe de o parte de alcătuirea tot mai laicizată şi opacizată a statului-burghez, pe de altă parte de infatuarea unei biserici şi a clerului ei care n-ar fi admis în ruptul capului că ar putea să existe adevăr metafizic, transcendent, dincolo de formele particulare ale fiecărei religii, au devenit tot mai închise, mai insignifiante şi mai greu de identificat, difuzîndu-se într-o atmosferă tulbure, degradată, în aşa fel încît spiritualitatea nu mai putea exista nici măcar sub forma unor insule, a unor puncte, ci era dizolvată ca un strop de cerneală pierdut şi irecognoscibil într-un bol cu apă. Aşadar, problema recognoscibilităţii sacrului în profan - temă dragă lui Eliade - este imposibilă în măsura în care hermeneutul, artistul se află în creaţie, sub creaţie, nedezlipit de creaţie.

Trăind acum în creaţie şi producînd creaţie, nu mai poţi realiza decantarea sacru-profan, nu mai poţi deosebi masculinul de feminin, spiritul activ, transcendet de pasivitatea magică, de imanenţa captivantă fiindcă se numeşte captivitate. Singura posibilitate de-a ieşi din această vrajă malefic-adormitoare nu este decît calea abruptă, radicală, renunţarea, asceza, sacrificiul, necruţarea nici unei iluzii deoarece, la sfîrşit de ciclu, toate

Scanned with OKEN Scanner

iluziile sînt nocive, dușmănoase, la sfîrșit de ciclu zona intermediară e populată numai de demoni, vrăjitori, șamani urgisiți, spectre neodihnite, plozi fără căpătîi ai lui Milarepa. Îngerii s-au retras sau au renunțat să „colaboreze" cu o creație viciată, poluată magic, sterilă în cel mai bun caz, fecundă prin accelerarea degradării.

După modelul îngerilor și oamenii ar trebui să se retragă sau să renunțe la josnica lor gîfîială după ținte absurde. Dacă specia e încă oarbă și pecetluită în tiparul propriului destin, - „la omul obișnuit, curatul și necuratul, uscatul și umedul sînt de-a valma"[46] - în schimb intelectualii, scriitorii, preoții ar avea datoria să nu repete în planul lor superior de activitate operațiile producerii și reproducerii de iluzii. Fiindcă dacă ceea ce e carne omenească poate fi mai ușor de absolvit, ceea ce e carne a imaginației poate să nu mai primească nici o binecuvîntare și să se prăbușească fără zgomot și cu o durere fără comunicare în abisul invizibil al tenebrelor.

Lumina pe care tenebrele nu o pot reține va fi însă revelația după eoni de ocultare, dar și de maturare. Ca o paranteză trebuie observat că sîmburele spiritual este reținut de cojile tenebrelor, de inelele constrinctoare ale șarpelui, dar din această captivitate el pare să se și hrănească, aidoma unui embrion sau unui făt înainte de a se naște. Revelarea este și o naștere. „Un sfînt chiar și cel mai izolat și ascuns, îmbrăcat în goliciunea pustiului poartă pe umerii săi firavi greul pămîntului și noaptea păcatului, protejînd astfel lumea de mînia lui Dumnezeu"[47] (Evdokimov). Dar mînia lui Dumnezeu este și bucuria lui Dumnezeu. Cînd Dumnezeu se mînie e semn că a trecut din faza ocultării în faza revelației. Este momentul coacerii lumii și al culesului celor ce vor fi trecute dincolo, giuvaere și nicidecum fructe păstoase pe care le tescuiește mînia Domnului. Fiindcă diferența dintre mînie și bucurie este sesizabilă doar în felul în care la ceasul recoltei se aleg nestematele de fructe, stelele de struguri, cristalele de țărînă. Revelarea cunoaște aceste două forme: mînia și bucuria, tescuirea și cristalizarea. Ocultarea e numai și numai așteptare pe care cei mai mulți, din păcate, o înșală. Să încheiem acest capitol cu un fragment

Scanned with OKEN Scanner

uluitor din Dan Botta care înfrînge contrariile şi desluşeşte viaţa din zenitul morţii: „Tot ce are mai frenetic şi mai pur viaţa se confundă într-adevăr în zonele de limită ale extazului, ale sufletului eliberat de materie prin delir, printr-un exces de viaţă profundă - cu liniştea armoniilor totale”[48]. Dar şi ce spune V. Lovinescu în comentariul la basmul *Povestea Găinuşei de aur*: „Libertatea elementului olimpic, a scînteii divine din robia titanică a impurificărilor este misiunea principală a omului pe pămînt... Iniţierea în Mistere avea aceasta ca principală ţintă”[49].

Misterul este, însă, miezul mitului...

Scanned with OKEN Scanner

IV
Mitul, vehicul al Tradiţiei

E un lucru cert, lumea nu poate trăi fără mit. Dar, tocmai pentru că necesitatea depăşeşte cunoaşterea, în felul acesta se ivesc falsificările. Nevoia de mit opacizează capacitatea oamenilor de-a face deosebirea dintre ce este adevărat şi ce este fals. Aşa-zisele mituri ale lumii moderne proliferează cu o uşurinţă nemaipomenită, creînd impresia unei vieţi organizate, în realitate îndepărtînd-o foarte mult de sursa propriu-zisă de mister şi sacralitate pe care o conţine mitul. Se observă aşadar modalitatea insidioasă, plagiatorie, pe care o numesc demonismul analogiilor formale, şi prin care lumea modernă încearcă să paralizeze lumea tradiţională, furîndu-i aparenţele, dar fiind net incapabilă să-i înţeleagă şi implicit să-i stăpînească esenţa.

Mitul fotbalului, al automobilului, al televizorului, mitul *loisir*-ului într-un cuvînt, inundă paginile sociologilor şi antropologilor contemporani care îşi închipuie că identifică în acest fel caracterul legitim şi de continuitate deci al lumii moderne cu trecutul, fără să înţeleagă că de fapt nu se referă la mit, ci la un anti-mit, nu intră în legătură cu tradiţia, ci cu antitradiţia. Lumea modernă, în consecinţă, nu este legitimă, ci ilegitimă, frauduloasă, construită pe impostură, adică nu pe ignoranţa propriu-zisă, ci pe falsificarea cunoaşterii, ceea ce complică foarte mult lucrurile.

Arătam mai înainte că apetitul egalitarist al lumii moderne anulează ierarhia, diferenţele providenţiale între oameni, pînă la urmă chiar Tradiţia în accepţia ei de continuu izvor al sacrului. Tentativa de a acredita pseudo sau chiar antimituri realizează ruptura de Tradiţie. Psihanaliza joacă aici rolul cel mai important, cum am şi avut prilejul să precizez. Dar se cuvin făcute şi alte menţiuni. Un om psihanalizat este un om perfect democratizat. Pe vremea cînd existau aristocraţia, un cler responsabil,

Scanned with OKEN Scanner

respect pentru Tradiție, smerenie într-un cuvînt, ideea de a te duce la doctor şi a-l lăsa să-ţi scormonească în suflet fără nici o jenă ar fi fost privită de la bun început ca un păcat. Şi păcat şi este deoarece coborîrea în adîncul întunecat al fiinţei (*regressum in utero*)[1] îşi propune să scoată la iveală tocmai miasmele, de parcă aceasta ar fi terapie şi nu contaminare, deci, democratizare, în loc să le stîrpească acolo unde sînt. În fond, nici nu exista doctor pentru asemenea chestiuni „subtile". Era în primul rînd duhovnicul căruia i te spovedeai şi care-ţi primea sau nu spovedania fără să comenteze, fără să te ancheteze, fără să te „vindece". În clipa spovedaniei, orice om, de la umilul serv la nobilul duce, era adus în apropierea misterului pe care-l inspira prin propria sa credinţă şi şansă de purificare. El însă nu devenea egal semenului, ci-şi trăia în singurătate iluminată posibilitatea de a ieşi din cercul strîmt al păcatului. În schimb, în psihanaliza făcută „la rece", reducţionist, omul pierde tocmai simţul misterului propriei sale fiinţe muritoare şi trăitoare. El devine astfel egal, alăturat celorlalţi, avînd aceleaşi reacţii, motivaţii etc. Vindecarea adevărată presupune tocmai ieşirea din individualitate. Îmbolnăvirea şi mai accentuată presupune exact invers, întemniţarea în individualitate. Cînd unui om tradiţional îi era istorisit un mit sau îi era citit un pasaj din Evanghelie, se desprindea automat de micimea sa şi intra în armonie cu ceea ce-l transcendea tocmai spre a-l vindeca.

Cunoaşterea propriu-zisă a mitului nu ar avea rost altfel, iar gestul de binecuvîntare al oricărui preot sau părinte spiritual, în absenţa unei istorisiri de genul celei amintite anterior, oferă individului chiar această posibilitate de-a ieşi din mlaştina măruntelor şi nocivelor obsesii. René Guénon operează diferenţa dintre ceea ce se numeşte căderea în mlaştină şi coborîrea în infern[2]. În primul caz, s-ar putea spune, e tocmai captivitatea individualităţii, în al doilea caz e schiţat deja traseul posibilei salvări. Întrucît trecerea prin Infern, avînd deci conştiinţa că străbaţi Infernul care trebuie epuizat, modifică toate complexele şi obsesiile, dîndu-le o valoare universală, expiatorie şi rectificatorie. Tot în acest sens putem citi un fragment din dialogurile părinteluï Cleopa cu ucenicii săi ascultători: „De aceea adeseori

Scanned with OKEN Scanner

găsim în sfintele lor învăţături (învăţăturile Sfinţilor Părinţi, n.n.) că patimile le numesc draci şi cînd voiesc să spună pentru cineva că este luptat de vreo patimă, nu numesc patima, ci pe dracul acestei patimi"[3].

Nu obsesia „laică" trebuie aşadar cercetată ştiinţific şi medical, ci demonul camuflat în obsesie asupra căruia nu au putere de lecuire decît Tradiţia, mitul, religia sub care s-a născut nefericitul muncit de chinuri. Iar psihanaliza e cu atît mai periculoasă cu cît, pretinzînd că e ştiinţă, ramură a medicinii şi, în consecinţă, mijloc terapeutic, ajunge să-l îmbolnăvească şi mai mult pe pacient. Fiindcă nici o maladie psihică nu e propriu-zis maladie, ci o fisură în care omul se poate prăbuşi, dar pe care o poate considera şi începutul unui drum iniţiatic. Ceea ce ar părea la prima vedere simplă terapie, vindecare, se dezvăluie a fi pînă la urmă cale spre Divin. Ispăşim aşadar o vină, o greşeală, ne vindecăm de păcatul care ne-a distrus sănătatea, dar nu putem rămîne numai sănătoşi, individuali, adică pe loc. Drumul în adîncimea misterului, urcarea spre stările superioare ale Fiinţei reprezintă singura posibilitate a omului de a nu se mai îmbolnăvi niciodată. „Ce importanţă are mîntuirea de moarte, de iad, dacă nu există perspectiva absorbirii în Dumnezeu?"[4] (Losski). Doar sănătos, individual şi staţionar omul nu poate rămîne. În mod cert, va cădea din nou în boală, în păcat, în stările sub-individuale şi, inferioare ale Fiinţei. La urma urmei, cînd a fost omul doar sănătos? În gloria Renaşterii, ar veni răspunsul. Şi tocmai din motivul că nu a reuşit să dea durată acestei condiţii pe care a avut-o atunci, a căzut apoi brutal în starea de subom a secolelor următoare, sub aparenţa că progresează. Iată şi o definiţie uluitoare a progresului: „Progresul este ipocrizia ce rafinează viciile"[5] (Huysmans). Aşadar, axioma imposibilităţii de-a staţiona, de-a rămîne pe loc atunci cînd porţi în tine un mesaj spiritual (sau anti-spiritual) cînd ai însămînţat în tine talantul sacru (luminos sau negativ) este mai puternică decît toată arhitectura cosmică.

Mitul, ca vehicul al Tradiţiei, asigură deci, ieşirea din individualitate. Problema se complică însă, aşa cum arătam, din momentul în care cercetătorii încep să vadă în mit, simpla

Scanned with OKEN Scanner

modalitate de-a regla pe baze profane viaţa comunităţii, cu toate implicaţiile de ordin economic, social etc. Preluînd carcasa mitului ei îşi închipuie c-o „plantează" oricînd şi oriunde. Ideologizarea mitului sau mitizarea ideologiei constituie calea cea mai sigură de falsificare a depozitului de sacralitate şi mister aflat în mit ca premiză a autenticei sale fiinţări. Nu mai amintesc de înrudirea etimologică dintre mit şi mister mai mult decît frapantă, care înlătură orice dubiu asupra sensului propriu-zis al mitului[6]. Aşadar, recunoaşterea unui plan comun, sacru care uneşte mitul şi misterul, primul nefiind doar fabulă, al doilea nefiind doar enigmă, e cel mai bun argument al situării mitului într-un cu totul alt plan decît timpul modern în care oamenii „nu sînt în stare de alt efort decît de cel strict impus ca reacţie la o necesitate externă"[7]. De la condiţia de stimul interior, spiritual, aşa cum a fost înţeles mitul în vremuri tradiţionale - căci orice realitate exterioară, eclesiastică, chiar oraculară avea efectivitate doar din clipa în care cobora inefabil în mintea şi inima omului scoţîndu-l din starea pasivă pentru a cîştiga o stare activă, trează - şi pînă a ajunge doar simplă schemă socială, comunitară, eventual coercitivă, distanţa descrie o decadenţă revoltătoare.

V. Lovinescu în scrierile sale despre mit a semnalat acest pericol, contestînd mereu tentativele de amputare a mitului de originea sa uranică. În felul acesta s-a împotrivit modalităţii în care Mircea Eliade priveşte mitul, avertizînd asupra primejdiei pe care o pot genera asemenea puncte de vedere, mai ales cînd ajung să se şi instituţionalizeze. Ceea ce, la urma urmei, s-a şi întîmplat, la ora actuală în lume, „ştiinţa mitului" făcînd carieră mai cu seamă în direcţia sociologică, folclorică sau pe celălalt versant psihologic, estetic. Poate sînt de vină şi oamenii Bisericii care, cantonaţi în dogma lor, nu au vrut să dea nici o mînă de ajutor istoriei religiilor, considerînd-o o disciplină ştiinţifică, de erudiţie şi atît. În felul acesta contribuind foarte mult la expulzarea mitului spre o zonă căreia de fapt nu-i aparţine. În fond, ruptura logos-mythos încă din Antichitate a devenit fatală în timp, mitul ajungînd să fie socotit poveste, story, fabulă sau, cum am arătat, set de norme, cod comportamental, pe cînd lo-

Scanned with OKEN Scanner

gosul rămînea singurul privilegiat în a se împărtăşi din misterul divin. „Mitul este în viziunea lui Mircea Eliade amputat de jumătatea superioară a lui; mai precis, este privit totdeauna de jos în sus, nereductibil la Unitatea principală din care purcede în mod necesar, ca şi orice în lume. Unei declinări de competenţă în domeniul metafizic din partea autorului trebuie să-i contrapunem observaţia că, de fapt, totul este metafizică; ştiinţa Unităţii condiţionează ştiinţa multiplicităţii. Fără primul fond metafizic, mitologia este un haos de puerilităţi, un muzeu de superstiţii, o magazie de recuzite. Coomaraswamy rezolvă greutatea printr-o trăsătură de condei (în „Hinduism and Budhism") cînd numeşte mitul *adevăr secund, penultim.* Fără această sumară, dar decisivă precizare, mitul este reductibil la lume şi deci Adevărul ar deveni o funcţie a ei, ceea ce este o enormitate"[8]. Aceste rînduri i-au fost prilejuite lui V. Lovinescu chiar de începutul lucrării eliadeşti, *Aspectele mitului*, carte fundamentală pentru precizarea sacrului într-o lume tentată de falsificări.

E foarte important deci la ce altitudine situezi sacrul. Una este să-l înalţi pînă în Increat, pînă în Non-fiinţă care nu se confundă în nici un fel cu Neantul, cum ar crede grăbiţii filosofi contemporani existenţialişti pentru care apofaza divină e un nihilism oarecare, şi alta e să-l menţii la nivelul lumii, al creaţiei. Mai devreme sau mai tîrziu mitul sucombă datorită „vecinătăţilor" sale, coruperii şi alterării, aşa încît menirea sa primordială, de vehicul al Tradiţiei, pare iremediabil compromisă. Mircea Eliade, captiv lumii academice în care a trăit toată viaţa, a fost pînă la urmă silit să privească mitul ca pe un fapt de cultură, pentru a-l feri de acele considerări ce l-ar socoti răbufnire patologică a instinctelor[9], iar sacrul ca pe un element component al conştiinţei omeneşti[10]. Riscurile unor asemenea cedări sau concesii sînt evidente. Chiar dacă în prefaţa cărţii de dialoguri cu Claude Henri Rocquet, acesta precizează că savantul român a respins ispita freudismului, a marxismului, a structuralismului, nu putem să nu recunoaştem (a cîta oară!) că din punct de vedere strict spiritual Mircea Eliade a căzut cîteva trepte în lunga sa carieră de istoric al religiilor. Cădere, cum

Scanned with OKEN Scanner

arătam, absolut firească, avînd în vedere mediul academic în care a trăit şi care nu ar fi îngăduit nicidecum admiterea unei rupturi între spiritualitate şi cultură sau aservirea acesteia celei dintîi. Fiindcă o asemenea ruptură ar presupune afirmarea originii apofatice a mitului, cauză a neînţelegerii şi chiar a absurdităţii sale: „Partea scandaloasă, partea absurdă a unui mit e pecetea tainei lui". Şi aceasta din simplul motiv, dar atît de greu de acceptat de savanţi, de erudiţi, acela că mitul „nu producerea lumilor o incifrează, ci procesul de reintegrare în obîrşii"[11] (V. Lovinescu).

La urma urmei, confuzia ce domneşte în domeniul discuţiilor asupra mitului, ritului şi simbolului poate atinge cote teribile. Iată, de exemplu, cum scrie un savant contemporan, profesor de istoria comparată a religiilor la Sorbona: „De fapt pare imposibil de admis existenţa unei simbolistici înaintea omului, din moment ce tocmai acesta îşi creează propriile simboluri. Ideea unui simbolism cosmic sau natural care i-ar apărea omului ca un fel de revelaţie teofanică, îmi pare a fi o idee falsă, neadmisibilă ştiinţific"[12]. Fără comentarii! Dar un asemenea punct de vedere care e, în fond, punctul de vedere oficial, academic nu a luat oare naştere tocmai din motivul că alţi savanţi, cu o altă înţelegere, totuşi, a sacrului, spre deosebire de Meslin care, de fapt, nu are nici o înţelegere, au consimţit, din nefericire, să coboare sacrul la nivelul lumii, la nivel uman? Culpa e clară şi, astfel, lucrurile se înlănţuie rapid pe făgaşul desacralizării.

Îmi pun însă întrebarea dacă această coborîre nu era firească, inevitabilă în cursul decadenţei generale şi dacă opinii ca acelea ale lui Guénon, V. Lovinescu, Vîlsan, Schuon, Evola, Coomaraswamy, ca să nu mă mai refer şi la alţii mai puţin cunoscuţi ca Reyor, Préau sau Benoist, nu au fost oare excepţii, insule, oaze ignorate sau tolerate înainte de a fi distruse de torentul demitizărilor şi falsificărilor. În fond, chiar şi în perioada timpuriu medievală predicile lui Meister Eckhardt erau dificile, inaccesibile şi, în consecinţă, riscant de a fi ţinute în faţa oricui. Conflictul în care el a intrat cu autorităţile ecleziastice catolice plutise, cum s-ar zice, în aer, iar declanşarea sa a fost o etapă

Scanned with OKEN Scanner

normală pe drumul acesta al ratării medievalității[13]. A vorbi aşa cum a vorbit Meister Eckhardt acum şase sute de ani era un risc imens pe care nici chiar acele timpuri aurorale ale creştinismului nu şi-l puteau permite. Prezentarea divinității în deplina apofază, esențializarea ei ca o eliberare din faza personalizării şi înălțarea ei pînă la un nivel la care nu mai există ființă supranaturală - exact ceea ce omul mediocru a dorit dintotdeauna! - ci o stare a dumnezeirii total misterioasă, acționînd asupra creației pe calea imprevizibilă a Harului care, de cele mai multe ori, nu-i alege pe merituoşi şi virtuoşi, ci pe rebeli, pe nemulțumiți, pe sacrificați, reprezenta şi atunci o mare primejdie care afecta stabilitatea Bisericii. Cu atît mai mult în timpurile moderne ale acestui secol asemenea risc pune în pericol un organism ecleziast şi aşa destul de dezechilibrat. Şi tocmai fiindcă nu mai există amenințarea Inchiziției, există în schimb cultura care prin fățarnica ei toleranță preia sub mantia-i, pentru a le steriliza, toate aceste „semeții" metafizice pe care Biserica le respinge răsuflînd uşurată.

Şi Guénon, şi Evola, şi V. Lovinescu au fost mai mult sau mai puțin respinşi de Biserică, sau marginalizați şi „dăruiți" astfel culturii, care să-i socotească de-ai ei. Complet fals însă. Nici unul dintre cei numiți nefiind om de cultură în sensul atît de sleit şi plicticos al expresiei.

Dar nici aici ei nu şi-au putut găsi locul, tratamentul de marginalizare care a continuat să li se aplice fiind extrem de eficient. Acum, în cel mai fericit caz, după succesul cărților sale, V. Lovinescu este alăturat lui Mircea Eliade, Sergiu Al. George, Ioan Petru Culianu, după cum lui Guénon i se caută un loc „mai în față" pe lîngă Dumezil, Jung, Cassirer, chiar Bachelard[14]. Asemenea confuzii nu sînt însă întîmplătoare. Subconştientul satanic al lumii moderne, şcolite, încearcă în fel şi chip să demoleze adevăratele înțelesuri ale mitului, implicit ale Tradiției şi să radieze definitiv credința în posibila vîrstă de aur a umanității. Nu numai Ceauşescu, aşadar, impunînd despre domnia-sa în kali-yuga convingerea că ar fi „epoca de aur", falsifica astfel sensul propriu-zis al acestei vîrste primordiale, dar şi occidentalii prin „ştiința" lor, saturați de cultură, fac

Scanned with OKEN Scanner

același lucru elogiind bunăoară triburile primitive care mai colcăie pe la Ecuator, ca în acest fel să arate că în așa-zisa vîrstă de aur ar fi trăit asemenea populații sub-dezvoltate, captive magiei și superstițiilor, a căror puritate spirituală, lipsea deci cu desăvîrșire.

Între populația îndoctrinată trăind sub comunism care era obligată să creadă că se află în „epoca de aur" și populațiile Amazoniei sau Oceaniei, despre care savanții de cea mai bună condiție afirmă că trăiesc în „vîrsta de aur", nu există așadar nici o diferență! Făcută cu alte mijloace, operația este la fel de nocivă. Evola a arătat, de altminteri, că aceste populații primitive ce nu s-au înscris progresului istoric nu oglindesc deloc starea primordială a umanității, ci sînt doar niște sechele, niște reziduuri, coji ale acestei stări. Mai mult, așa cum tipul superior al înțeleptului sau al inițiatului a fost înlocuit de cel al vraciului, al vrăjitorului, al șamanului, în lumea acestor populații a avut loc și un fenomen de demonizare a mitului și simbolului, rezultat al unei „conștiințe nocturne". Astfel, nu au supraviețuit decît cadavrele psihice și magice ale simbolului și mitului, fapt complet ignorat de etnologi, de savanții religiilor[15]. Sau iată punctul de vedere al lui A.K. Coomaraswamy, dar în care „primitiv" are sensul pozitiv de „primordial", iar metafizica nu e în nici un caz filosofie profană: „Pourtant, si nous sommes débarrasses de cette illusion de croire que la sagesse est née avec nous, il ne reste plus aucune difficulté pour supposer que l'homme primitif était beaucoup plus métaphysicien que nous et par là nous ne voulons pas dire qu'il possédait, ce que maintenant nous entendons par «philosophie à systeme»"[16]. Lucrurile sînt clare deci. Confuzia dintre mit și magie/ superstiție, dintre inițiat și vraci, dintre omul spiritual și omul „nocturn", manevrat de irațional - deoarece nu întîmplător este stabilită și corespondența dintre universul acestor triburi primitive și acela al patologiei clinice - așadar, această confuzie extrem de nocivă, derutantă și răstălmăcită prin antinomia static-dinamic, - adică iraționalul religios reprezintă latura dinamică, iar carcasa de ritualuri aspectul static -, exact ceea ce face un intuiționist de talia lui Bergson, este abil întreținută și

Scanned with OKEN Scanner

nu urmăreşte altceva decît să submineze credinţa în realitatea pur spirituală şi uranică a mitului, vehicul al Tradiţiei, pentru a le reduce pe amîndouă la un nivel uman şi chiar sub-uman prin implicaţiile primitiv-magice.

Desigur, savanţii nu sînt conştienţi de rostul propriu-zis al activităţii lor. Ei îşi închipuie că fac ştiinţă, că sînt de folos cunoaşterii etc., şi în ruptul capului nu ar putea să accepte că toată munca lor se ridică pe o premiză greşită, pe un teren fals. Dar păstrînd linia comparaţiei deschise mai înainte, dacă ceauşismul şi în general regimurile totalitar-comuniste s-au prăbuşit fiindcă îndoctrinarea practicată de ele era vulgar şi grosier-propagandistică, în care de fapt nimeni nu credea, totul fiind coerciţie, un tot ca un colos cu picioare de lut care şi-a aflat rapid sfîrşitul, atunci tirania academismului de factură occidentală va cădea mult mai greu tocmai din motivul că majoritatea crede în valorile civilizat-cognitive pe care el le răspîndeşte. Iar aparenţa de ştiinţă, de soliditate a ştiinţei este atît de perfectă încît orice încercare de a o înlătura ar fi etichetată drept terorism cultural, reacţie umorală a oamenilor fără carte etc. *Numai că ofensa pe care academismul o aduce spiritului este chiar mai mare decît aceea pe care a adus-o comunismul.* Fiindcă, aşa cum am arătat, era comic să afirmi că regimul respectiv reprezenta „epoca de aur", dar e perfid să demonstrezi ştiinţific că nişte triburi de polinezieni care dau din buric şi inspiră aburi de cînepă descriu vîrsta de aur a umanităţii.

Vasile Lovinescu a simţit această ipostază a deriziunii în clipa în care a semnalat pericolul pe care-l constituie pentru spirit regimentele de folclorişti şi etnologi care pretind că „sondează originile". Dacă a fost destul de critic faţă de Mircea Eliade, cu atît mai mult l-a incriminat pe folcloristul de rînd care strînge materiale peste materiale şi nu înţelege nimic din ce strînge, fără a avea măcar modestia recunoaşterii că nu înţelege. Iată un fragment de o virulenţă maximă îndreptat împotriva folcloriştilor, dar cu implicaţii mai vaste şi mai grave: „Una din caracteristicile Occidentului de patru secole încoace este ura sa demonică împotriva folclorului. Protestantismul,

Scanned with OKEN Scanner

catolicismul, cartezianismul, filosofia, ştiinţa sînt convergente spontan spre acest punct. Este singurul «ecumenism» care mai subzistă în Europa. Cît s-a putut, mitul a fost ignorat: cînd ignoranţa a devenit imposibilă, a fost raclat, asasinat, smuls cu rafinament diabolic din matricea lui populară şi înţepat ca fluturii în aceste columbarii cu numele de institute de folclor. Acolo, graţie diavolului, este pus definitiv în formol"[17]. Nu există text mai vitriolant care ar fi putut să declanşeze linşări din partea folcloriştilor. Chiar mă şi mir cum cartea ca atare sau pagina respectivă nu a fost arsă în institutele de folclor unde Tradiţia spirituală e doar o momîie în jurul căreia se plimbă apatici specialiştii. Dar indiferenţa e mai puternică decît violenţa. Folcloriştii din prezent sînt mulţumiţi să-şi ia salariul, să producă semestrial o broşură de treizeci de pagini şi nu mai au vlagă ca să se revolte faţă de asemenea observaţii care, practic, îi desfiinţează. Oricum, lumea modernă n-ar fi supravieţuit dacă n-ar fi fost indiferentă şi nesimţită. Cel mai bun antidot, totuşi, rămîne nesimţirea!

René Guénon a arătat foarte limpede că ceea ce se numeşte acum folclor se bazează pe o idee falsă, idee potrivit căreia ar exista creaţii populare produse spontan de mase. Această denaturare se explică prin decadenţa ciclică şi, implicit, printr-o diminuare a capacităţii intelectuale a oamenilor. Astfel, folclorul a început să fie tălmăcit ca un fel de creaţie fără părinţi, anonimă în sensul „decapitării" ei - deci, fără autor! - echivalentă eventual existenţei unor munţi sau unor ape[18].

Un întreg patrimoniu de basme, legende, balade ajunge să trăiască într-un mod clandestin, fără carte de identitate, tocmai din cauza ignoranţei în care a fost împins folclorul. Nu poporul sau colectivitatea poate fi autorul unui basm, al unui mit, aşa cum este sugerată o posibilă versiune a originii lor, ci doar o elită de artişti, de iniţiaţi, a căror misiune a fost tocmai aceasta de-a cripta anumite adevăruri şi de a le transmite astfel posterităţii într-o formă protejată, camuflată. Aceasta este adevărata origine a folclorului, origine net spirituală. Este interesant de remarcat că acelaşi punct de vedere poate fi susţinut şi într-o perspectivă profană. Mă gîndesc la un fragment din celebrul

Scanned with OKEN Scanner

Remember al lui Baconsky care, vorbind despre catedralele medievale şi toată arta acelor vremuri învăluită într-un fericit anonimat, are intuiţia de-a transla acest fapt şi spre producţiile stupid numite populare, afirmînd că doar o judecată vulgară, mediocră a putut să creadă că opere ca *Miorița, Meşterul Manole*, colindele ar fi fost rezultatul unor şezători comunale, în cursul cărora ţăranii ar fi spus fiecare cîte un cuvînt, întregind în acest fel opera... E clar prin urmare că în spatele acestor minunate balade s-a ascuns o individualitate excepţională care din motive necunoscute a dorit să nu-şi divulge identitatea, preferînd să rămînă în umbră, în aşa fel încît descoperirea sa, prin trecerea timpului, să nu mai fie posibilă. A.E. Baconsky a reuşit, să dea la o parte mentalitatea vulgară despre originea folclorului, dar nu a putut să înţeleagă că în spatele aşa-ziselor creaţii populare nu se află simpli autori, fie ei şi geniali, ci grupuri spirituale, misionate să realizeze fixarea şi, implicit, transmiterea prin filieră estetică a adevărului esoteric.

Din clipa în care posezi asemenea certitudini, orice discuţie asupra mitului nu se mai poate face la întîmplare. Ar mai fi de remarcat un aspect. Adevăratul culegător de folclor nu îşi permite nici o libertate faţă de materialul pe care-l culege, chiar dacă nu-l înţelege, chiar dacă i se pare urît şi ar dori să-l „înfrumuseţeze". De aceea, în spaţiul nostru, un tipograf ca Ispirescu, prin aplecarea sa asupra folclorului, a fost superior lui Alecsandri şi şcolii paşoptiste de folclor, tocmai prin seriozitatea cu care a preluat nişte basme şi nu şi-a îngăduit să le modifice după inspiraţia lui.

De fapt, a scrie despre basme dintr-o asemenea perspectivă, cum a făcut V. Lovinescu, înseamnă a descoperi şi linii de istorie sacră, adică momente în care istoria se contopeşte cu mitul. Dincoace de amprenta în intemporal şi arhetipal divin pe care mitul o are, el poate fi şi o călăuză importantă în descifrarea unor perioade ale istoriei pierdute altfel în negură. Meritul lui Vasile Lovinescu în discutarea mitului rezidă şi în faptul că nu l-a separat de istorie într-un mod confortabil-cultural, dîndu-şi seama că îi este istoriei rădăcină şi cunună, aflîndu-se în temeiul, dar şi în aureola acesteia.

Scanned with OKEN Scanner

Se ştie doar că o principală vină a savanţilor în acest domeniu a fost tocmai considerarea mitologiei ca pe un teritoriu închis, cu autonomia sa şi, prin urmare, cu propriile legi de constituire, situate în imaginar sau în inconştientul colectiv al popoarelor, în timp ce istoria au privit-o linear, progresist, ideologizat, „ferită" de posibilitatea miracolului, a epifaniei care ar fi irumpt în corpul ei. Dar numai în măsura în care mitul se exprimă în istorie, ia fiinţă şi istoria sacră. Mitul nu se află numai la origine - teza eliadescă a lui „illo tempore" - el se află pe tot parcursul istoriei, periclitîndu-i acesteia continuitatea şi indiferenţa cronologică. Acolo unde intervine mitul, istoria se esenţializează, se metamorfozează, iese din timp şi nu realizează - cum SF-ul nătîng îşi închipuie - întoarcerea în timp. Credinţa adevărată presupune tocmai această siguranţă că oricînd în lume, în istorie, mitul, ca vehicul principal al Tradiţiei şi al sacrului, poate irumpe. Altfel spus, dacă ne pierdem această credinţă, eşuăm în cultură, ca oameni de cultură, super-instruiţi, dar frustraţi de ceea ce e mai important în existenţă prin transcendenţă. Tocmai din această cauză, teza lui „illo tempore" care în tabloul teoriilor despre mit elaborate de savanţi cu notorietate rămîne de cea mai înaltă ţinută, îşi dovedeşte mărginirea. Fiindcă e comod, la urma urmei, să postulezi prezenţa divină la obîrşiile umanităţii - chiar dacă în acest fel combaţi ateismul şi teoriile naturiste, evhemeriste - dacă apoi nu mai recunoşti tocmai relaţia dintre mit şi istorie. Din acest motiv nici nu e suficient să consideri reactualizările mitului prin rituri, deoarece mitul nu are neapărat nevoie de un cadru pentru manifestarea sa, ci, purtînd în sine sfîntul duh, poate sufla unde vrea şi cînd vrea, nesocotind formele instituţionalizate. E foarte adevărat că taina euharistică se oficiază numai în biserică şi în timpul liturghiei, dar această reglementare e ea însăşi expresia coborîrii harului şi nicidecum ceva impus de către om.

Nu e mai puţin adevărat că şi creştinismul a fost foarte strict în privinţa spaţiului şi a timpului de manifestare a misterului, tocmai datorită separaţiei sale de natură şi de tot imprevizibilul simbolic pe care imanenţa naturii îl conţine. Jung a

Scanned with OKEN Scanner

spus: „Creştinismul a salvat omul, nu şi natura". Ceea ce înseamnă că visele în care apar plante, animale, elemente ale naturii dovedesc că persoana respectivă este dereglată sau agresată din punct de vedere psihic. Ideea aceasta merită reţinută mai ales dacă este aplicată unor pacienţi ce provin din mediul protestant unde, după cum se ştie, sărăcia spirituală este maximă, iar asceza deturnată sau prost-înţeleasă a condus fie spre situaţii de alienare patologică, fie spre fanatism profan[19]. Nu întîmplător, o sectă gnostică vorbea de apostolul Natanael ca fiind Lucifer şi avînd aceeaşi putere ca şi Iisus. Iisus - Dumnezeul-om, Natanael, Dumnezeul-Luceafăr. Dacă primul a venit să-i salveze pe oameni, al doilea pe cine? - se întreabă V. Lovinescu[20]. Probabil că natura sau pe om împreună cu natura pentru ca natura să-şi dezvăluie sensurile de o copleşitoare bogăţie care, în nici un caz, nu se pot reduce la maladie sau damnare. Oricum, în Răsărit, Luceafărul, acest „domn al Apofazei" deci al determinaţiei negative, cum îl numeşte V. Lovinescu, a amplificat misterul, tensionînd maya pînă la limita suportabilului. Căci universul nu e bun şi util, e frumos, gratuit şi imprevizibil, vrăjindu-l şi dezvrăjindu-l pe om. Dacă tocmai „răzvrătitul" Lucifer este agentul frumuseţii, aceasta trebuie să dea de gîndit. Oare nu înseamnă că nu e vorba de nici o răzvrătire? Că Răsăritul a înţeles dintotdeauna acest lucru, iar marii săi mistici pînă la Grigorie Palamas, Serafim de Sarov sau Paisie Velicikovski au văzut în natură nu un pericol, ci chipul ascuns, apofatic al Divinităţii? Tocmai de aceea nu e lipsit de semnificaţie faptul că cei mai importanţi psihanalişti de la Freud la Adler provin tocmai din lumea protestantă - matricea capitalismului şi urbanismului - unde, într-adevăr, refuzul simbolismului natural, cosmic a fost atît de brutal încît a produs o sciziune fatală în fiinţa umană, fapt ce, evident, nu putea să nu determine apariţia curentului psihanalitic. E amuzant de sesizat, aşadar, că ceea ce iniţial reprezintă consecinţa unei grave perturbări a echilibrului omenesc, ajunge să se erijeze în factor terapeutic. În acelaşi mod miturile au fost expulzate de către creştinii dogmatici din rezervorul sacru-inspirator al fiinţei umane, tratate fie ca simple fabule naive, anodine, fie ca ceva

Scanned with OKEN Scanner

malign care ar dovedi păgînismul fiinţei şi, implicit, neaderenţa ei la credinţa creştină. Această reacţie severă a unei părţi a clerului pare legitimă în măsura în care oamenii bisericii au înţeles ce forţă de uzurpare teribilă se ascunde în psihanaliştii şi orientaliştii improvizaţi care pretind, prin şedinţele lor, că arată individului bogăţia pe care o posedă şi pe care canonul creştin nu i-o pune în evidenţă. Această bogăţieeste reală desigur, reprezentînd tocmai profunda noastră comuniune cu simbolismul naturii, dar, mistificată prin filtru psihanalitic, ea capătă conotaţii maladive sau fals-vitaliste, distrugînd viaţa şi îndreptînd-o spre neant.

Cunoaşterea şi trăirea basmelor, eliberarea lor din ambalajul psihic, convingerea că istoria e o realitate sacră şi nu cronologie stupidă reprezintă posibilitatea oferită fiinţei omeneşti de a nu se mai supune determinismului ideologic, materialist, de-a ieşi pînă la urmă din timp şi destin, de-a fi mai presus decît viaţa şi moartea deopotrivă.

Un bun exemplu este interpretarea pe care V. Lovinescu o dă mitului lui Harap Alb şi provinciilor româneşti aflate sub semnul spiritual al culorii negre şi al culorii albe: „Turcii numeau negre Moldova şi Muntenia, Kara-Bogdan şi Kara-Iflak. Se pare că Negru Vodă a desemnat mai mulţi domnitori, nu numai pe întemeietorul Ţării Româneşti. Ştefan cel Mare era Kara-Ştefan. Pe de altă parte, o cronică poloneză ne vorbeşte de un Dragoş cel Alb care ar putea fi întemeietorul Moldovei. Bourul pe care l-a omorît este Bourul Alb, totemul şi părintele moldovenilor... Avem Crişul Negru şi Crişul Alb. Neagoiul, Neagu poate fi o formă îndulcită a lui Negru, cum se poate vedea mai ales în forma feminină a numelui Neg(r)a, dar după Dicţionarul limbii române una din originile cuvîntului poate fi şi Nea, adică Albă. În acelaşi registru se înscrie relaţia Marea Neagră-Insula Albă (Leuke), Insula Şerpilor unde s-ar fi aflat un mare templu închinat lui Apollon Hiperboreanul, Leukos[21]. Elemente de istorie sacră se combină cu elemente de geografie sacră, aşa cum timpul consacrat se poate preschimba în spaţiu. De fapt, în *Dacia hiperboreană* apărută iniţial în franceză, în anii treizeci, semnată Geticus, istoria şi geografia sînt unite sub

Scanned with OKEN Scanner

cupola sacralităţii. Lucrarea cuprinde şi ordonează toate ideile importante despre spiritualitatea României şi a zonei căreia îi aparţine, idei pe care V. Lovinescu le-a răspîndit cu generozitate în mai toate cărţile sale. Numai că în această lucrare caracterul sintetic este pregnant şi se impune.

Trebuie remarcat că de la un anumit nivel al discuţiei prin urcarea spre origini, spiritualitatea pierde treptat specificul naţional şi capătă valoare universală, nu în sensul convenţional-cultural, ci chiar în sensul posibilei transcenderi a oricăror limite de ordin etnic, ideologic, religios. Dacia Hiperboreană nu e România naţionalistă, dar ceea ce e bun şi autentic în naţionalismul nostru se regăseşte în acea Dacie Felix în care adevăraţii intelectuali au crezut fără să se simtă deloc ridicoli. Este şi cazul lui Vasile Lovinescu care a demonstrat prin această carte patriotismul său deasupra „norilor" propagandistici pe care anii treizeci îi aduceau în ţară. „La romani, în cele mai vechi inscripţii şi în cîntările saliene, Cerul apare sub numele de Caelus Manus sau Duonus Cerus. Or, în România se găsesc nume aproape identice Căli-man, Carai-man, Domnul Cer, date unor munţi sacri a şi unor fiinţe"[22]. Observaţia aceasta aparent simplă, dar foarte importantă, potrivit căreia şi munţii, şi fiinţele primesc aceeaşi denumire, probează sacralitatea unui pămînt unde munţii nu sînt pietre moarte, iar oamenii nu sînt humanoizi. A trăi pe un pămînt viu modifică radical sensul vieţii. Toate decriptările lui V. Lovinescu, Tulcea (Tula), Sulina (Selene), Letea (Leto) dovedesc preocuparea sa de a nu face metafizică în abstract, conceptual, ci în concret, vrînd să întîlnească elemente mitice în date geografice. Aceasta se numeşte geografie sacră. Mitul, ţara mitică, Hiperborea, sau „Borea" (etimologia Varaha - Var - Bar) se identifică, aşadar, într-un teritoriu precis. Dacă am face analogie între înaltul spiritual al Daciei şi prăbuşirea României în anii ceauşismului[23] am observa că mizeria în care căzuse şi, din păcate, continuă să fie căzută ţara, determină relaţia supra-istorie - subistorie care nu e defel întîmplătoare, corespunzînd naturii noastre contemplative şi reversului dur pe care aceasta îl presupune. Relaţia nu poate fi anulată şi tocmai puritatea spirituală a ţării de odi-

Scanned with OKEN Scanner

nioară, faptul că aici a fost o staționare a Centrului spiritual suprem a generat, printr-o cauzalitate inefabilă, pe baza simetriei inverse, marasmul din prezent. Imuabilitatea superioară, de ordin spiritual creează peste eoni imobilism inferior, de natură socială, politică, economică. Cu alte cuvinte, existența în istorie, fie ea și istorie sacră, poate avea ca efect un sacru negativ. Iar România anilor '80 a trăit, într-o asemenea atmosferă a sacrului inversat, o kali-yuga evidentă prin ctitorii profane, prin ritualism profan, printr-o totală răsturnare a sensului sacru. Diferența dintre Infern și Neant este clară. În Infern mai ai o speranță să te eliberezi fiindcă Infernul reprezintă încă o geometrie care, epuizată în configurația ei, poate îndrepta calea damnatului spre ieșire. Dar Neantul, tocmai fiindcă n-are geometrie, îl cuprinde total pe individ și-l anulează. Diferența aceasta care poate fi aplicată lumii secolului XX (Infern-comunism, neant-capitalism) e simțită acum indirect pe pielea noastră. Pînă în '90 am suferit, dar am sperat, după '90 continuăm să suferim, deși într-o formă confuză, dar nu mai sperăm deloc.

Firele istoriei sacre se desfășoară astfel pînă în prezent fiindcă nimic nu este întîmplător. În momentul în care am pierde reperul semnificației atunci, spus pe șleau, ne-am ras. Din fericire, șansa de a conștientiza Neantul reprezintă cumva transformarea sa în Infern.

„Totul e nimic și nimicul e totul. Și nici un fir, fie de cînepă, fie de păianjen, fie de aur, nu se clintește fără voința sau știința Demiurgului”[24]. Frumos acest gînd al lui Vasile Băncilă care se înscrie în curgerea istoriei sacre. Cînd în *Ciubăr Vodă*, V. Lovinescu realizează acea teribilă developare a unor figuri de altminteri atît de banale, de pitorești, de etnografice, ca Moș Dediu, Ciubuc Clopotarul, pornind de la Scrisoarea a XII-a a lui Negruzzi din *Negru pe alb* și de la povestirea lui Creangă *Moș Nechifor Coțcariul*, prezentîndu-i pe aceștia doi ca purtători ai unor înalte „funcțiuni spirituale, transmisibile din generație în generație”, el dă cea mai bună și dură lecție de istorie sacră, arătînd că nu poate exista ruptură între trecut și contemporaneitate, că mitul este viu fiindcă se încadrează în prezent în cele mai bizare făpturi pe care nimeni nu le-ar fi luat

Scanned with OKEN Scanner

în seamă. Fără istorie sacră nu am putea să credem în posibilitatea ocultării cu reversul ei providențial: revelarea. „Atunci la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, în momentul izbucnirii marii revoluții franceze, care avea să ne înfioreze și pe noi, după pierderea Bucovinei, prima etapă pentru Moldova a unui lanț de neînchipuite tribulații, de invazii ale dușmanilor, ale veneticilor, înaintea modernismului, a pierderii Basarabiei, este posibil ca șefii supremi ai inițierii în Moldova să fi procedat la o readaptare a organizațiilor inițiatice, potrivită în condițiile acelui moment al ciclului. Căci ternarul Moș Dediu, Ciubuc Clopotarul, Ciubăr-vodă nu este mai puțin decît triunghiul suprem al ierarhiei inițiatice”[25].

Pentru istoricii progresiști și întreprinzători care vor dovezi materiale și care nu acceptă inefabilul acțiunii spirituale într-o lume deliberat camuflată cum a fost spațiul românesc de pe vremea dacilor pînă la comuniști, asemenea text este... poezie! Ideea tradițională potrivit căreia decadența Europei - faza accelerată! - a pornit de fapt de la 1789, idee pe care V. Lovinescu a exprimat-o încă din tinerețe, demonstrează că toate realizările în ordinea drepturilor omului au fost dublate de pierderi cumplite în ordinea dreptului spiritual. Și oare după 200 de ani, 1989, momentul revoluționar atît de zbuciumat în plan profan, nu a generat în sacru o cădere formidabilă pe care nu o vom putea răscumpăra? „Societatea liberală eliminînd «misterul», «absolutul», «ordinea», și nemaiavînd o metafizică adevărată (cum n-are nici poliție adevărată) îl lasă pe om cu el însuși, înstrăinîndu-l totodată de ființa sa, de propriile lui adîncimi. Este o societate lipsită de rădăcini, prin esență *superficială* - asta pentru că libertatea, fragilă în sine, nu are nici un mijloc de-a dăinui... în plus, ea nu apare decît profitînd de agonia unui regim... slăbiciunile aristocrației au permis veacului al XVIII-lea să bată cîmpii în stil mare”[26]. Deci din nou veacul al XVIII-lea, 1789! Ciudat, comunismul putea fi răscumpărat, bunăoară, printr-o mișcare ca *Rugul aprins*! Liberalismul nu înțelege răscumpărarea și nici condițiile de anonimat, camuflaj în care ea se exprimă în folosul unei societăți care o reprimă. Fapt de altfel perfect probat prin felul în care un teolog ca

Scanned with OKEN Scanner

Olivier Clement, scriind un articol despre *Rugul aprins*, a atras atenţia autorităţilor comuniste[27].

Apropierea noastră de mit care, în fond, prin complexitatea sa, prin densitatea ţesuturilor sale, desemnează de fapt liturghia cosmică din creştinismul răsăritean[28], atestă tocmai şansa de liniştire în faţa alienării, a represiunii. Basmul ne-a permis să estompăm răul sau să-l vedem în scheme supra-personale. Nu întîmplător în Occident basmele, litaniile sînt considerate doar vestigiu de epocă, eventual document etnografic-antropologic în care cercetătorii urmăresc anumite stadii magice, cu inserţii religioase, ale mentalităţii înaintaşilor, dar nicidecum orizont senin-metafizic[29]. Uscăciunea scolasticii, adică rigoarea ei prost-înţeleasă, a generat o separaţie extrem de riscantă faţă de lumea medievală încă vie a obiceiurilor, a eresurilor precreştine, pe care, nereuşind s-o încorporeze într-o viziune cosmic-liturgică, a împins-o spre demonizare, într-un infern al vrăjitoarelor şi magiei negre căreia, din disperare de cauză, i s-a opus, cu metode rudimentare, Inchiziţia. Cînd admiţi o asemenea afirmaţie „Un om care invocă îngerii este considerat de teologi drept un necredincios, tot atît de condamnabil ca şi unul care invocă demonii”[30] (Alexandrian) înseamnă că plonjezi în plină eroare. La urma urmei, mitul ca zonă de sacralitate ce izvorăşte sacrificial din divin şi nu eşuează în temporal, prin virtutea sa anamnetic-recuperatorie, prin melancolia conţinută în însăşi invocarea sa, corespunde nivelului angelic, unei sfere necorupte, beatifice, inspiratorii. „Ei, îngerii, nu au nimic din slăbiciunea sentimentală şi nimic spectral şi nici nu au caracteristici feminine”[31] (Maica Alexandra) sau, mai sugestiv: „Le Titan est un Ange en puissance”[32] (A.K. Coomaraswamy), reliefîndu-se astfel discreţia îngerului, inefabilul său în contrast cu acţiunea demonului. Ei nu sînt departe, ci aproape, cum ar spune A. Pleşu. „Îngerii au această calitate puţin obişnuită de a fi simultan aproape de Dumnezeu şi aproape de om”[33]. Sau un extras din Dionisie Areopagitul: „Iar dacă ei îngerii se numesc şi vînt, aceasta înseamnă zborul lor iute şi mai presus de timp peste toate; mişcarea lor de sus în jos şi tot aşa de jos în sus ce ridică pe cele inferioare la înălţimea de sus iar pe cele supe-

rioare le mişcă spre a comunica cu cele de jos şi a se îngriji de ele"[34].

Incapacitatea progresivă de-a mai simţi această lume, acest „aproape", a determinat în tot spaţiul creştin, mai ales cel apusean, o adevărată tragedie. Prezenţa îngerilor şi, implicit, sensibilizarea mitului n-ar fi permis lumii moderne să ia amploare. Faptul că apariţia lumii moderne a venit cu vădită întîrziere în Răsărit îşi are explicaţia, desigur, şi în felul în care basmele s-au insinuat în sufletul nostru.

În paralel cu Biserica Ortodoxă şi fără să intre în conflicte sfîşîietoare cu ea, basmul ca mit şi mitul ca sugerare a îngerului în apropierea noastră - spre deosebire de distanţa la care-l ţine Biserica fiindcă, se ştie doar, angelologia a suferit acelaşi proces al înstrăinării în Apus, dar şi în Răsărit -, i-au ajutat pe oameni să nu-şi trădeze esenţa lor conservatoare, vocaţia de-a nu se mişca din loc, de-a fi imobili într-un sens superior, dumnezeiesc.

Dacă în ortodoxie ruptura dintre Biserică şi mit nu este atît de tranşantă fiindcă îngerul e cel care mediază acest raport şi, invers, prin experienţa acestui raport prezenţa îngerului este vie şi benefică în plin delir al lumii contemporane - deşi dogma priveşte angelologia cu rezervă, numai că îngerul acţionează fără să ţină seama de dogmă! -, acest lucru arată că pe măsura apropierii de Orient, mitul, din marginalizarea la care l-a supus Occidentul, ajunge să trăiască în toată splendoarea sa, chiar în miezul religiei oficiale, fără a o incomoda, fără a fi considerat o impuritate care ar trebui înlăturată. Oare mitul lui Narada, de care Zimmer spune că este permanent povestit în India nu dovedeşte belşugul formidabil al unei religii în care, pentru înţelegerea raportului dintre Brahma şi Maya, ritualurile, predicile, şi poveştile formează un tot?[35] Caracterul misterios al dogmei, al canonului, pentru a fi salvat şi a nu fi profanizat, nu trebuie tratat ca o realitate coercitivă, ci ca un domeniu al harului în care oricui i se poate întîmpla orice.

Astfel, mitul christic rămîne mit numai în măsura în care oricărei fiinţe i se oferă şansa de-a retrăi ce a trăit Iisus pînă la capăt, în perfectă simultaneitate cu Iisus şi neavînd de loc sen-

Scanned with OKEN Scanner

timentul trecutului față de întîmplările relatate în Evanghelii. Istoria sacră are, deci, calitatea că poate fi mereu comprimată în originea ei. Cine percepe tainele creştine în perfecta lor actualitate şi eficacitate, acela trăieşte în mit şi întru numele divin. Pentru el nu există fatala separaţie dintre doctrină şi istorie, dintre sacru şi profan. Misteriile antice se bazau tocmai pe asemenea transformări hotărîtoare ale individului ce pătrundea în alchimia lor[36]. Altfel, credinţa se atrofiază, se convenţionalizează, se limitează la o simplă poziţie etică faţă de instituţia bisericii, devenind o chestiune de educaţie şi nu de trăire-participare. Biserica, în măsura în care se respectă, trebuie să investească risc maxim în cele şapte taine ale ei. Preotul care nu se înfioară atunci cînd oficiază liturghia nu e preot. Amintesc în acest context excepţionala povestire-eseu a preotului Ion Buga *Sabia duhului*, inclusă în volumul *Introducere la secolul XXI*[37]. Iar credinciosul care tremură atunci cînd se împărtăşeşte din Sfintele Daruri, e un păgîn ordinar. Într-un nou exemplu descopăr o altă minune a Sfintei Liturghii[38]. Un grup de copii, vrînd să se joace de-a slujba bisericească, realizează o messă deosebită şi, înainte de frîngerea pîinilor un foc mare se coboară din cer, arde pîinea şi piatra ca altar.

Mă întreb de ce ar fi imposibil ca după o lectură adevărată a basmelor să nu se petreacă o minune, dacă nu de forţa celor povestite, măcar apropiată lor? Deoarece lectura mitului, chiar şi în condiţii securizante, presupune un risc care nu poate fi ocolit. Tocmai din acest motiv mitul nu poate fi amputat de originea sa superioară. „Un mit căruia i se taie rădăcinile stelare necrozează domeniul pe care-l regentează”[39] scrie Vasile Lovinescu. E interesant de observat următorul lucru: dacă minunea prin irumperea ei arde şi purifică, deci acţiune rapidă, violentă, în schimb minunea refuzată, adică mitul castrat - exact ce fac toţi eruditii care vorbesc despre mit ca despre strung - are un efect în timp, de mortificare. Şi nu e toată lumea noastră, tot mediul urban-cultural o lume mortificată unde mai tresaltă, rar, unele talente, damnate din naştere la suferinţă, incomprehensiune, delir mut?

Scanned with OKEN Scanner

Cum arătam, absența influențelor spirituale creează un vid pe care-l iau în stăpînire puterile antispirituale. Măștile demonului sînt multiple. Fața îngerului este una singură. În ultimul moment, atunci cînd se retrage, lasă, ca urmă benefică, o moștenire neprețuită: melancolia pe care un întreg popor reușește, uneori, s-o resimtă ca pe o stare de neputință, de lehamite, dar oricum net superioară dinamismului și energetismului caracteristice altor națiuni. Lălăiala românilor, incapacitatea noastră de-a duce un lucru la bun sfîrșit, mentalitatea falimentară a lui „n-a fost să fie" își află însă originea în această rămășiță angelică, furișată providențial în adîncul nostru etnic și plămădind astfel un popor fără noroc, fără simț practic, dar cu momente de contemplativitate desprinse de temporal. Constantin Noica, Mircea Vulcănescu au dezvoltat această filosofie a virtualității în care au vrut să recunoască șansa noastră întru spiritual, șansă mai mult sau mai puțin reală. Mircea Vulcănescu a desluşit acel personalism teofanic, însul socotit o iluzie, fenomen al ființei universale[40]. Constantin Noica a vorbit despre lipsa de siguranță pe care o manifestă sentimentul românesc al ființei[41], arătînd însă că experiența ființei în limba noastră e mai degrabă de ordinul esenței decît de al existenței. În egală măsură, așadar, șansa noastră este și o neșansă, abandon, de unde pleacă de altfel și sentimentul atît de derutant al virtualului. Împlinindu-te mereu în neîmplinire, descoperi o coordonată a universului pe care popoarele active nu o cunosc. Dacă precaritatea este realizarea noastră - ceea ce îi scoate din minți pe toți intelectualii de valoare care nu acceptă asemenea justificare metafizică pentru dezastrul vizibil al națiunii - atunci, fără îndoială, basmele purtate de îngeri continuă să ne protejeze în pofida oricăror tentative de ieșire din inerție sau a coborîrii cu alte cîteva etaje în abisul nesimțirii. În eseul *Orbi și orbeți* există o dezvăluire a originii divine a basmelor. Cînd s-a înălțat la cer Iisus, toți amărîții au plîns și l-au întrebat unde pleacă și cui îi lasă. Domnul Iisus ar fi vrut să le lase un munte de aur, un rîu de miere, dar Sfîntul Ioan a sărit în apărarea necăjiților, sfătuindu-l pe Mîntuitor să nu le lase bogății materiale, ci cîntecele vechimii, imemoriale pe care

Scanned with OKEN Scanner

sărmanii să le înveţe şi să le istorisească tuturor celor care vor voi să-i asculte şi să-i răsplătească[42]. Povestea aceasta care, se pare, i-ar fi fost destăinuită lui Ivan cel Groaznic de către cîntăreţul orb care-i povestea ca să-l adoarmă, cum multor voievozi ai acelui Ev li se întîmpla ca un mijloc terapeutic absolut necesar, prezintă de fapt caracterul sacrificial al mitului, calitatea sa de-a se jertfi tot timpul prin vocea celui care-l istoriseşte, pentru urechea celui care-l ascultă şi, mai tîrziu, prin şi pentru ochiul care-l citeşte.

Mitul coboară mereu în abisul nostru pentru a ne opri căderea. Tot cum spune V. Lovinescu zeii (îngerii) erau încărcaţi cu inefabil, ca albinele cu miere. Inefabilul acesta e tocmai mitul. Lumea se răscumpără, desigur, prin har. De două mii de ani mijlocitorul între noi şi Iisus este Sfîntul Duh. Dar ca o extindere sau, mai corect spus, ca o rafinare a acţiunii sale apare Inefabilul, din păcate, înţeles acum numai estetic, în realitate avînd la rîndu-i o obîrşie spirituală. În măsura în care harul, în spaţiul creştin, nu intervine decît liturgic, prin jertfă cristică - şi orice religie personalistă tinde, în fond, să fixeze acţiunea harului numai în prototipul naşterii ei - inefabilul ar trebui să pornească din zona basmului, a mitului, a unui perimetru precreştin care, în lumea modernă, e tot mai restrîns şi falsificat. Aceasta este relaţia har-inefabil, amîndouă în ultimă instanţă servind esoterismul, primul prin trăirea mistică a tainei liturgice, al doilea prin inspirarea orizontului metafizic şi eliminarea schemelor folc lorice, etnografice.

Basmul românesc, prin formulele sale paradoxale de început şi sfîrşit, mai ales aparent absurda formulă „de cînd urşii se băteau în coade", îşi dezvăluie originea hiperboreană[43]. Urşii nu sînt urşi, ci cele două Urse în urmă cu trei mii de ani, cînd polul Cerului se afla în Constelaţia Dragonului unde se află şi acum. Dar pe timpul Atlantidei polul se afla în Constelaţia Pleiadelor (găinuşele), cărora le corespund Hesperidele, insulele aflate în Extremul Occident, unde a fost trimis Hercule pentru a aduce merele fermecate şi unde Harap Alb a ajuns pentru a o peţi pe fata Împăratului-Roş.

Scanned with OKEN Scanner

În acest fel e limpede că basmele importante ale lui Creangă, dar şi ale lui Ispirescu, „hermeneutizate" de V. Lovinescu aparţin unei perioade, evident anterioare vîrstei de fier, se pare că e vorba de vîrsta de bronz, atunci cînd Atlanţii erau puternici şi funcţiona autoritatea feminină. Supremaţia tradiţiei hiperboreene faţă de cea atlantă e reprezentată, cum spuneam, de misiunea lui Harap Alb (hiperboreanul, mistreţul) pentru a o recupera pe fata lui Roş Împărat (Atlanta), înaintea scufundării Atlantidei[44]. Dacă mistreţul simbolizează autoritatea sacerdotală (masculină) iar ursul autoritatea temporală, regală, războinică (feminină) însuşi faptul că se păstrează denumirea de „Urse" în loc de „Mistreţi" dovedeşte reminisenţa perioadei cînd Atlantida şi nu Hiperborea guverna ciclul. Catastrofa cunoscută a determinat restabilirea raporturilor normale, chiar dacă a fost relativă, cursul descendent al Manvantarei continuînd spre vîrsta de fier. Dar şi în cadrul general al decadenţei pot să se impună momente, etape de rectificare spirituală, după cum mai tîrziu e şi cazul creştinismului care, deşi e inferior în ordinea ciclică civilizaţiei anterioare, politeiste, polimorfe, era Logos încarnat, avînd menirea să o înlocuiască[45].

Interesant de remarcat că în ciuda rectificării realizate, deci a întoarcerii polului ceresc de la „Pleiade" la „Urse", prin faptul că actuala umanitate este predominant creştină, ea a menţinut simbolismul solar, atlant pe axa vest-est, – Steaua Magilor a venit dinspre Apus[46]– fapt ce se observă în orientarea bisericilor spre răsărit şi nu spre Nord, spre Miazănoapte, spre Boreal. Este aceasta o contradicţie tipică vîrstei de fier? Un alt aspect: Atlantida a decăzut din clipa în care casta războinicilor s-a răzvrătit împotriva castei sacerdotale instituindu-se astfel un sacerdoţiu feminin.

Pînă atunci însă era o tradiţie legitimă. De pildă, capra din *Capra cu trei iezi* este o desemnare a Supremului în Atlantida, prin numele ei sugerînd şi zodia Capricornului, deci „Poarta Cerului", la solstiţiul e iarnă. După cum nurorile din *Soacra cu trei nurori*[47] sînt ielele, rusaliile care dezintegrează matricea infernului, a căror sărbătoare este la Solstiţiul de vară, „Poarta infernului". O întrebare: oare istoria suferinţelor noastre a

Scanned with OKEN Scanner

ultimei jumătăţi de veac nu a început prin intrarea pe „Poarta infernului" - trecerea Prutului în vara lui '41 şi s-a sfîrşit prin ieşirea pe „poarta cerului", 21 decembrie '89? Cel puţin aşa percepeam atunci...

Bineînţeles, asemenea observaţii metafizice cosmologice, pentru cercetătorul de rînd, sînt bizare, aproape neserioase. Infirmitatea noastră de-a mai simţi perfecta unitate a creaţiei de foarte jos, pînă foarte sus, din formalul cel mai abject pînă în informal ne face să respingem ceea ce nu înţelegem. Şi dacă există un consens cît mai larg al acestei respingeri atunci avem chiar satisfacţia că autorul respectiv, astfel izolat şi marginalizat, nici nu merită atenţie. Apoi, pe frontul cosmopolit o teză lovinesciană ca aceea a staţiunii Tradiţiei primordiale pe traseul Nord-Sud şi apoi Est-Vest taman în vechea Dacie, în dreptul paralelei de 45 de grade, în Ţara Mistreţului, Varaha, Vrancea - cel de-al treilea avatara al lui Vishnu -, sau evocarea castei sarabilor la daci, întîlnită apoi în Evul Mediu în familia nobiliară a basarabilor, generează zîmbete ironice. După cum Harap-Alb - benignul personaj din cunoscutul basm - sau Făt-Frumos din *Povestea Porcului* este Domnul Mistreţ Alb, harap fiind o asonanţă a lui Arab sau Arav. Prin inversiune se obţine varah, mistreţ în sanscrită. Dacă actualul Manvantara, dar şi Kalpa care cuprinde 14 Manvantare, este numit Sri Sweta Varaha Kalpa (deci Kalpa Domnului Mistreţ Alb) e limpede că ea se află sub semnul şi autoritatea lui Harap Alb şi a acestui spaţiu în actualul ciclu[48]. Criptările sînt colosale. De la Dediu sau Ciubuc care formau ternarul iniţiatic, ajungem la personaje de basm care întruchipează pe Avatarul emblematic al acestei Manvantare (Kalpe), şi căruia, evident, Domnul Iisus i se subordonează. Fiul eroului din *Povestea Porcului* va fi al zecelea Avatara şi va pune capăt vîrstei de fier. Citînd această demonstraţie a lui V. Lovinescu, cine să înţeleagă însă că teoria în sine nu are nimic naţionalist, protocronist, stupid-patriotic, că precizează doar cu sobrietate o localizare a Centrului spiritual suprem al lumii pe meleagurile noastre, acesta nefiind prilej de fală, ci doar de asumare a unei răspunderi uriaşe pentru care acum nu avem încotro şi dăm socoteală! Viziunea tradiţională a

Scanned with OKEN Scanner

vîrstelor umanităţii care, fără îndoială, este precreştină, orientală creează posibilitatea unei alte înţelegeri a istoriei, total diferite de perspectiva lineară iudeo-creştină. Postularea vîrstei de aur (satya-yuga) nu înseamnă acceptarea unui univers vag, poetic, descrierea unui ţinut de vis în care au loc întîmplări fabuloase, ci recunoaşterea realităţii mitului.

A intra în amănunte privind durata unei Manvantara, adică a unui ciclu integral compus din patru vîrste, este un lucru extrem de complicat. Trebuie reţinut însă că ultima vîrstă în care ne aflăm (vîrsta de fier, kali-yuga) şi care a început încă înainte de Hristos, are cea mai scurtă durată, fiind a zecea parte din întreaga desfăşurare a unei Manvantare. Esenţializînd datele problemei se poate spune că o dată cu izgonirea primilor oameni din Eden, vîrsta de aur a luat sfîrşit. Trecerea de la vîrsta de argint (treta-yuga) la vîrsta de bronz (dwapara-yuga) corespunde, se pare, scufundării Atlantidei, pe care V. Lovinescu o omologhează Potopului lui Noe, deşi după G. Georgel această catastrofă ar fi avut loc chiar în mijlocul vîrstei de bronz[49]. Intrarea în ultima vîrstă a omenirii coincide cu naşterea marilor aglomerări urbane, cetăţi antice şi chiar state, practic momentul care marchează, prin primele documente scrise, începutul istoriei. Sau, tot după G. Georgel, trecerea de la vîrsta de bronz la vîrsta de fier mai este simbolizată şi de amestecul limbilor post-Babel.

Celebra formulă a savantului S.N. Kramer, citată şi de Mircea Eliade, în primul său volum din *Istoria religiilor*[50], după care istoria a început la Sumer, trebuie tălmăcită tocmai în acest sens: vîrsta de fier (kali-yuga) a început cu Sumer. Numai că o asemenea recunoaştere ar fi dat lovitura de moarte tuturor partizanilor progresului în istorie. Nu e mai puţin interesant că în Apocalipsul Sfîntului Ioan, cetatea coruptă, coaptă de pieire, este... Babilonul (18.2). Intuiţia profetului uneşte trecutul cu viitorul. Începutul vîrstei de fier se regăseşte în sfîrşitul ei. Dacă Babilonul arhetipal va fi Los Angeles, Paris, Moscova, Tokio, ca să nu spun chiar Bucureşti, sau ce alte metropole care încă nu s-au dezvoltat, acest lucru nu poate fi ştiut deocamdată. Jean Robin, în cartea sa monografică despre Guénon, face un

Scanned with OKEN Scanner

calcul suspect de precis al duratei fiecărei vîrste a omenirii: 25920, vîrsta de aur, 19440, vîrsta de argint, 12960, vîrsta de bronz, 6480, kali-yuga, în total 64800[51]. Demonstrația merge apoi într-un ritm palpitant, bazîndu-se pe o referință a lui Guénon din lucrarea *Formes traditionnelles et cycles cosmiques*[52], potrivit căreia scufundarea Atlantidei a avut loc cu 7200 de ani înaintea anului 720 din kali-yuga, an care marchează începutul erei iudaice (3781 ani înaintea lui Hristos). Dacă începutul lui kali-yuga s-ar situa în anul 4481 (3761 plus 720), iar sfîrșitul ei ar trebui să intervină după 6480 ani[53], atunci anul Apocalipsei, prin scăderea unui număr din altul, nu ar putea fi decît 1999. Așadar, nu ne-ar mai despărți decît cinci ani de clipa finală. Descoperire mai mult decît incomodă, mai ales dacă o punem în corelare cu avertismentul astronomului Irina Predeanu despre ziua de 17 august 1999, cînd cerul va fi caracterizat de un dublu cuarternar al planetelor, formînd o cruce malefică ce-și are extremitățile în zodiile care, prin simbolurile lor, îi indică pe cei patru evangheliști Vărsător - (om-înger) - Ioan, Taur - Luca, Leu - Marcu, Scorpion (vultur) - Matei[54], cele patru ființe deci, care înconjoară Tronul divin (Apoc. 4. 6-7). Numai că secretul final aparține Tatălui...

Aceasta este, în fond, o proiecție de ordin sacru asupra temporalului, gîndirea istoriei prin prisma ciclilor și nu lăsarea ei pe seama progresiștilor. Spațiul, la rîndul lui, poate fi supus aceleiași proiecții. Astfel, ia ființă geografia, dar și arhitectura sacră. Fiindcă muntele, ca orice formă de relief, nu reprezintă doar efectul mișcării scoarței terestre, ci, ca orice construcție făcută aparent de mîna omului, exprimă un sens spiritual. Muntele Meru, Quaf, Montsalvat, Ararat, Munții Rifei (Carpații de astăzi) unde se întîlnesc piscuri cu denumiri mai mult decît semnificative (Omu, Căliman, Caraiman) dovedesc geografia sacră a planetei în care toate sînt la locul lor și au sensul lor. Ideea lovinesciană că nici un mit, nici un basm nu există în abstract, ci își are încarnarea în imediata apropiere își are valabilitatea tocmai în aceste exemple de istorie și geografie sacră. Mînăstirea albă de tămîie unde-l caută Fata de Împărat (Anima

Scanned with OKEN Scanner

Mundi) pe Făt Frumos (Regele Lumii) nu este o creaţie fictivă, fantezistă, ci, aşa cum sugerează hermeneutica, ea poate fi identificată în Mînăstirea Neamţului, aproape de Humuleşti, numită în vremuri medievale Mînăstirea Albă[55]. Analog, vîrful Popivan din Munţii Maramureşului, aflat acum pe teritoriul Ucrainei, poate fi o imagine concretă a misteriosului tărîm al Preotului Ioan, unde, în retragerea sa spre Orient, Potirul Graalului ar fi făcut popas. Tot aşa, în interpretarea basmului „Povestea viei", nota finală e deconcertantă prin felul în care coboară de la altitudinea mitului la realitatea oenologică bine-cunoscută, aceea că Nicoreştii sînt patria celui mai vestit vin roşu din ţară[56]. Asemănătoare este şi tălmăcirea care se dă sigiliului oraşului Baia existent înainte de descălecarea lui Dragoş, la 1359[57].

Forţa aceasta de-a crede în actualitatea mitului şi a nu-l pierde în nourii imaginaţiei, hotărîrea de-a menţine unitatea cosmosului de foarte sus pînă foarte jos, aşa cum o societate tradiţională a făcut întotdeauna prin transparenţa palierelor ei, deci prin capacitatea luminii divine de-a se reflecta pînă în glodul din curtea ţărănească, arată că adevărata miză a spiritualităţii nu este numai de-a fixa Absolutul, ci de-a respecta ierarhia stărilor multiple de Fiinţă. Lumea a fost neprihănită numai în vîrsta de aur. Decadenţa a survenit apoi inexorabil. Evul Mediu a fost însă o societate tradiţională, chiar şi în condiţiile atît de avansate ale decadenţei, ca cele din kali-yuga, cu toată lipsa sa de igienă, cu toate epidemiile, cu toată Inchiziţia.

Atunci răul era localizat şi, poate, marca unei societăţi normale este tocmai aceasta: ştiinţa decantării binelui de rău, a îngerului de demon şi, metafizic spus, a luminii de întuneric. Cum am arătat, reflexul divin coboară numai dacă structura universului nu e opacă. Iar opacitatea e creată numai de confuzie, de nedecantarea contrariilor. Fireşte, dacă decantarea ar merge pînă la capăt, ţesătura creaţiei, tot mai densă, mai învîrtoşată pe măsura decadenţei - să ne amintim de versul corespunzător din „Hamlet!" - s-ar subţia, alunecînd pe firul originii spre vîrsta de aur. Aşa ceva nu a fost posibil nici acum două mii de ani, cu atît mai puţin acum, cînd nu subţierea, ci arderea ar fi

Scanned with OKEN Scanner

mult mai potrivită pentru absolvirea creației. Dar posibilitatea unui traseu de sus pînă jos poate, chiar și acum, să descopere în trupul muntelui tocit de turiști proiectul unui templu divin.

Tradiția nu răcnește, șoptește. „Lumea nu va fi distrusă prin trăsnete, ci printr-un geamăt inefabil al lui Dumnezeu”[58]. Dar tocmai inefabilul transfigurează cea mai banală hartă geografică și cel mai anodin segment istoric. Ascunderea sacrului în profan e valabilă numai dacă există credință în sacrul transcendent. În felul acesta trecerea în mit e firească, nestingherită. De ce oare în istoria profană înainte de epoca metalelor a fost lemnul și nu aurul cum spune Tradiția? Tocmai fiindcă aurul nu era numai metal, ci și aur spiritual, așa cum sfîrșitul lumii nu e numai cataclism, dar și o tresărire neauzită în sufletul Marelui și micului Anonim.

Scanned with OKEN Scanner

V
Contemplatorul solitar

„Etre seul, avec la certitude de sa propre fin, c'est une des grandes rencontres. Ni les dieux, ni les animaux, n'y participent"[1]. Aceste gînduri ale centenarului scriitor german, Ernst Jünger, par să aparţină unui iniţiat. Nu te joci cu asemenea afirmaţii cînd te afli la altitudinea la care se află Jünger. Din cîte ştiu, Jünger nu a primit nici o iniţiere. Dar iniţierea, cum arătam mai înainte, nu se realizează mecanic, exterior, chiar dacă are un suport ritualic precis. Iniţierea presupune transformarea inefabilă a fiinţei supuse ei în aşa fel încît, deşi nu se cunosc cazuri, - dacă visul lui Iacob nu e un asemenea caz camuflat - nu ar fi deloc exclus ca anumite iniţieri dificile să se fi transmis în somn. Îmi vine acum în minte un fragment din romanul lui Charles Morgan *Sparkenbroke*, în care este vorba despre Nicodim, cel care, împreună cu Iosif din Arimatea şi Fecioara, l-a coborît pe Iisus de pe cruce şi care, fiindcă văzuse suferinţele Domnului, dorea să-l sculpteze. Totul îi ieşea, dădea formă braţelor, picioarelor, corpului, mai puţin însă reuşea să figureze chipul. Fiindcă dalta lui refuza să cioplească faţa lui Iisus, renunţă să mai facă vreun efort, adormi, dar în clipa deşteptării descoperi că figura Domnului fusese realizată[2]. Dincolo de respectarea interdicţiei vetero-testamentare privind chipul cioplit, se observă în acest exemplu acţiunea inefabilă a harului care poate interveni asupra muncii omului sau chiar asupra omului însuşi pentru a duce la îndeplinire ceea ce prin proprie voinţă acesta nu ar reuşi.

În general, în viaţă cele mai multe lucruri depind exclusiv de noi: cumpărarea unei case, plecarea într-o ţară străină, absolvirea unei facultăţi, citirea, scrierea unei cărţi sau chiar întemeierea unei familii. Ceea ce nu depinde însă de noi este comunicarea cu sacrul. Cînd opera pe care dorim s-o realizăm

Scanned with OKEN Scanner

nu e simplă virtuozitate, ci ascensiune spre zona non-umană, atunci execuţia ei nu mai depinde în totalitate de noi. Cu atît mai mult propria viaţă pe care încercăm s-o punem în legătură cu principiul spiritual ajunge să depindă tocmai de acest principiu. Omul moare, desigur, dar ce se întîmplă cu el după moarte e un mister şi risc total, oricît de cuminte şi-ar fi dus viaţa şi oricît de corect ar fi respectat preceptele Bisericii.

Iniţierea care e tot moarte, dar o moarte în viaţă pentru naşterea în altă viaţă, solicită un mister cu atît mai copleşitor. Moartea aceasta presupune, însă, coborîrea în Infern, un infern din care s-ar putea să nu mai ieşi. Guénon vorbeşte despre această condiţie obligatorie a celui care vrea să cucerească cerurile (stările superioare ale fiinţei) de a epuiza în prealabil stările inferioare (preumane, subumane), deci infernale[3]. Dar chiar dacă persoana epuizează aceste stări nu direct, ci indirect prin urmele pe care le are în matricea ereditară şi a speciei, nu e exclus ca şi acest caracter indirect să fie la fel de periculos ca cel direct. Cu alte cuvinte, din om să decazi într-o stare inferioară. Astfel, se şi explică nebunia, orice maladie psihică şi nu e imposibil ca în cazuri de maximă alienare să aibă loc şi mutaţii fizico-somatice! Tocmai de aceea persoanele care ajung să primească o iniţiere se expun unui risc uriaş, dar se şi apropie de o şansă neobişnuită şi greu de înţeles chiar şi dintr-o perspectivă religioasă. Care este această şansă? Fireşte, cucerirea cerurilor! Dar ce înseamnă aceasta? Înseamnă să rupi succesiunea fatală (avidja - karma - samsara)[4] care-l înrobeşte pe om nu numai în cursul vieţii conştiente, pămînteşti, dar şi pe celelalte paliere ale existenţei unde transmigraţia sa poate fi cu atît mai alienantă.

Iniţierea nu constituie deci o convenţie, o scorneală a snobilor pentru a-şi face viaţa interesantă şi a ieşi din rîndul oamenilor obişnuiţi, ea este ceva foarte real, eficient, înglobînd întreaga miză a venirii noastre pe lume. Iniţierea în sensul ei maxim învinge atît cosmosul cît şi haosul, atît viaţa cît şi moartea, vizînd transcendentul superior contrariilor, determinărilor de orice fel. Împlinirea iniţierii şi nu rămînerea ei în faza virtuală presupune de fapt realizarea omului universal care

Scanned with OKEN Scanner

nu se înrudeşte nici cu imaginea laicizată michelangelescă, nici cu supra(ultra)omul mistic nietzchean. Dar, fireşte, o asemenea realizare sperie gîndul şi-l goleşte pe om de orice atribut. Kenoza aceasta nu înseamnă mortificarea fiinţei profane, ci sublimarea ei prin curăţire pînă în clipa în care tot ceea ce aparţine registrului psihic, mental dispare ca într-o amnezie superioară. Iată ce spune Erelyn Underhill: „First, you will perceive about you a strange and deepening quietness, a slowing down of our feverish mental time... the price of this experience has been a stilling of that surface-mind, a calling in of all our scattered interests: an entire giving of ourselves to this one activity, without self-conscionsness, without reflective thought"[5]. Omul nu mai ştie ce e cu el, cine a fost, care i-au fost părinţii, care îi sînt meleagurile natale. Vorbeşte o singură limbă care este „limba păsărilor", o limbă incantatorie ce poate fi înţeleasă de oricine şi în ale cărei vibraţii transformatorii intră oricine. Este, în fond, parte din Regele Lumii, esenţă din esenţă, lumină din lumină, la rîndul lui parte a principiului spiritual în care acesta se reflectă. „Fără tată, fără mamă, fără spiţă de neam, neavînd nici început, nici sfîrşit al vieţii..."[6]. Acesta ar fi punctul final al iniţierii, deşi într-un asemenea domeniu inefabil nu poate fi vorba de final, totul fiind urcuş, ascensiune, rugăciune, zbor, plutire, repaos, incantaţie. Calea spre informal şi spre increat, mai mult, spre non-manifestare este calea iniţierii majore, iniţierea în Marile Mistere pe care le realizează Omul universal şi nu omul primordial, omul adamic, paradisiac, iniţiat numai în Micile Mistere.

Distincţia aceasta Mari Mistere-Mici Mistere este foarte importantă pentru înţelegerea distanţei ce există între paradisul pămîntesc şi paradisul ceresc, între Paradis ca primă şi fragedă încorporare a manifestatului, unde alături de cuplul primordial se afla însă şi şarpele - Paradisul fără şarpe ar fi fost Dumnezeu, spune Schuon într-un loc din opera sa - şi Non-Paradisul informal, chiar increat, ca imagine a lui Non-Être. Faptul că îngerii asistă la naşterea lui Adam de care se bucură, dar de care se şi tem, descrie metafizic stările multiple ale Fiinţei. Îngerii se aflau pe un palier superior lui Adam şi Paradisului

Scanned with OKEN Scanner

terestru unde se insinuase şarpele. Aceasta exprimă bucuria lor pentru că nu vor fi niciodată ispitiţi cu excepţia întîiului dintre ei. Teama provenea însă din ştiinţa că Adam, deşi inferior lor, le era şi superior, prin posibilitatea sa de a depăşi palierul paradisiac şi angelic şi a intra în Non-Paradis, adică a deveni Om universal. În acest fel trebuie gîndită universalitatea şi nicidecum într-un sens extensiv, orizontal, adiţional, enciclopedic.

Viaţa lui Vasile Lovinescu a fost o viaţă condusă spre iniţiere, prin iniţiere, pe care chiar dacă n-a realizat-o decît virtual - deşi fac această afirmaţie cu multă rezervă înţelegînd că într-un asemenea domeniu nu sînt permise aprecierile, evaluările - l-a deosebit net de majoritatea intelectualilor, a scriitorilor. Fiindcă una este să nu ştii altceva decît să citeşti şi să scrii cărţi şi alta e să fii un mare trăitor întru spirit de o factură deosebită faţă de credincioşii de rînd şi chiar faţă de lumea preoţilor şi a monahilor. A analiza, aşadar, viaţa lui Vasile Lovinescu înseamnă s-o proiectezi pe un fundal metafizic, s-o raportezi la ceea ce hinduşii şi gnosticii, esotericii au numit eliberarea (moşka), „delivrance".

„Quand l'être passe aux grands mysteres, c'est a dire à la realisation d'états supraindividuelles, il passe par là même au-delà du nom et de la forme, puisque, comme l'enseigne la dotrine hindoue, ceux-ci (nama-rupa) sont les expressions respectives de l'essence et de la substance de l'individualité. Un tel être, véritablement, n'a donc plus de nom puisque c'est là une limitation dont il est désormais libre"[7]. Acest fragment din Guénon arată limpede că drumul iniţierii este de fapt un drum al eliberării fiindcă este un drum nu al „uitării de sine", cum spunem de regulă, ci al uitării numelui pe care-l purtăm, a identităţii profane, chiar şi a formei, mergînd pînă acolo încît individul cu adevărat eliberat, care nici nu mai este individ(ual), are putinţa să-şi asume de acum încolo orice formă, fiindcă posedă în el toate formele. Forţînd puţin explicaţia se poate afirma că în acest fel magia ajunge să fie legitimă, metamorfozele ce au loc fiind dirijate de sus în jos şi nu de jos în sus prin practici dubioase, fără nici o acoperire de ordin spiritual, metafizic. *Metafizica stăpîneşte magia şi nu*

Scanned with OKEN Scanner

magia provoacă metafizica. Dar, tocmai fiindcă marii spirituali s-au abţinut întotdeauna să facă uz de puterile lor (Milarepa ar fi o excepţie!), înaltul nivel metafizic la care ei se află nu mai trebuie „dovedit" prin exhibiţii magice. „E o credinţă înrădăcinată în India că yoghinii sau fachirii, cînd au atins o treaptă înaltă de perfecţiune, pot trăi în junglă fără să se teamă de tigri, lei"[8]. Observaţia aceasta a lui Brunton merită reţinută. Nu e vorba de teamă aici, e vorba de altceva: de perfecta detaşare spirituală a celui eliberat, asupra căruia lumea exterioară nu mai are nici o putere şi nu-i mai poate face nici un rău. Experienţa relatată în *India secretă* este legată de Ramana Maharshi, un jivan-mukti, eliberat din viaţă. Există de fapt trei forme ale eliberării: *jivan-mukti, videha-mukti, karma-mukti.*

Prima este, firește, cea mai importantă, dar cea mai greu de realizat şi presupune, aşa cum am spus, eliberarea din viaţă, deci înaintea epuizării resurselor vitale ale individului. Ea aparţine celor mai mari iniţiaţi, unor Avatara şi nu e exclus ca un Avatara major ca Domnul Iisus să fi fost şi jivan-mukti, tocmai prin misterul dublei sale naturi, umane şi divine. Deşi Avatara major reprezintă o realizare descendentă prin întrupare, iar jivan-mukti este o realizare ascendentă prin depăşirea suportului biologic, ele două se întîlnesc tocmai în caracterul absorbitor al contrariilor, al faptului de-a fi om şi Dumnezeu în acelaşi timp. Cu diferenţa că Avatara major are de îndeplinit un rol macro-cosmic, pe cînd jivan-mukti are de îndeplinit un rol micro-cosmic. Altfel spus, Avatara major înglobează jivan-mukti şi nu invers.

A doua formă a eliberării este videha-mukti. Ea are loc în clipa morţii în aşa fel încît individul cunoaşte suprema iluminare chiar în momentul în care încetează funcţiile sale vitale. Scurtcircuitul creat prin suprapunerea acestor contrarii (viaţa veşnică şi moarte) ar putea corespunde sfîrşitului acelor desăvîrşiţi sihaştri şi martiri din spaţiul creştin şi nu numai. Este de fapt clipa providenţială a luminii clare de care se vorbeşte în *Cartea tibetană a morţilor*[9], care duce la dobîndirea eliberării sau, religios spus, a mîntuirii şi-l fereşte pe cel mort de înfricoşătorul periplu prin stările postume ale existenţei. De

Scanned with OKEN Scanner

altfel, fragmentul din *Apocalips* (20.4-6), în care se vorbeşte despre cei fericiţi care au avut parte de învierea dintîi şi asupra cărora moartea a doua nu mai are nici o putere sînt tocmai aceia cărora li s-a tăiat capul pentru mărturia lui Iisus, pentru cuvîntul lui Dumnezeu, care nu s-au închinat fiarei. Acest fragment se referă la categoria sfinţilor proveniţi din rîndul martirilor şi a sihaştrilor care s-au eliberat abia în clipa morţii, toată viaţa lor fiind de fapt „pe muchie", chinuiţi de ispite, dar şi de teama reprimării. Ei se deosebesc de jivan-mukti tocmai din această cauză: deşi aparent duce o existenţă lipsită de spectaculozitate, jivan-mukti a depăşit nivelul contrariilor şi al tensiunii ce rezultă din contrarii. Videha-mukti, în schimb, simte această tensiune, iar efortul său constă tocmai în respingerea demonului mergînd pînă la mortificare, pînă la martiraj. Nu întîmplător asemenea cazuri se întîlnesc în creştinism sau islam, tradiţii bazate mai mult pe afecţiune şi trăire faţă de tradiţiile orientale, metafizice, orientate spre cunoaştere. De fapt, Domnul Iisus, în măsura în care a fost jivan-mukti ar fi putut fi şi videha mukti. Faptul că a rămas om tot timpul în suferinţă vizibilă şi nu în retragere tainică, poate confirma eliberarea sa din viaţă în condiţiile în care e eliberat un videha-mukti. La urma urmei Învierea sa e despărţită doar simbolic şi din raţiuni narative de clipa morţii, nefiind exclus ca ea să fi avut loc *chiar* în clipa morţii!

Urmează cea de-a treia formă de eliberare (karma-mukti), de altminteri extrem de delicată, deoarece îi cuprinde pe toţi aceia care nu au depăşit stadiul virtual al iniţierii şi care, în consecinţă, nu au putut să treacă dincolo de o anumită cunoaştere teoretică a doctrinei spirituale. Lucrurile sînt dificile fiindcă, aşa cum a arătat Guénon, în nenumărate cazuri, la ora actuală, în condiţiile atît de decăzute ale Manvantarei, ritualul trebuie abordat cu extrem de multă prudenţă, fiind de aceea preferabilă teoria, singura în măsură să nu falsifice adevărul metafizic. Aceasta a fost şi sursa conflictului dintre el şi Schuon care insista tocmai pe caracterul efectiv al doctrinei, tradus în practică prin ritualuri[10]. Nu mai e necesar să spun că acum, păstrînd desigur proporţiile, tentativele lui Vasile Andru,

Scanned with OKEN Scanner

bunăoară, de-a institui un ritual „oratio mentis", sînt privite cu multă rezervă atît de către Biserică, cît şi de către intelectualii cu vederi spirituale, exact din motivele prezentate mai sus. Dar un ritual rămîne valabil numai în măsura în care posedă acea legitimitate pe care i-o conferă tradiţia căreia îi aparţine şi în nici un fel nu poate fi rodul unei invenţii, al unei născociri. Există ritualuri exoterice, aşa cum este întreaga liturghie creştină, dar există şi ritualuri esoterice care acum sînt complet uitate. Vasile Lovinescu a primit o iniţiere musulmană tocmai fiindcă în creştinism nu mai putea găsi aşa ceva, iar încercarea sa de-a rămîne la Athos şi a intra astfel într-un mediu isihast, deci posibil practicant al rugăciunii inimii (ritual esoteric), a fost zădărnicită din motive exterioare, impuse de autorităţile vremii[11]. Apropierea de Islam este valabilă şi pentru Guénon, şi pentru Shuon, şi pentru un alt român, Mihai Vîlsan. Faptul în sine a fost privit cu multă suspiciune şi chiar ostilitate de cercurile ortodoxe sau catolice, ajungîndu-se pînă într-o asemenea fază a deriziunii încît V. Lovinescu, de exemplu, a fost numit, într-o publicaţie obscură, postdecembristă, „şeicul de la Fălticeni".

Nu e de altfel de mirare că iniţierea „s-a bucurat" de reacţii de neîncredere. Exoterismul, chiar din momentul în care şi-a pierdut „rădăcina" esoterică, nu a făcut decît s-o urască. Exoterismul, în forma lui conturat-infatuată, fiindcă există şi o formă difuză, mistică, respinge esoterismul, nu-l recunoaşte. Este de fapt confruntarea dintre orizontala expansionistă şi verticala discretă, dintre comunitatea organizată şi singurătatea delicată, dintre periferia sacrului şi centrul acestuia, dintre vizibil şi invizibil. De aceea o viaţă orientată spre esoterism este o viaţă de o rigoare maximă, trebuind să-şi asume un anonimat perfect pentru a nu intra în conflict cu ambianţa ostilă. Am mai abordat această temă, nu mai revin. Ceea ce nu am evidenţiat însă este tomai succesiunea „morţilor" şi „naşterilor" în biografia lui Vasile Lovinescu pe care nici o istorie a literaturii nu i-o va putea fixa ignorînd coordonata sa misterioasă, metafizică, semn clar al înscrierii pe un drum spiritual.

Scanned with OKEN Scanner

O precizare în prealabil este absolut necesară: niciodată persoana înscrisă pe un asemenea drum nu va putea să-şi evalueze progresul, să-şi măsoare cîştigul. Certitudinea inefabilă care izvorăşte din credinţă, aceea că ascensiunea nu suferă abatere şi se consumă într-un nevăzut absorbitor, nu poate avea nici o legătură cu clipele de suficienţă relaxată sau de nemulţumire tumultoasă atît de dorite într-o viaţă profană. Drumul spiritual are această caracteristică inconfundabilă care, în momentul în care ai intuit-o, te asigură că, la rîndu-ţi, eşti înscris pe un asemenea drum. Cine ştie să urce şi să plutească, acela iese din sfera determinismului obişnuit. A avea propria voinţă şi în acelaşi timp a depinde de o voinţă superioară înseamnă a intra în domeniul apropierii de Cer. Misterul acesta al fiinţei care e lucidă, conştientă, nu e căzută în transă, dar care ştie că împlinirea spirituală nu poate fi realizată doar prin resurse proprii este pînă la urmă misterul iniţiatului ce-l deosebeşte de simplul credincios. Fiindcă simplul credincios e ori acela care lasă totul pe seama lui Dumnezeu, ori acela care lucrează cu rîvnă în perimetrul religios, eclesiastic, neputînd să înţeleagă sau să admită distanţa uriaşă dintre el şi Divin. Şi tocmai aici se află misterul. Mistici ca Sfînta Tereza de Avila sau Sfîntul Ioan al Crucii au intuit această distanţă-apropiere şi apropiere-distanţă. Ei au înţeles necesitatea de-a trăi noaptea şi moartea pentru a regăsi viaţa şi lumina. Au ştiut ce înseamnă calitatea de-a fi răpit providenţial de către Har chiar din mijlocul celei mai curate sfinţenii care tot separare de Dumnezeu se cheamă.

Rugăciunea nu este rezultatul activităţii omeneşti, ea este dăruită de Cel căruia apoi îi este întoarsă, purtînd sporul sufletului pe care l-a purificat. Este în fond o ipostază a misterului, dăruită omului împreună cu o mare fericire printre toate celelalte daruri[12]. Formula liturgică „Ale Tale dintru ale Tale" exprimă perfect circuitul închis, tautologic al Divinităţii. Sensul esoteric trebuie evidenţiat pentru a arăta că întregul cosmos, pentru a nu fi iluzie, se jertfeşte prin Harul primit. Pretutindeni nu este decît Dumnezeu, dar sporit prin jertfe. Trebuie să mori ca să renaşti pe un alt palier al realităţii. „Tot

Scanned with OKEN Scanner

ce era întîmplător în tine, durere, slăbiciune, spaimă se scutură în rugăciune, piere. Ca şi noaptea, rugăciunea e un balsam. Ca şi moartea, ea dezleagă", scrie Dan Botta[13]. Pînă la urmă, între un poet din secolul XX şi un mistic din secolul XVI diferenţa nici nu există, trăirea cu ardoare a religiosului, ca şi intuiţia intelectuală, anulînd timpul, creînd acea simultaneitate a fericirii aflate deasupra oricărei determinări. Deaoarece omul fericit este acela care nu mai simte şi nici nu mai este condiţionat sau determinat. Libertatea întru credinţă şi întru cunoaşterea credinţei se identifică de aceea cu adevărata fericire. Dar preţul cu care se dobîndeşte această libertate este dincolo de posibilităţile de... plată ale omului contemporan. „Toată rugăciunea în care nu se trudeşte trupul şi nu se necăjeşte inima, se socoteşte ca un făt lepădat", spune Sfîntul Isaac Sirul[14]. Nota părintelui Stăniloae la această observaţie urmează în spirit răsăritean ortodox pentru a combate punctul de vedere apusean care ar susţine că rugăciunea ar fi doar o meditaţie filosofică. Tocmai aici, însă, se ascunde o capcană.

Adevăratul urcuş spiritual nu se realizează, desigur, în afara suferinţei, dar suferinţa nu trebuie să fie sinonimă cu mortificarea trupului, a simţurilor. De aceea, „meditaţia filosofică" la care face aluzie părintele Stăniloae vizează mai ales capacitatea speculativă a clerului catolic occidental, care în epoca modernă a reuşit adevărate performanţe de „despicare în patru" a firului... teologic. Dacă aceasta e o moştenire a scolasticii nu încape îndoială, dar nu e mai puţin adevărat că perioada scolasticii medievale era „dublată" de monahi, mistici, sihaştri, făpturi deci care răscumpărau prin intensa lor trăire sterilitatea unor dezbateri teologice. Disputa aceasta între ştiinţă şi trăire, între cunoaştere şi credinţă, între calea intelectuală şi calea afectivă nu poate fi însă rezolvată decît aşezînd-o cu o treaptă mai sus, la nivelul esoterism-exoterism. Suferinţa, chiar şi fără mortificare, este limitată, după cum meditaţia filosofică înţeleasă ca teorie în sens tradiţional[15] înseamnă mai mult decît trăirea pătimitoare, fie şi cu rezonanţe mistice.

Doar iniţiatul reuşeşte să împace ambele direcţii, aparţinînd prin miezul fiinţei sale esoterismului, dar respectînd

Scanned with OKEN Scanner

în cumințenie și necontrazicere canonul exoteric, oficial. De fapt, adevăratul credincios „mistuie" esoterismul fără să-și dea seama. Și fiindcă inițierea nu este ceva fulgerător, răpitor decît în ultima ei fază, ea trebuie, în consecință, să mențină echilibrul acesta între „teorie" și „practică", „teoria" fiind tocmai cunoașterea faptului că există unitatea transendentă a religiilor, „practica" fiind respectarea religiei în care inițiatul sau, mai corect spus, virtualul inițiat s-a născut. Dar dintr-un punct de vedere strict religios, exoteric, această „teorie" poate fi socotită „meditație filosofică". Interesant de remarcat este faptul că în dubletul esoterism-exoterism relația trăire-cunoaștere nu mai respectă schema simetrică, trăirea putînd aparține și planului teoretic, esoteric, situîndu-se la o altitudine pe care viața religioasă obișnuită nici nu o poate bănui.

E limpede de ce V. Lovinescu a fost mai tot timpul vieții sale considerat atît de către teologi cît și de către filosofii profesioniști un gînditor ambiguu, confuz, incapabil să-și clarifice domeniul cercetării, în cel mai fericit caz scriitor, deși nici scriitorii nu l-au primit în tagma lor, socotindu-l excentric, insolit sau desuet, aflat sub standardele eseisticii moderne. Abia în ultima perioadă a fost etichetat „hermeneut, simbolog"[16], în felul acesta fiind scos „basma curată". Dar cine să înțeleagă că toată opera și viața sa perfect sudate formează oglinda unei inițieri? În ce măsură această inițiere a fost efectivă și nu a rămas doar în stadiul virtual nu avem de unde ști și probabil nici Vasile Lovinescu nu a știut, respectînd prin autenticitatea implicării sale acea condiție înscrisă într-un drum spiritual care, cum arătam, interzice tocmai evaluarea etapelor parcurse. Dar datoria noastră este de a-i cerceta pas cu pas biografia pentru a puncta morțile și nașterile sale întru spirit. Cîte au fost, cînd au avut loc, cum s-au succedat una alteia?

S-ar cuveni o nouă observație. Ea se referă la comunicarea stabilită de inițiat cu natura, dar nu într-un sens minor, peisagistic, romantic, ci în sensul în care natura reprezintă o țesătură de hieroglife, urcînd pînă la ecloziunea epifanică. De exemplu, V. Lovinescu obișnuia să spună despre plimbările sale pe dealurile din jurul Fălticeniului că sînt de fapt drumuri în căuta-

rea Graalului. Tot el îşi sfătuia prietenii să transfigureze cotidianul prin aplicarea asupra acestuia a unei credinţe deosebite în aşa fel încît, atunci cînd dai colţul străzii, să nădăjduieşti că dincolo te aşteaptă Graalul.

Aşadar, putinţa de-a crede permanent, de-a sfinţi clipele cele mai banale ale existenţei, ceea ce înseamnă mult mai mult decît a le ritualiza, reprezintă suprema smerire în faţa Minunii şi a Miracolului care ne aşteaptă oricînd pentru a ne transmuta viaţa şi a o apropia de moartea iniţiatică. Întîlnirea cu natura se înscrie pe acest făgaş. Astfel, o ploaie, o ninsoare, o furtună, orice expresie a naturii conţine un simbolism transfigurator, de maximă importanţă, care nu poate fi „expediat" cultural, minimalizat. Altfel spus, cine ştie să iasă în ploaie şi să se lase biciuit de rafalele ei, simţindu-le forţa coborîtă prin Demiurg din însăşi Inima Divină, este superior fachirului care înghite foc sau trece prin foc. Trebuie reţinut acest lucru deoarece subliniază trăsătura majoră a iniţiatului pentru care comunicarea cu divinul se face pe alte căi decît pentru credinciosul obişnuit. Marele sufit Muhyi-d-dîn Ibn Arabî în *Înţelepciunea profeţilor* notează cîteva rînduri esenţiale pentru înţelegerea acestei realităţi: „C'est ainsi que la pluie fascinait le plus noble des hommes par sa proximité envers son Seigneur; elle était comme l'envoyé céleste qui lui apportait l'inspiration divine. Elle attirait le prophete spontanément, en vertu de sa nature essentielle, de sorte qu'il dût s'offrir à elle pour recevoir ce qu'elle lui apportait de divin; car il ne se serait pas exposé à la pluie si elle ne lui avait pas transmis un bien-fait divin"[17]. Rîndurile acestea sînt hotărîtoare pentru înţelegerea comunicării dintre iniţiat (spiritual) şi ceea ce se numeşte fenomen natural. Natura nu există prin ea însăşi, ea are legile ei proprii de naştere şi dezvoltare, dar în acelaşi timp ea este trimisă omului pentru a-l lămuri pe acesta asupra desăvîrşirii sale spirituale.

La urma urmei, retragerea pustnicilor în deşert sau în creierul munţilor exprimă fuga lor de comunitatea oamenilor, dar în primul rînd dorinţa de-a esenţializa natura. O natură esenţializată, deci adusă la funcţia de vehicul al influenţelor spirituale, de mediator aproape transparent între om şi Dumne-

Scanned with OKEN Scanner

zeu, este natura pe care o aleg sihaştrii pentru a-l simţi în mijlocul ei cel mai aproape pe Dumnezeu. Plimbările lui V. Lovinescu pe dealurile din jurul Fălticeniului exprimau acest lucru. Intrarea în natură nu e refugiu, ci ascensiune. Şi Andrei Pleşu, în *Limba păsărilor*, pornind de la Platon, sugerează această posibilitate de-a citi natura ca pe o carte şi de-a obţine în acest fel revelaţia spirituală[18]. Oracolele antice se desluşeau tot prin asemenea „lecturi" ale naturii, iar o binecunoscută povestire a lui Mircea Eliade[19] prezintă cazul unui vizionar care descifra viitorul persoanelor după pietrele pe care ele se aşezau fiind pe plajă. La urma urmei, dacă în literatura antică şi medievală apar comparaţii naive din registrul natural, aceasta nu este o dovadă a lipsei de simţ estetic, ci a comunicării iniţiatice cu natura. În măsura în care adierea vîntului sugerează prezenţa Sfîntului Duh, atunci de ce alte manifestări ale naturii să nu fie purtătoare la rîndul lor de influenţe spirituale sau, din nefericire, contraspirituale?

În *Jurnalul alchimic*, V. Lovinescu pornind de la Sfîntul Bernard (Copacii te vor învăţa mai mult decît poţi să cîştigi din gura unui magistru), observă: „Asemănarea copacilor şi a stîncilor cu morfisme ale verbului (învăţătura unui magister), dar şi cu un alfabet arată că St. Bernard se gîndea la a doua înfăţişare a lucrurilor de care vorbeam mai sus"[20]. A doua înfăţişare a lucrurilor e aceea prin care ele se manifestă ca atribute divine şi, deci, sînt teofanii. Dacă natura poate juca un asemenea rol major în iniţiere, atunci, pe bună dreptate, nu mai e doar natură. Ea este un păienjeniş de semne care trebuie descifrat de ştiinţa celui care crede într-o asemenea ştiinţă. Natura devine artă pentru a se apropia astfel amîndouă de unica lor esenţă, pentru a se geometriza, a-şi subţia ţesătura, pentru a intra într-o decantare (descifrare) hermeneutică. De aceea, expresiile acestea „viaţă ca artă" şi „arta ca viaţă" nu sînt deloc gratuite, exprimînd de fapt misterul iniţiatic.

Întorcîndu-mă la biografia lui Vasile Lovinescu, trebuie punctată prima ei ruptură, aceea din anii '34-'35, cînd el începe corespodenţa cu Réne Guénon, retras încă de atunci la Cairo, cînd face pelerinajul la Muntele Athos pentru a găsi o iniţiere

Scanned with OKEN Scanner

isihastă pe care ar fi putut-o obţine dacă ar fi rămas într-o mănăstire athonită, fapt imposibil deoarece nu era cetăţean grec, cerc vicios, care, cum arătam mai înainte, i-a interzis intrarea pe o cale iniţiatică în domeniul ortodoxiei. În anul următor, 1936, călătoreşte în Franţa, la Amiens şi în Elveţia, la Basel. Aici obţine o iniţiere musulmană, alawită, datorită lui Schuon, după care revine în ţară. Acesta este primul moment al morţii şi naşterii sale întru spiritualitate. Din acest moment încetează să mai colaboreze la revistele din ţară (*Vremea, Azi, Viaţa literară* etc.), considerînd, pe bună dreptate, că o asemenea risipire prin care ceda satisfacţiilor facile şi orgolioase ale publicării în reviste culturale valoroase, dar profane, ar fi putut avea un efect negativ asupra realizării sale spirituale, interioare, pentru care nimeni nu-i cerea socoteală şi nimănui nu trebuia să-i dea socoteală.

„L'initiation est généralement décrite comme une seconde naissance ce qu'elle est en effet; mais cette seconde naissance implique necéssairement la mort au monde profane”[21] (Guénon). Deci, încă o dată să subliniem, această accepţie a iniţierii presupune un refuz total, chiar o incapacitate de-a mai răspunde stimulilor lumii profane. Faptul că Vasile Lovinescu a refuzat cam din acei ani să mai publice reprezintă prima dovadă a separării sale de această lume profană. „Je mets le détachement encore au dessus de l'amour”[22], spunea Meister Eckhart cu veacuri în urmă. Detaşarea este cuvîntul-cheie pentru asumarea unei vieţi spirituale. „Pour entrer en cette union divine tout ce que vit en l'âme doit mourir le peu et le beaucoup, le petit et le grand et qu'elle doit demeurer sans aucune convoitise de tout cela, et aussi detachée que si elle n'était pas pour cela, ni cela pour elle”[23] (Ioan al Crucii). Cine nu se detaşează, cine nu ascultă de aceste sfaturi dure, dar rămîne cu preocupări spiritual-intelectuale este un nefericit, un torturat (cazul nietzchean, kierkegaardian, chiar şi pascalian) sau, dacă poate să-şi ducă tortura pînă la capăt, ca într-un proces alchimic de convertire a suferinţei în aură, un martir. Transformarea demonului în înger este miza spirituală a creaţiei şi a vieţii, numai dacă există credinţă în înger şi suferinţă adevărată în lupta cu demonul. Dar

Scanned with OKEN Scanner

în măsura în care dimensiunea contemplativă este superioară dimensiunii afective, atunci saltul pe deasupra suferinţei poate realiza spaţiul repaosului din care înfloreşte planta înmiresmată a detaşării. Fiindcă detaşarea nu este o stare uscată, conceptuală, aridă, ci viaţă superioară, hrană zeiască, ambrozie, azur pînă la irespirabilul vidului.

Iniţierea este explorare în miezul detaşării. Sensul esoterismului este cultivarea detaşării. „Que Dieu est quelque chose qui doit inéluctablement se tenir au-dessus de l'être"[24] (M. Eckhart). Sau: „Dieu seul était réel - feu devorant et grâce indescriptible"[25] (Jung). Interesantă această aşezare a contrariilor venită din partea unei personalităţi ca C.G. Jung mai ales într-un moment, aşa cum reiese din autobiografia sa, cînd despărţirea de Biserică reprezenta un punct critic.

Dar detaşarea, în fond, este un apanaj al răsăritenilor. Eckhart a avut înalta alură metafizică fiindcă el a aparţinut acelor vremuri aurorale de Ev Mediu cînd Răsăritul era şi în Occident. Contemplativitatea nu e proprie decît fiinţelor care, deşi pun puţin preţ pe viaţa lor, nu şi-o înjosesc prin chinuitoare mortificări. De exemplu, Sfîntul Ioan al Crucii reuşea să-şi conducă mistica spre altitudinea lipsită de suferinţă şi pentru aceasta nu trebuia să se supună unor flagelări ale trupului. La urma urmei, cu cît eşti mai normal în aparenţă, cu atît transformările ce au loc în lăuntricul tău sînt mai importante. Nu în zadar Guénon precizează că, de fapt, prima moarte şi a doua naştere corespund mai degrabă unei întremări pe plan psihic şi abia a doua moarte şi a treia naştere reprezintă realizările pe plan spiritual[26]. Lucrurile sînt desigur complicate şi imposibil de clarificat într-un mod net, avînd în vedere inefabilul domeniului. Regenerarea psihică nu trebuie socotită terapie profană. Altfel nu s-ar mai vorbi de moarte şi de naştere. Trecerea se realizează de la virtual la efectiv. O iniţiere virtuală este, în fond, o iniţiere doar pe plan psihic. Efectivitatea ei are loc în momentul în care planul psihic se transmută în plan spiritual. Dar din acea clipă persoana nu mai poate în nici un caz să depună mărturie despre saltul pe care l-a realizat. Aşa cum extremele comunică între ele, deşi sînt de semn

Scanned with OKEN Scanner

contrar, amnezia obişnuită corespunde unei amnezii superioare, cînd individul care nu mai e individ în sensul că nu mai e individualitate, nu-şi mai poate aduce aminte de trecutul său profan. Este cu adevărat un „nou născut", dincolo de spaţiu şi timp, dincolo de formă şi nume. Dar acest stadiu maxim al realizării nu poate fi atins fără înţelegerea premiselor detaşării.

La urma urmei, faptul că Vasile Lovinescu nu a ţinut jurnal în accepţia curentă a termenului, faptul că jurnalul său alchimic nu reţine deloc elemente biografice profane şi abia de cuprinde cîte o notaţie sumară a unei zile sau a alteia, deşi acestea nu contează cîtuşi de puţin, meditaţiile sale spirituale neavînd nici o legătură cu timpul istoric, dovedesc perfecta detaşare de lume, de fluctuaţiile ei şi chiar neputinţa sa de-a avea o memorie obişnuită, de-a strînge amintiri comune, nostalgice, sentimentale, importante, fără îndoială, o dată cu scurgerea vremii, dar inutile în faţa Eternităţii.

Lupta cu propriul psihic este în fond lupta cu demonul. Cu cît psihicul e mai viu, cu atît demonul e mai puternic. Şi cînd e psihicul mai viu decît atunci cînd e solicitat să participe! Bunătatea, afecţiunea duioasă, dar şi ura în sens profan sînt curată otravă pentru fiinţa spirituală. Nu degeaba V. Lovinescu, deşi om bun, de treabă, fiind doar moldovean, recunoaşte că cele mai cumplite drame omeneşti îl lăsau rece, spre deosebire de frumuseţea unui mit care-l impresiona pînă la lacrimi.

Într-o prelegere de filosofie a religiei, Nae Ionescu are o observaţie de-a dreptul genială: „Iubeşte pe aproapele tău ca pe tine însuţi. Ce însemnează să-l iubeşti pe aproapele tău?... Înseamnă pur şi simplu că nu trebuie să-ţi dai ţie nici o importanţă deosebită"[27]. Interpretarea aceasta negativă e foarte importantă şi este specifică răsăritenilor. Religia nu mai are forţă explozivă, cum spunea tot Nae Ionescu. Psihicul îşi diminuează forţa de trăire şi de comunicare. Trăirea trece deci în contemplaţie. Biserica luptei în lume devine o biserică a retragerii din lume, „comunitatea în păcat" a răsăritenilor fiind abisul de smerenie în care ne cufundăm pentru a pierde identitatea profană. Să nu-ţi dai, aşadar, importanţă, să te minimalizezi, acestea sînt căile realizării spirituale. Ne întoarcem

Scanned with OKEN Scanner

astfel la problema ocultării, la cazul acelor Malamatiya din Islam, la pelerinii isihaşti, la fiinţele fără acoperiş, fără stare fiindcă sînt deasupra oricărei stări dar, uneori, şi dedesubtul oricărei stări. Condiţia de paria, la urma urmei, provine de aici şi în consecinţă nu în orice vagabond, om fără căpătîi trebuie să vezi pe spiritualul eliberat de condiţionări şi determinări. Petre Ţuţea: „Să te dispreţuieşti în fiecare zi pentru ca să aibă loc Dumnezeu în vidul lăsat în tine”[28]. De fapt, citatul e luat din Thomas a Kempis, *Imitatio christi*, ceea ce se observă şi din folosirea termenului „dispreţ” specific tendinţei de mortificare a misticilor occidentali. Fiindcă una este să te minimalizezi smerindu-te şi alta e să te dispreţuieşti anihilîndu-te. Cum am spus, pierderea vieţii de aici pentru viaţa veşnică poate fi realizată fără o biciuire vizibilă a trupului şi a sufletului pînă la autodistrugere. Aceasta e şi noblețea anonimatului. Cum e mai elegant? Să observe toţi că ceva cu tine „nu e în ordine” sau să nici nu dai de bănuit că ai părăsit această lume?

Desigur, problema rămîne deschisă fiindcă e foarte delicată. La un moment dat al realizării spirituale echilibrul propriei normalităţi nu are încotro şi se rupe. Altfel nu ar fi existat niciodată acei „fous en Dieu” care, în mijlocul oamenilor, nu mai pot avea un comportament normal, burghez! Altfel nu ar fi existat sihaştri, pustnici în cele mai inaccesibile locuri (codri, munţi, deşerturi) unde o fiinţă „în toate mințile” nu ar putea trăi! Trebuie să fii puţin nebun ca să atingi cealaltă nebunie sublimă, senină, împăcată cu tot, cu toate! Atunci se pune întrebarea: a fost V. Lovinescu puţin nebun? A fost atins de suflarea excentricităţii? Dar nu sînt anonimatul, asceza cea mai dură excentricitate, mai ales cînd la treizeci de ani scriai cum scriai şi era imposibil să nu fii tentat să te afirmi, să nu simţi emulaţia congenerilor care se lansau pe atunci cu mult aplomb? Sau „coborîrea sa în Infern”, condiţie prealabilă a iniţierii, a fost reprezentată tocmai de anii '30 ai publicisticii pasionante, dar - a se reţine - fără a pierde „creanga de aur” a călăuzirii spirituale? Revin. Nu este o excentricitate să stai retras atît de mult timp, să fii sărac, să trăieşti numai din salariul soţiei (Steliana Păunescu Lovinescu) sau să lucrezi

Scanned with OKEN Scanner

sporadic, munci manuale, fără nici o implicare intelectuală şi, bineînţeles, foarte prost plătite? Mircea Eliade era deja savant de reputaţie europeană iar el, deşi nu îi fusese cu nimic inferior la treizeci de ani, se mulţumea cu o existenţă extrem de modestă, la limita supravieţuirii! Nu e aceasta cea mai dură excentricitate? Din fericire, V. Lovinescu nu a ajuns în faze şi mai „coborîte", spre deosebire, bunăoară, de un Mihail Avramescu, evreul creştinat şi apoi preoţit, care în anii '30 era o figură de frunte a avangardei noastre literare, întemeietor apoi al revistei *Memra* (Cuvîntul) şi care, în anii '50, persecutat de autorităţile comuniste, certat şi cu familia, nemaiavînd unde să locuiască, afară fiind şi iarnă, ajunsese să meargă cu tramvaiul de la un capăt la altul (pe vremea aceea tramvaiele erau încălzite!)[29]. În acelaşi timp Vasile Lovinescu a scăpat şi de închisoare, şi de persecuţii, nu a fost ca Sandu Tudor care a dus, cum s-ar spune, chilia în puşcărie, nu a fost nici ca Steinhardt care a scos chilia din puşcărie, nu a fost nici ca Ţuţea care la 88 de ani, fără nici un dinte în gură, a dat interviuri peste interviuri şi a apărut şi într-un duplex cinematografic cu Cioran, nu a fost nici ca Eliade căruia i-a luat foc biblioteca cu cîteva luni înainte de moarte, nu a fost ca nimeni din marii săi contemporani.

În anii cînd s-a aflat în Franţa nu a trimis corespondenţe inflamate cum făcea Cioran, aflat tot atunci în Germania, a publicat doar în *Etudes Traditionnelles* şi nu sub numele său, ci sub un pseudonim intenţionat ales „Geticus", întregind astfel în cîteva numere ale revistei prima sa carte, *Dacia hiperboreană*. Aici a preluat multe elemente din *Dacia preistorică* a lui Nicolae Densuşianu, fără să precizeze însă acest lucru, părîndu-i-se probabil inutil s-o facă. Asemenea neglijenţă i-a fost reproşată de Virgil Cîndea[30], dar cu tact şi delicateţe, istoricul ştiind foarte bine că în problema spiritualităţii nu informaţia ca atare contează, ci modularea, pregătirea ei în vasul propriei minţi şi inimi. Mentalitatea modernă nu admite că inspiraţia în sensul adevărat al cuvîntului poate să „dejoace planurile" originalităţii şi că în acest fel manuscrise de maximă valoare şi autenticitate aparţinînd unor autori ce-şi sînt contemporani,

Scanned with OKEN Scanner

ajung să trădeze asemănări suspecte. Dar cine să creadă că ei puteau să nu ştie nimic unul despre altul!

Spiritual vorbind, condiţia de insulă e perfectă. O insulă nu comunică cu altă insulă. Nu înseamnă că o ignoră, dar nici nu intră într-un comparativism jenant. O insulă nu comunică cu altă insulă fiindcă nu se compară cu altă insulă. Şi aceasta deoarece insula are coordonata verticalităţii. Doar cei care privesc pe orizontală sînt obsedaţi de filiaţii, înrudiri... plagieri. V. Lovinescu ştia, desigur, de N. Densuşianu şi de cartea acestuia, dar n-a considerat deloc necesar s-o citeze. Ideile, ca şi informaţiile de sorginte spirituală, nu sînt proprietatea unui autor sau a altuia. Ele sînt prin ele însele, iar capacitatea de a le asimila te transformă într-un vas al lor de unde poate izvorî boarea sacrificială întoarsă spre stele. În asemenea condiţii ar mai fi loc de judecăţi comparative, critice, delimitări? Calea spirituală, iniţiatică este tocmai sublimarea insulei. Fiindcă insula e numai singurătate, dar insula purificată este singurătatea transmutată în comuniune superioară. Şi încă o observaţie: V. Lovinescu ştia de N. Densuşianu, după cum Nae Ionescu ştia de Evelyn Underhill (a se vedea scandalul prin care filosoful român a fost acuzat că ar fi plagiat-o pe britanică[31]), dar nu e mai puţin adevărat că în situaţii de perfectă consonanţă între doi autori cunoaşterea reciprocă a operelor poate fi luată drept o creaţie personală. Acest caz s-ar numi medical „criptomnezie" numai că cei care „suferă" de aşa ceva nu sînt bolnavi. Jung exemplifică printr-un fragment din *Aşa grăit-a Zarathustra* în care Nietzsche reproduce, fără să-şi dea seama, pasaje din *Blatter aus Prevorst* de Justin Kerner[32].

În legătură cu biografia lui V. Lovinescu ar trebui pusă următoarea întrebare: de ce n-a rămas în Franţa? Nu ştia unde se întoarce? Nu anticipa mersul istoriei? Nefiind o persoană academică, atrasă de studiu în sensul fructificării acestuia în opusuri ştiinţifice, nefiind nici artist boem, atras eventual de insolitul unei existenţe fluctuante, nefiind nici burghez cu gîndul la siguranţa zilei de mîine, Vasile Lovinescu a fost nevoit să se întoarcă în ţară pentru că acesta era singurul drum de urmat. Dar chiar dacă ar fi anticipat că pentru România

Scanned with OKEN Scanner

venea era dictaturii, el ştia la fel de bine că doctrina spirituală ar fi fost sîmburele de lumină ce trebuie să ardă în adîncimea nopţii căzute peste ţară. Comunismul sau orice nume ar fi purtat opresiunea în România asigura condiţiile ideale de ocultare pentru un spiritual pe care, în fond, nu-l mai interesa nimic din această lume şi a cărei natură iluzorie o cunoştea prea bine pentru a se mai lăsa amăgit de ea.

E clar deci că Vasile Lovinescu avea de îndeplinit o misiune. În plan sacru, cum am arătat, asemenea misiuni sau, mai corect spus, misionări au altă greutate decît în plan profan. Bunăoară, spionii pot acţiona din considerente umanitare. Spionii aliaţilor în cel de-al doilea război mondial, de la Sorge la George Tomaziu, au luptat împotriva nazismului, plătind însă cu vîrf şi îndesat pentru curajul lor. Luptătorii din Rezistenţa franceză, chiar şi partizanii ruşi sau titoişti, toţi aveau de dus la bun sfîrşit o misiune, dar puţini sau nimeni dintre ei nu înţelegea că acţionează într-un plan exclusiv profan. La urma urmei, cei care au fost mai aproape de sacru, un sacru răsturnat, negativ, halucinatoriu, au fost colaboraţionişti, un Céline, un Drieu de la Rochelle, oameni de dreapta aşadar, incluzîndu-i pe Evola, Maurras, care şi-au dat seama că viitorul propus de aliaţi este un viitor al profanizării, al desacralizării, al vulgului liber, acefal. În naivitatea lor au amestecat metafizica cu politica şi au văzut în ordinea propusă de Acvila nazistă un fel de restaurare a Sfîntului Imperiu Romano-German, lucru complet fals[33].

Vasile Lovinescu a avut o misiune în plan sacru, datorită iniţierii musulman-alawite pe care o primise la Lausanne de la Schuon, tot aşa cum primise şi Vîlsan[34]. Astfel, lui i s-a conferit gradul de muqquadam pentru România şi Balcani, după cum lui Vîlsan îi revenise acelaşi grad pentru Franţa. Dar ce este un *muqqadam*? Este un împuternicit avînd o funcţie spirituală, un locţiitor al maestrului spiritual de la care a primit iniţierea. El are, în consecinţă, dreptul de-a face noi adepţi, conduce o *tariqah* care reprezintă o confrerie sau organizaţie iniţiatică sufistă şi este investit cu o *baraqah*, influenţă spirituală, pe care o transmite discipolilor săi prin care aceştia, la rîndul lor, pot să creeze noi adepţi, continuînd lanţul iniţiatic[35]. Prin faptul că

Scanned with OKEN Scanner

Vasile Lovinescu primise de la Schuon acest grad spiritual el nu-şi mai aparţinea. Întoarcerea în ţară era de neevitat fiindcă însemna îndeplinirea acestei funcţii. Dincolo sau dincoace de preocupările spirituale pentru realizarea proprie, lui îi revenea şi această misiune specială prin care şi-ar fi desăvîrşit, desigur, formarea personală, dar ar fi putut să-i atragă pe această orbită şi pe alţii. De fapt, Balcanii nu au fost o zonă neutră din punct de vedere spiritual. I-au stigmatizat războaiele, cutremurele de pămînt, atentatele, prezenţa turcească. Ţările aflate în acest perimetru au împărtăşit un destin comun al nesiguranţei, dar şi al misterului. Cînd Réne Guénon îi cerea lui V. Lovinescu în corespondenţa pe care au purtat-o să se intereseze despre soarta magnatului Basil Zacharov care, dincolo de afaceri, juca şi un rol ocult-contrainiţiatic, el ştia foarte bine care este importanţa la sfîrşit de ciclu a unei zone ca Balcanii. Dar mai presus de confuzia datorată circumstanţelor etnice, social-politice, s-a aflat misterul întîlnirii dintre ortodoxie şi islamism, ceea ce Occidentul nu a cunoscut decît în extremitatea sa hispanică, acolo unde rodul acestei întîlniri s-a materializat mai degrabă într-o artă senzuală şi ascetică în acelaşi timp decît în plan doctrinar. Mediul ortodox mult mai permeabil decît cel catolic a permis comunicarea între religii pe deasupra adversităţilor datorate exoterismului, această comunicare fiind recunoaşterea fondului comun esoteric al tuturor religiilor indiferent de forma sub care se exprimă[36].

Am mai spus, iniţierea islamică pe care a primit-o V. Lovinescu, moment hotărîtor al vieţii sale, nu a însemnat o convertire exterioară la islamism, ci dobîndirea unei căi directe, nemediate spre centrul esoteric al tradiţiilor. Faptul că toată viaţa a respectat liturghia ortodoxă, participînd la ea, nu a intrat în conflict cu ritualurile pe care le urma în singurătatea sa. Nu cunosc amănunte despre aceste ritualuri de factură net iniţiatică, dar în orice caz, ele au reprezentat temeiul vieţii sale în perioada anilor '40-'50. Nu ştiu în ce măsură şi-a dus la îndeplinire misiunea de *muqqadam* cu care fusese investit în Elveţia. Probabil a eşuat, deoarece, din motive iarăşi necunoscute, grupul spiritual pe care l-a condus în Bucureşti în acei

Scanned with OKEN Scanner

ani s-a destrămat, unii dintre membrii săi acuzînd tulburări de ordin psihic, fapt determinat de neputința lor de-a avea o viață aparent „dublă" (exoteric fiind creștini-ortodocși, esoteric aparținînd ritualului inițiatic de factură islamică). De fapt, acesta, se pare, a și fost unul din motivele principale care a dus la destrămarea grupului. Dacă acest grup care nu era numeros, formînd ceea ce se cheamă o *tariqah*, cum arătam, s-a destrămat nesuportînd tensiunea respectivă, ce ar fi însemnat deci răspîndirea unui asemenea discipolat în toată țara și dincolo de granițele ei? Ambiția lui Schuon a fost mare, închipuindu-și că va reuși prin reprezentanții săi să „islamizeze" Europa. Firește, nu era vorba de islamizare așa cum se înțelege în sens curent, dar era vorba de împînzirea continentului cu aceste grupuri spirituale care, practic, ar fi format o rețea paralelă cu religia creștină. Dacă V. Lovinescu era desemnat pentru Balcani, Vîlsan pentru Franța, poate cu acțiune în țările învecinate, centrul (Elveția) fiind al lui Schuon însuși, putem avea o imagine destul de clară a acestei interesante strategii de-a spiritualiza prin filtru islamic aproape întreaga Europă.

Oricum, e evident un fapt: confruntarea islamism-creștinism nu a fost decît în plan exterior fiindcă, în planul interior, esoteric reprezentanții autorizați ai ambelor tradiții au realizat contacte. Templierii și în general toate organizațiile inițiatice medievale înainte de-a fi suprimate, fapt ce a dus, în fond, la nașterea diferenței Occident-Răsărit, au mers pe această cale. „Il va sans dire que les relations du Temple avec l'Islam étaient avant d'ordre initiatique"[37]. Sau ce spune Guénon: „Apres la déstruction de l'ordre du Temple, les initiés à l'ésoterisme chrétien se reorganiserent d'accord avec les initiés a l'esoterisme islamique pour maintenir dans la mesure du possibile le lien qui avait été apparemment rompu par cette déstruction"[38].

Așadar, dacă esoterismul în Occident a fost distrus în două etape, prima etapă fiind distrugerea Ordinului templier - și nu întîmplător un motiv care a dus la arestarea și uciderea templierilor l-a constituit tocmai colaborarea lor cu „păgînii", deci, un cap de acuzare este de fapt o dovadă în favoarea esoterismului-, a doua fiind anihilarea ulterioară a rosicrucienilor, - în Răsărit

Scanned with OKEN Scanner

lucrurile nu au stat aşa, ortodoxia, cum arătam, prin permeabilitate, toleranţă, deşi nu a avut organizaţii iniţiatice, cunoscute ca cele de mai sus, a putut să îngăduie o asemenea colaborare cu Islamul, cu toate că - foarte interesant! - tocmai ţările ortodoxe au suferit cel mai mult de pe urma expansiunii turceşti. Dar acesta a fost planul exterior. V. Lovinescu obişnuia să spună că, în ciuda aparenţelor, principatele române au avut „relaţii speciale" cu otomanii care, deşi de altă religie, nu au reprezentat pentru noi un pericol de proporţiile celor venite din partea ruşilor şi a austroungarilor. „Războaiele au ascuns deseori înţelegeri între adversari" (V. Lovinescu). Sau ce spune N. Steinhardt[39], „Că forma fără fond n-a fost atît de rea se vede şi din desfăşurarea relaţiilor româno-turce de-a lungul veacurilor. Puterea suzerană s-a mulţumit, de bine, de rău, cu forma. Cînd însă, în afară de bieţii turci, «Dumnezeu să-i ierte» (M. Eminescu) s-a amestecat şi «puterea ocrotitoare» s-au schimbat lucrurile, ruşii cerînd şi fondul, adică nu numai haraciul şi peşcheşul (floare la ureche), dar şi dragostea, declaraţia de fericire, sufletul, toate produsele şi ţara toată". Lucru sugerat de altminteri şi de Bălăceanu Stolnici într-un interviu din *Dilema* (aprilie 1996) despre problema rusă.

Chiar dacă nu sînt sau nu avem dovezi - vechea obsesie a documentelor! - trebuie să fim convinşi de faptul că în prelungitul Ev Mediu românesc care, - semnificativ! - ia sfîrşit o dată cu obţinerea independenţei la 1877, după seria 1848, 1859, dincolo de numeroasele războaie cu turcii pe care istoria profană le consemnează cu mîndrie pentru a preamări vitejia înaintaşilor noştri, au existat, în mod sigur, întîlniri secrete, misterioase, între capi ai spiritualităţii româneşti şi maeştri musulmani pentru a activa esoterismul conţinut în ambele tradiţii. Firește, chestiunea este extrem de delicată şi, repet, în absenţa unor dovezi clare, certe, afirmarea unui asemenea punct de vedere poate să te arate în ochii celorlalţi ca nu tocmai teafăr. Dar misionarea lui V. Lovinescu ca *muqqadam* în Balcani, fapt ce nu era defel ceva gratuit-insolit, constituie argumentul principal spre a înţelege că zona noastră latin-

Scanned with OKEN Scanner

ortodoxă a avut cu Islamul, de-a lungul vremii, o comunicare de un ordin superior, inefabil. Ceea ce nu s-a întîmplat în cazul sîrbilor, bunăoară, tot ortodocşi, al căror conflict cu turcii a fost mult mai dur şi exterior, apariţia Bosniei care dă acum bătaie de cap întregii lumi, fiind efectul peste timp al subordonării totale, chiar pînă la anihilarea identităţii naţionale, pe care otomanii le-au impus-o. Fiindcă una este să siluieşti un popor născînd dintr-o parte a lui un alt popor - în acest caz, bosniacii! - şi alta este să întinzi doar mreaja unui Fanar impregnat de Bizanţ. Iorga arată că relaţiile dintre turci şi creştinii din zonă erau mai mult decît cordiale, „unul din patriarhi fusese preceptorul sultanului Ahmed, chiar marele vizir Sokolli fusese văzut împreună cu doi nepoţi ai săi vizitînd bisericile greceşti". Aceasta se petrecea în secolul XVI. Mai departe: „Domniile române devin o nouă basilea, înconjurate de copiii clerului grecesc... Ţările Române aveau un rol de supremaţie care se întindea pînă la Antiohia şi Cairo..."[40]. Fireşte, Iorga în stilul său megalomanic-protocronist, exagera. Dar iată ce spune un spiritual de talia lui André Scrima amintind o întîlnire a Sfîntului Grigorie Palamas cu savanţi musulmani. Acesta recunoaşte că „în adîncime nu sîntem atît de departe unii de alţii"[41]. La urma urmei, dacă Schuon şi-a ales doi români pentru a-şi duce la îndeplinire visul e clar că, fără s-o spună direct, recunoştea că, dintre toate naţiunile din Balcani care au avut parte de o soartă identică, levantizarea ţării noastre, ca şi comunizarea de mai tîrziu, dar la un nivel inferior, au fost doar cuvertura sub care contemplativitatea a dăinuit nealterată. Altfel, existenţa poporului român sub vremi, dar şi mai presus de vremi, nu s-ar explica. Deoarece ar fi fost imposibil ca în atîtea veacuri presiunea externă venită din toate părţile să nu fi avut ca efect anihilarea ţării.

Destrămarea grupului spiritual condus de V. Lovinescu într-o perioadă atît de sumbră pe planul politicii profane a însemnat de fapt şi eşecul misiunii sale în Balcani. Aceasta însă nu i-a afectat propria realizare spirituală de care, se înţelege, nimeni nu ştie nimic, etapele străbătute de el pînă la moartea

Scanned with OKEN Scanner

din 1984 fiind secretul sinelui său. Din acest motiv formarea la sfîrşitul anilor '50 (1958) a unui nou grup de idei bazat în primul rînd pe lecturi din opera lui Guénon reprezenta o concesie pe care V. Lovinescu a făcut-o „ambianţei" în care trăia, mediului uman căruia îi aparţinea deoarece, neretras complet din lume, avea datoria să trăiască în continuare în lume, marcînd acest lucru prin prietenii semnificative. Noul grup creat în jurul său a avut, deci, calitatea de-a realiza singura legătură dintre el şi cele înconjurătoare.

Trecerea, aşadar, de la un grup spiritual conceput pe îndeplinirea unor ritualuri la un grup de idei spirituale în care ataşamentul faţă de Tradiţie se exprima numai prin lecturi, cum am spus, din opera lui Guénon şi, desigur, prin buna credinţă a membrilor săi poate fi socotită un regres, dar şi o sublimare. Voi reveni. Grupul acesta a durat mai bine de douăzeci de ani, pînă în 1980, cînd Vasile Lovinescu s-a retras definitiv la Fălticeni. Este perioada în care la îndemnul prietenilor din grup, a început să scrie, cărţile la care m-am referit pînă acum fiind rodul activităţii din acei ani.

„Tot ce e dat imediat e discontinuu, deci divin, căci discontinuul e clipa. Să dăm mare importanţă, să primim ca pe un oaspete regal orice mirare, orice surpriză sufletească ce străbate pîcla care ne desparte de lumea cauzală. Mă gîndesc la şocul ce ni-l dă un peisagiu, oricît de cunoscut ar fi el, cînd îl privim brusc, fără premeditare"[42]. Fericirea adevărată de-a trăi clipa, de-a ajunge fiul clipei în sens spiritual, de-a trăi discontinuitatea înseamnă de fapt să fii un iniţiat. Realizarea lui Vasile Lovinescu se află dincolo de cărţile sale scrise sau nescrise, publicate sau nepublicate.

Aşa cum am sugerat nu ar fi exclus ca această concesie, totuşi, pe care a făcut-o lumii prin aceea că a scris nişte cărţi, deşi scrisul în cazul lui nu era o chestiune de expresivitate, de etalare a eului creator, ci o problemă de cunoaştere, de fixare a spiritualului, o armă de luptă împotriva tenebrelor[43], deci nu ar fi exclus ca această concesie să fi frînat într-o oarecare măsură realizarea sa interioară deoarece, calea întru nevăzut a fiinţei se

Scanned with OKEN Scanner

judecă în primul rînd după intenţii şi abia apoi după fapte. Dacă orice carte e o făptuire atunci ea înseamnă mult mai puţin decît gîndul cel ascuns, niciodată exprimat, gîndul-intenţie, orientat spre cer. „Dar triumful şi bucuria din spirit nu le-ar putea arăta nici prin scris, nici prin viu grai, căci cu nimic nu se pot asemui făr' de numai cu viaţa ce se naşte în mijlocul morţii, ori mai bine zis cu învierea din morţi", scrie Böhme[44]. Aceasta este, fără îndoială adevărata fericire. Cărţile întocmite, livrate bibliotecilor formează lungi cimitire din care poate ţîşni flacăra vieţii doar dacă lectura inspirată a vreunui cititor dezinteresat le transfigurează, întorcîndu-le spre obîrşia lor de gînd-intenţie. Aici, probabil, şi-au aflat rostul şi acele seri minunate de joi sau, uneori, vineri întinse pe durata a mai mult de două decenii (1958-1980), cînd prin lecturi din Guénon, cei prezenţi încercau să se apropie de originea spirituală care unea doctrina, cartea şi destinul individual. Ca unul care am cunoscut - e drept, foarte puţin - farmecul intelectual al acestor seri mărturisesc cu sfială că forţa lor de inspirare avea darul să te elibereze de condiţia mărginită, obişnuită. Poate în felul acesta am înţeles că există o posibilitate de-a sublima ritualul, înălţîndu-l pînă la acea puritate unde eficienţa e atît de inefabilă încît se întrepătrunde cu gratuitatea. Din această cauză înclin să cred că cele două grupuri întemeiate de V. Lovinescu şi-au fost pînă la urmă complementare, rigoarea celui dintîi corespunzînd lejerităţii ca mizercordie a celui de-al doilea.

Eşecul lui de-a fi *muqquadam* în Balcani a fost recompensat prin delicateţea de-a aduna în jurul său cîteva persoane care nu au simţit constrîngerea ritualului, dar care, în acelaşi timp, şi-au dat seama că, după o perioadă de frecventare a serilor lovinesciene-guénoniste, nu se mai pot întoarce în nici un chip la viaţa de dinainte, culturală, profană, viaţa lipsei de responsabilitate spirituală. Tot astfel cred că cititorii care l-au cunoscut pe V. Lovinescu prin intermediul cărţilor sale publicate după 1989 nu mai sînt în stare să se întoarcă în bibliotecă avînd doar conştiinţa searbădă a cărturarului docil, disciplinat, neimplicat. Acesta trebuie să fie efectul adevărat al cărţilor lui

Scanned with OKEN Scanner

V. Lovinescu şi nicidecum achiziţionarea în desaga cunoştinţelor a încă unui autor-hermeneut.

Firește, la încheierea acestui eseu nu pot să nu mă întreb: unde se află acum Vasile Lovinescu? Cărţile sale au intrat într-un circuit unde vor rodi sau vor fi îngropate sub indiferenţa plină de ifose a literaţilor profesionişti. Dar el unde este? Dincolo de moarte? Cum am spus, nu a fost un jivan-mukti, nu a fost Regele Lumii, nu a fost un sfînt, un martir. Se află acum în rai sau, totuşi, în iad? Fiindcă din perspectivă metafizică rai şi iad nu există, atunci s-ar afla în „prelungirile stării umane", ceea ce corespunde celei de-a treia forme a eliberării (krama-mukti) în terminologia hindusă?

Desigur, sînt întrebări cu totul şi cu totul incomode asupra cărora insistînd rişti să cazi într-un ridicol abisal. Dar transcendenţa e tot ce e mai important dacă te-ai hotărît să renunţi la zdrenţele iluziilor. Fiecare gest de pe pămînt îţi aduce dincolo comori sau pustiuri. Comoara adevărată este tocmai memoria, menţinerea în poziţia centrală de om. Pustiul e transmigrarea, teribila neodihnă, damnarea de-a traversa sute de mii de corpuri, de-a asuma nenumărate ipostaze în miriadele de lumi ale manifestării universale. Cazul celor doi italieni, Mercati şi Marcilius, care au prezentat în mod diferit nemurirea sufletului e foarte interesant. „Unul din ei presupunea că sufletul după ce s-a depărtat de trup rămîne în nemişcare şi în somn pînă la ziua Judecăţii şi pînă la învierea morţilor, celălalt din contră, susţinea că nu există inerţie în natură şi că prin urmare sufletul trebuie să treacă dintr-un corp într-altul pînă cînd va atinge scopul definitiv"[45]. Firește, adevărul este al celui dintîi, cu precizarea că nemişcarea şi somnul exprimă într-un limbaj imperfect posibilitatea dată sufletului de-a rămîne fix, în aşteptare, cu memoria nealterată pînă la clipa judecăţii. Aceasta reprezintă în fond „eliberarea amînată", după expresia lui Guénon (délivrance différée), rămînerea în prelungirile stării umane, caz care poate i s-a rezervat şi lui V. Lovinescu în acord cu viaţa pe care a dus-o. Aceasta este pînă la urmă comoara strînsă în ceruri. Nu mai sînt acum martiri pentru Hristos în

Scanned with OKEN Scanner

sensul antic, medieval, al termenului, de aceea nimeni nu s-ar mai putea bucura de prima înviere. Cum am spus, într-o posibilă comparaţie s-ar bucura de această înviere doar cei care intră în a doua categorie a eliberării (videha mukti) fiindcă ei sînt aceia care mor în numele divin şi deci se eliberează chiar în clipa morţii. Dar am mari îndoieli că figurile unor martiri din contemporaneitate ca Mircea Vulcănescu bunăoară sau chiar preoţi, episcopi închişi în temniţele comuniste - condiţiile martirajului vremurilor noastre, la urma urmei! - au realizat videka-mukti sau cine ştie! Despre jivan-mukti, desigur, e greu de scris şi, în mod cert, realizarea acestei prime, supreme forme de eliberare încă din viaţă nu a mai fost posibilă în acest veac în spaţiul creştin ortodox, catolic.

Atunci nu mai rămîne decît krama-mukti pe care ar putea-o realiza spiritualii în aceste vremuri, făpturile discrete, delicate, aşa cum a fost şi V. Lovinescu, care au intrat în conflict cu autorităţile, nu au atras invidia scriitorimii, au trăit o viaţă aparent normală, aşezată, fără suferinţe inutile, fără convulsii ale orgoliului, protejaţi de har şi lăsaţi să-şi îngrijească „talantul" pînă în momentul ecloziunii. Va fi acest moment după moarte? Potrivit raţionamentului desfăşurat pînă acum, da.

Într-o culegere de texte budiste[46] este schiţată şansa sufletului celui mort care nu a fost exilat în cumplite transmigraţii. La un moment dat el se va afla în mijlocul unui rînd de *devas* (îngeri) care, ca într-un fel de banchet spiritual platonician, vor citi şi comenta texte sacre. Dacă sufletul celui mort va înţelege noima conversaţiilor atunci el va fi integrat grupului şi astfel va rămîne în prelungirile stării umane.

Problema este deci aceea de-a nu-ţi pierde memoria, de-a nu uita ce ai învăţat, ai gîndit, ai fixat prin scris în cursul vieţii. Ce simetrie ameţitoare! Dacă atunci cînd eşti viu trebuie să ai clipe de anemnesis pentru a-ţi reaminti frînturi din condiţia promordială, divină, „ceea ce sufletul vedea cînd însoţea un zeu"[47], după moarte trebuie să-ţi menţii tocmai memoria obişnuită, cu alte cuvinte să nu fi trecut Styxul...

Scanned with OKEN Scanner

Dar cine a trecut Styxul fără să-l treacă? Numai acela care a ştiut să-l asculte pe Sfîntul Apostol Pavel: „Aceasta v-o spun fraţilor, de acum vremea s-a scurtat, aşa încît cei care au femei să fie ca şi cum nu ar avea, şi cei ce plîng să fie ca şi cum nu ar plînge, şi cei ce se bucură ca şi cum nu s-ar bucura, şi cei ce cumpără ca şi cum nu ar stăpîni, şi cei ce folosesc lumea ca şi cum nu s-ar folosi de ea, căci faţa acestei lumi se trece" (Epistola întîi, Corinteni 7, 29-31).

În acest text se întîlnesc rezonanţe din Bhagavad-Gita şi Coran. Lectura sa este o tangentă pe care o trasăm vieţilor noastre. De fapt, tot ce a scris V. Lovinescu nu are decît o singură explicaţie: metafizica gestului, cea mai misterioasă sugestie din opera lui Guénon pe care acesta nici nu a dezvoltat-o.

Poate şi eu am scris acest eseu orientat fiind de aceeaşi emoţie. „Avem iniţiativa unei rugăciuni sau a unei invocaţii, dar niciodată finalitatea lor... fiindcă Dumnezeu primeşte toate rugăciunile noastre, dar le direcţionează cum ştie el, prin tangente care îi aparţin exclusiv"[48].

Citind asemenea rînduri simţi cu adevărat un tremur fizic şi metafizic. Iniţiatul e iniţiat deoarece are capacitatea de a intui tocmai aceste tangente. Lectura operei lui V. Lovinescu taie în noi o secţiune transversală. Perpendiculara coborîtă astfel pe măruntul nostru zbucium lăuntric îl exaltă şi-l restituie liniştii astrale. De aici, prin efectul apurva al reacţiilor concordante, coboară din nou ca dezlegare la Judecata de Apoi.

În momente de dezarticulare a lumilor şi a minţilor, Nietzsche intuise însă universalul: „Aveţi destul haos în voi pentru a genera stele?"

*

V. Lovinescu s-a stins pe 14 iulie 1984. Deci, de Ziua Revoluţiei Franceze! Coincidenţă comică, dar şi dureros-răzbunătoare! A murit în ziua celui mai profan eveniment al istoriei, întrecut poate numai de... 7 noiembrie! A murit în ziua pe care

Scanned with OKEN Scanner

a denunţat-o cel mai amarnic! Dar aşa se întîmplă: să fim iubiţi de ceea ce nu iubim!

Cea mai critică şi mai precisă observaţie la adresa Revoluţiei Franceze a avut-o Vintilă Horia: „Conceptele folosite de Dante în De monarchia... *Dreptate, Caritate şi Libertate.* Caricatura modernă a acestora o vom găsi în formula magică a Revoluţiei franceze unde dispărînd şi mila şi dreptatea, eficacitatea ei s-a prăbuşit rapid după ce dreptatea a fost înlocuită cu egalitatea şi caritatea cu fraternitatea"[49].

Scanned with OKEN Scanner

ANEXĂ

A fost sau n-a fost Vasile Lovinescu scriitor?

Nu aş fi scris aceste rînduri dacă nu m-aş fi izbit de o anumită rezervă a profesorilor de literatură faţă de personalitatea lui Vasile Lovinescu.

De acord, spun dînşii, V. Lovinescu este o valoare pe care nu o contestăm, dar pe noi ne interesează importanţa sa pentru literatura română. Altfel nu ne mai ocupăm de el şi-l lăsăm în seama teologilor, a filosofilor etc.

Punctul acesta de vedere, deşi limitat, este totuşi just şi merită cercetat cu toată atenţia. În cuprinsul eseului de faţă am încercat să lămuresc sensurile speciale ale operei lui V. Lovinescu. El nu a fost nici filosof, nici istoric al religiilor, nici teolog, a fost, totuşi, scriitor spre exasperarea scriitorilor care nu vor să-l primească în rîndurile lor. A fost, însă, scriitor nu pentru a-şi etala individualitatea, ci pentru a fi un mărturisitor profund şi autentic la acest sfîrşit de ciclu.

O scurtă, dar necesară paranteză: cărţile, excluzîndu-le firește pe cele proaste, mediocre, se împart în două categorii: sînt cărţi bune şi cărţi mari. Ştiu că această opinie, din perspectiva literaţilor profesionişti, este dovada celui mai jenant diletantism şi, în consecinţă, obligatoriu spre a fi destituită. Dar ea trebuie formulată pînă la capăt şi cu preţul oricărui risc.

Cărţile bune sînt cărţile care apar la timpul lor, sînt cărţile care au succes - nu neapărat succes comercial, se înţelege! - dar printr-o iscusită mediatizare ele pot să cucerească pături tot mai extinse ale cititorilor. Cărţile bune există pentru propria lor textualitate, chiar dacă nu sînt şi nici nu ar putea să fie producţii textualiste. Această valoare nu reuşeşte să le acorde o importanţă mai mare decît aceea pe care o au la nivel

Scanned with OKEN Scanner

catartic-cultural. Fiindcă, pentru a o spune clar, cartea bună nu se opune spiritului timpului în care e scrisă, ci i se supune.

Spre deosebire de cartea bună, cartea mare apare cu o întîrziere deprimantă, poate chiar post-mortem sau uneori nu apare deloc. Cartea mare nu poate exista numai între marginile propriei textualităţi, iar valoarea ei este extraliterară. Datorită acestor trăsături, cartea mare poate, în numeroase cazuri, să fie inferioară cărţii bune. Şi aceasta din motivul că o carte mare nu se supune, ci se opune spiritului timpului. *Efectul ei nu se resimte numai la nivel cultural-catartic, ci şi la nivel cosmic-rectificator*. De aceea, cartea mare este importantă prin intenţionalitatea ei, prin proiectul metafizic şi nu prin realizarea propriu-zisă. Cartea mare e ca o rugăciune fragil încorporată într-o lume dominată de corpuri masive. Cum am mai spus şi cu alte prilejuri, dintr-o carte mare poate creşte Arborele Lumii. Iată cum scrie Nicolae Balotă despre o asemenea funcţie spirituală: „Sîmbăta seara monahul Arsenie se aşeza în aşa fel încît soarele care apunea să se afle în spatele lui. Apoi, înălţîndu-şi mîinile spre cer se ruga noaptea întreagă pînă cînd duminica dimineaţă, soarele răsărea în faţa lui... Şi razele soarelui veneau spre palmele sale întinse, gata să le primească precum lumina harului. Între seară şi dimineaţă, între cele de sus şi cele de jos, între ceea ce apune, moare şi ceea ce răsare, se naşte, omul acesta al lui Dumnezeu nu era decît un copac în rugăciune. Pe încetul el nu mai avu nevoie de cuvinte”[1].

O carte mare este şi ea un asemenea copac nevăzut. Ea trăieşte pe deasupra cuvintelor, fiind ritm, vibraţie, incantaţie prin care toţi cei care o receptează îşi pot modifica destinul. Aici nu mai poate fi vorba de catharsis, aşa cum a fost înţeles de greci. Aici are loc o reactualizare a universalului prin care fiinţa este racordată obîrşiei sale cereşti. Dar cu cît timpurile sînt mai avansate în procesul decadenţei, cu atît dificultatea impunerii unei asemenea cărţi este mai anevoioasă. Deoarece, fiind totuşi o carte, o operă şi nu o rugăciune, ea trebuie să aibă efect printr-o receptare conştientizată şi nu prin inefabilul imperceptibil al rugăciunii al cărei efect se exercită atît asupra

Scanned with OKEN Scanner

celor care participă - în cazul acestora, se înţelege, efectul este sporit - cît şi asupra celor care nu participă la liturghie.

Revine atunci întrebarea: este aceasta totuşi literatură? Din momentul în care o comunitate de cititori începe să creadă în adevărul misteric al unei cărţi, atunci acea carte îşi relevă sensul de carte mare. Repet: a nu se confunda o asemenea situaţie cu fenomenul catharsisului. Chiar şi la greci catharsisul îndeplinea doar un rol terapeutic şi nu avea o funcţie iniţiatică. Tragedia greacă nu putea şi nici nu trebuia să fie o iniţiere în mistere, ea trebuia însă să realizeze acel catharsis pentru a spulbera iluzia formei şi a face să răsune lecuitor, în fiecare din participanţii la spectacol, vuietul primordial. Avea loc o simili-liturghie prin includerea tuturor într-o absolvitoare trăire comunitară şi nu se oficia adevărata liturghie metanoică pentru cei puţini şi aleşi. Dar în egală măsură aceasta însemna că în adîncimea ei tragedia greacă conţinea şi sîmburii iniţierii, ai unei ştiinţe esoterice. Dacă ea purta peste timp amintirea unui moment presocratic în care iniţierea era ceva viu, efectiv, atunci însăşi catharsisul presupus reprezenta vestigiul degradat al iniţierii. Intuiţia lui Nietzsche este de aceea colosală: „Probabil că partea cea mai magnifică a gîndirii greceşti şi a expresiei sale în cuvinte s-a pierdut pentru noi”[2].

O carte mare deci, fie că se pierde printr-un ghinion profan, am spune, de fapt e vorba de o răpire a ei de către Providenţă, fie apare cu o întîrziere atît de mare încît cititorii nici nu o percep în gloria ei de „copac în rugăciune”, ci, în cel mai fericit caz, o socotesc carte bună. Interesant bunăoară ar fi cazul tragediilor greceşti sau al lui Shakespeare, Dostoievski care au apărut la timpul lor, nu cu întîrziere, dar care au beneficiat, evident, de alt spirit al veacului ce mai admitea asemenea „ţipete”. Fiindcă de la *Choeforele* la *Hamlet* şi *Demonii* chiar şi *Absalom*-ul faulknerian, toate cărţile mari reprezintă avertismentul dat lumii noi pentru faptul că lumea veche moare. Iar lumea nouă trebuie să ştie acest lucru, chiar dacă nu-i convine. În momentul în care necesitatea de-a şti este învinsă de o asemenea indispoziţie, atunci cartea mare nu mai apare atunci cînd ar trebui să apară, intră în conul prelungit al

Scanned with OKEN Scanner

aşteptării şi, dacă apare într-un final, aşa cum a fost cazul în aceşti ani cu lucrările lui V. Lovinescu, atunci în nici un chip nu i se recunoaşte blazonul de carte mare, cel mult este acceptată ca o carte bună, avînd locul asigurat în biblioteci, dîndu-i-se, la o adică, şi un premiu, hai, treacă de la noi, cum s-ar spune! Lui V. Lovinescu nu i s-a dat însă nici atît!

Să nu fiu înţeles greşit! Nu e vorba aici de a i se ridica autorului statuie cum probabil şi-ar închipui că gîndesc vulgarizatorii noştri de serviciu, este vorba de a preţui înălţimea unei opere şi mai ales rostul ei capital pentru stabilitatea şi înfrăgezirea cosmosului. Fiindcă aşa cum există funcţii clare, necesare ale Bisericii, există şi funcţii ale literaturii la fel de clare şi precise, care în nici un caz însă nu sînt profane.

Deci, a fost sau n-a fost V. Lovinescu scriitor? Dacă înţelegem scriitorul din perspectivă modernă nu a fost şi atunci profesorii de literatură care mănîncă o pîine din apărarea autonomiei literarului au dreptate. Dacă înţelegem scriitorul dintr-o perspectivă opusă celei moderne, atunci V. Lovinescu este scriitorul emblematic, riguros, tradiţional.

Ce este acum un scriitor tradiţional? Este un scriitor subordonat unui centru spiritual nu neapărat vizibil sau explicit, cum am mai avut prilejul să arăt, dar în acelaşi timp este scriitorul - foarte important! - care nu încarcă lumea, ci o descarcă, nu o îngreunează, ci o uşurează de uriaşul balast de ficţiuni, de gînduri, obsesii, fantasme lipsite de orientare spirituală. Am în minte biciuitoarea întrebare pe care Socrate i-o adresează lui Ion în dialogul platonician: „Atunci în numele zeilor, Ion, de ce oare, fiind în amîndouă cel mai bun dintre eleni - şi ca strateg, şi ca rapsod - de ce cutreieri recitînd cetăţile greceşti în loc să cîrmuieşti armate?”[3] Cu alte cuvinte, de ce-ţi pierzi vremea făcînd rău cînd poţi să n-o pierzi făcînd bine? Ion, pînă la urmă, pare inspirat de zei, dar zeii la greci ocupă mai degrabă nivelul daimonic, nu nivelul angelic. Fiinţa scriitorului, evident, conţine o singură miză: transformarea daimonului în înger. Aceasta este o axiomă care nu intră în discuţie. „Descărcarea” lumii de care vorbeam presupune tocmai o asemenea operaţie. Cîrmuirea armatelor indicată de

Scanned with OKEN Scanner

Platon trebuie înțeleasă pe un palier simbolic. Nu se referă la un simplu exercițiu militar, strategic, ci vizează exercitarea rigorii spirituale într-un domeniu atît de larg cum este cel cosmic-social-artistic în care Maya este suverană.

„Poezia cere mai ales a fi tratată ca o artă riguroasă. Ca simplă desfătare ea încetează de a mai fi poezie. Un poet nu trebuie să alerge toată ziua fără rost de colo pînă colo și să vîneze imagini și simțăminte. Aceasta este tocmai calea inversă. Suflet curat, deschis, pricepere în cugetare și contemplație, dibăcie în a transpune și păstra toate facultățile într-o activitate reciproc înviorătoare, acestea sînt cerințele artei noastre"[4]. Citatul din Novalis demonstrează exact care a fost funcția literaturii romantice într-un moment în care lumea nu era nici pe departe atît de dereglată, confuză și aglomerată cum este acum. Cu atît mai mult în acest sfîrșit de veac se impune rigoare mergînd pînă la asceză, abținere, în ultimă instanță, Tăcere. Am mai vorbit de aceasta, nu mai revin. Dar întorcîndu-mă la întrebarea pusă în titlu la începutul acestei anexe, dacă V. Lovinescu a fost sau nu a fost scriitor, nu mai încape discuție că a fost, îndeplinind tocmai acest rol al formulării doctrinei metafizic-inițiatice cu importante aplicații în plan estetic, absolut necesară în asemenea momente cînd productivitatea textuală a atins cote alarmante.

Problema se pune în felul următor: nu ne interesează valoarea cărților, ne interesează funcția pe care o îndeplinesc. Scriitorul e scriitor nu prin valoarea sa atît de aproximativă în fond - partea caducă din opera lui Nietzsche o reprezintă tocmai teoria valorilor ce a dat cale liberă relativismului într-un domeniu unde nu judecata de valoare subiectivizată ar trebui să primeze - ci prin corpul doctrinar pe care-l slujește. A se observa: doctrina spirituală și nu ideologia de partid cum aș putea fi suspectat că susțin de către „laicii" noștri intelectuali. Sănătatea lumii e mai importantă decît artificiul estetic. Pentru a nu încărca și a sufoca lumea, creația are datoria rigorii, a absolvirii prin rigoare. Atîta poluare cît există acum datorită cantității enorme de viață în sensul expansivității psiho-comportamentale necontrolate care împovărează acest cosmos,

Scanned with OKEN Scanner

totuşi, finit - şi nici o povară nu e mai grea decît aceasta a vieţii slobode, nestrunite! - nu poate fi purificată, filtrată decît prin arta ascetică. Un poem tradiţional, metafizic poate absolvi mii şi mii de declaraţii de dragoste răguşite, incoerente, pătimaşe, vinovate prin lipsa lor de finalitate spirituală. Dacă biserica acum presupune, din nefericire, o exterioritate pe care o întreţin şi clericii, şi credincioşii, în schimb liturghia poeziei - iar această asociere de termeni nu e deloc întîmplătoare, metaforică - este directă, ardentă şi eficace pentru frînarea delirului modern-păgîn ce ne inundă.

De aceea, o pagină citită din V. Lovinescu sau transcrisă ca nobil exerciţiu al copierii pe care puţini îl mai înţeleg în ziua de azi, poate conta mai mult decît mersul la biserică. Desigur, nu e adevărat ce spun, dar, fără îndoială, ne aflăm în situaţia disperată de-a recupera ecleziasticul cu tot ce conţine din cărţi şi nu de-a ne supune lui într-un mod pasiv-absent şi pînă la urmă ineficient în pofida ritualurilor care, respectate, îşi păstrează totuşi eficienţa.

Recuperarea credinţei religioase şi, implicit, a unei vieţi religioase poate fi realizată prin asemenea gen de lecturi şi, bineînţeles, prin creaţii inspirate de ele. Îndepărtarea de credinţă se poate face însă atît pe calea impulsurilor vitalist-necontrolate, dar şi prin întreţinerea unei literaturi stupid-spectaculoase, inutile şi parazitare. Nenorocirea noastră este deci că la ora actuală sîntem striviţi nu numai de vieţile dezordonate, gîfîite care habar n-au ce să facă cu talantul misterios pe care l-au primit din binecuvîntata clipă a înfiripării lor, dar mai ales de literatura parazitară din rîndul căreia se aleg an de an premianţii şi se încinge iarmarocul mondenităţii culturale. Tocmai de aceea avem nevoie de cărţi mari. Şi cum cărţile mari s-au cam scris, atunci rămîne ispăşitoarea întoarcere prin recitiri şi recitiri, pînă la copierea lor parţială sau integrală, apoi meditaţii şi gînduri inspirate de ele...

„Atunci cînd arta încetează de a mai fi tradiţională şi devine umană, individuală şi prin urmare arbitrară, schimbarea constituie semnul infailibil al unei decadenţe intelectuale”[5] (Schuon). Decadenţa, cum am arătat, înseamnă mult mai mult

Scanned with OKEN Scanner

decît oboseală sau plictiseală. Decadenţa reprezintă tirania figurilor. Celebra piesă a lui Pirandello „Şase personaje în căutarea unui autor" care urmărea să răstoarne convenţiile dramaturgice moştenite de la Ibsen şi Cehov dezvăluie de fapt un adevăr zguduitor. Autorul poate ajunge să fie vînat de ficţiunile sale la propriu. Propriu nu înseamnă, desigur, concreteţe materială, ci vîrtejul obsesiilor care ia minţile celui urmărit.

Analiza făcută de Şestov lui Gogol este revelatoare în acest sens. Gogol este cel mai bun exemplu al scriitorului ucis de propria sa creaţie. Dovadă că nimic din ce gîndeşti, speri, doreşti nu este gratuit. Lumea neghioabă îţi poate aplauda strădaniile fiindcă-i îmbogăţeşti patrimoniul de valori - ce aiureală! - dar în realitate numai tu simţi demonii care-ţi dau tîrcoale, care te caută şi nu te lasă pînă nu-ţi iau viaţa!

A fost sau n-a fost Gogol scriitor? Bineînţeles că a fost, dar cu un preţ uriaş!A vrut să se mîntuie, dar a rămas damnat. „Legiuni de demoni şi de duhuri atotputernice nu erau în stare să ridice pleoapele lui Vîii (personajul demonic din povestirea gogoliană cu acelaşi titlu, n.n.). Tot asemenea Gogol nu-şi poate deschide ochii, deşi tinde spre aceasta cu toată fiinţa lui. S-ar părea că într-un asemenea sens această sete de suferinţă, acest extraordinar ascetism spiritual sînt mai folositoare decît admirabila sa producţie literară"[6] (Şestov). Nu e vorba aici de ascetism, fiindcă prin ce a creat numai ascet nu a fost Gogol, e vorba tocmai de chinul său de a-şi ispăşi creaţia. Prin urmare, eşti scriitor din momentul în care te lupţi cu propriile emisii ale imaginaţiei. Eşti cu atît mai mult scriitor dacă triumfi în această luptă şi transformi daimonul în înger. A fost, aşadar, V. Lovinescu scriitor sau nu a fost? A fost, nu numai fiindcă s-a luptat cu propriul impuls creativ - deşi, cum se ştie, nu a fost niciodată un creator epic, dar creaţia epică nu e în fond decît o disimulare a tensiunilor lirice - ci şi fiindcă a descifrat sensurile spirituale ale basmelor şi literaturii care, cum am spus, lăsate pradă unor interpretări parţiale, capricios-aleatorii, greşite îngroaşă pînă la urmă pătura aceasta parazitară conceptual-imagistică, ce, adăugîndu-se vieţii oarbe, inconştiente, înăbuşă talantul pe care cosmosul, prin fiecare individ, îl poartă în adîncimea sa.

Scanned with OKEN Scanner

„Există în fiecare epocă opacităţi monstruoase, derivînd din necesitatea obscură a spiritului ei de a se conserva egal cu el însuşi, de a se echilibra înăuntrul limitelor sale pe care nu o dată poeţii - în primul rînd şi înaintea tuturor - le violentează prin simpla agresivitate a unui destin perpendicular pe axa armoniei şi a confortului”[7]. Opacitatea de care vorbeşte Baconski este de natură social-politică cu efecte în plan cultural, dar semnificaţiile ei depăşesc sfera culturii. Scriitorul este scriitor dacă luptă împotriva opacităţii, dar pentru a realiza transparenţa necesară. Altfel... îl paşte soarta lui Gogol sau, prin simetrie inversă, a unui mediocru sadea! Retragerea lui V. Lovinescu din lume a confirmat rodul spiritual al scrierilor sale. Prin ceea ce gîndim şi exprimăm ne modificăm viaţa de dinaintea morţii şi viaţa de după moarte. E semnul cel mai sigur că n-am scris în zadar, că am învins zădărnicia. Nu vreau să lungesc aceste rînduri. Oricum, ele au fost prilejuite de dorinţa de-a medita asupra distincţiei dintre cartea mare-cartea bună şi determinate de nevoia de-a ieşi din colivia unor ticuri, inerţii, prejudecăţi şi comodităţi prin care-l privim pe scriitor doar ca pe un simplu producător şi beneficiar de cultură. V. Lovinescu a fost, poate, pretextul acestei incursiuni într-un domeniu care transcende literatura, transcende făptuirea, este tocmai ceea ce nu se poate exprima, este cuvîntul din interiorul Tăcerii, adică Logosul în splendoarea neirumperii sale.

Esoterismul autentic urmăreşte acest lăuntric. El trăieşte în interiorul Tăcerii fără să fie conştient de incomunicabilitatea sa. Atunci cînd nu comunici, comuniezi. Discipolul stă ani în şir lîngă maestrul care nu-i adresează un cuvînt, dar liniştea aceasta nu-i separă, ci-i uneşte. Tăcerea lui Dumnezeu permeabilizează toate lumile, toate nivelele de existenţă. Aceasta este suprema Comuniune.

Sînt îngrozitor de departe de această realitate spirituală, dar oare greşesc dacă mă las atras de înălţimea ei şi doresc să plutesc, chiar şi în închipuire, spre ceea ce nu poate fi atins decît pe calea iniţierii? Greşesc? Mă iluzionez? Cît este iluzie şi cît nu este iluzie în actul meditaţiei pe marginea unor texte, a unei biografii ieşite din comun?

Scanned with OKEN Scanner

Citesc din H.R. Patapievici un fragment care mă pune pe gînduri: „Să nu fii zeu şi să judeci ca unul e o impostură deliterioasă. Căci nu ajunge să ai criteriile zeului, trebuie să îi ai şi făptura”[8]. Altfel spus, eşti impostor dacă, fiind om, încerci să gîndeşti ca un zeu. Cît l-am contestat şi admirat pe H.R. Patapievici, acest punct de vedere al lui mă revoltă pînă la limita răbdării. Rugăciunea, meditaţia spirituală nu sînt tocmai calea de identificare cu îngerul, cu zeul? Dacă mă iluzionez că mă rog, că meditez, acesta este riscul pe care mi-l asum, dar care nu micşorează cu nimic importanţa intenţiei propriu-zise. Să fiu numai şi numai om? Ce corvoadă, ce blestem! Aş întoarce cuvintele lui H.R. Patapievici şi aş spune: Să nu fii zeu, dar să nici nu încerci să judeci ca un zeu, iată impostura adevărată şi gravă! Acesta nu e hybris, e chiar opusul hybrisului. Hybris e să te menţii între limite, ignorînd tocmai posibilitatea transcenderii. De aceea, trebuie să ne întoarcem spre cărţile mari. Cărţile mari sînt nişte substitute legitime ale zeilor. Cărţile bune sînt doar pledoarii ultrarafinate în favoarea omenescului. Acesta este punctul dureros şi greu identificabil. Recitind cărţile mari, ieşim din strîmta carcasă a făpturii prometeice. Recitindu-le, devenim tot mai mici, dar micimea aceasta ne mîntuie. Avem făptura zeului din momentul în care facem efortul de a-i prinde urma trecerii sale prin lume şi pe deasupra lumii. Dar a realiza aşa ceva înseamnă a ieşi din socotelile istoriei, ale performanţei, a nu mai fi un nume, ci biet om lipsit de anvergură, dar avînd conştiinţa melancolică a exilului.

Triada Berdiaev (Şestov) - Unamuno - Kierkegaard (Nietzsche) - desigur, aici intră şi Cioran - mă obsedează tot timpul. Ea a dus tensiunea liric-eretică pe culmi insuportabile. A ajuns atît de sus - dar prin supralicitarea pasiunii personalist-creştine - încît era imposibil să nu anticipeze prăbuşirea ce a urmat în neokantianism, fenomenologie etc. Husserl şi Wittgenstein, prin plicticoşenia şi sterilitatea lor, nu sînt de conceput decît ca prăbuşirea în infern a gîndului luciferic anterior, înălţat şi tensionat de triada mai sus amintită.

Scanned with OKEN Scanner

Dar o altă triadă a fost şi Guénon-Heidegger-V. Lovinescu, aici ar intra şi Jünger. Pare incomod să-l aşezi pe Heidegger, filosof de notorietate, alături de Guénon şi V. Lovinescu, consideraţi autori neserioşi, ocultişti, luaţi de-a valma cu Eliphas Lévy şi E. Schuré, dar cum şi filosofia profesionistă şi-a aflat în Heidegger un adversar redutabil, alăturarea aceasta nu e greşită atîta timp cît nici Guénon, nici V. Lovinescu nu au fost vulgarizatori ai misterului.

În general, e comod să pui de o parte profesioniştii, serioşii, savanţii, iar de cealaltă parte ocultiştii, spiritiştii, neserioşii. Incomod este însă să admiţi linia de mijloc unde aşa-zisul diletantism reprezintă adevărata situare spirituală. Astfel, eticheta de scriitor pusă lui V. Lovinescu îl scuză, dar - fără să-şi dea seama tocmai cei care-l vor scuzat - îi şi permite să înnobileze condiţia de scriitor. Fiindcă, aşa cum am spus, el a scris pentru a stăvili creaţia şi a favoriza contemplaţia. Acelaşi lucru este valabil şi pentru Guénon, şi pentru Heidegger. Toţi trei, denunţînd fiinţarea, centrîndu-se asupra Fiinţei pînă la Non-fiinţă au „tăiat cheful" creatorilor în continuă erecţie.

O pagină citită din opera lor suspendă circuitul nutritiv, orb al vieţilor noastre. „Ieşim din cursă" fiind absorbiţi de gîndul care ne face să înţelegem că viaţa începe abia atunci cînd tot viaţa sfîrşeşte. Cine soarbe şi se lasă sorbit de acest gînd are şansa binecuvîntatei suspendări prin care se sustrage binomului stimul-reacţie. Dacă am reuşi printr-un efort ascetic, nonstimulativ să citim *numai* opera acestor autori, atunci lumea ar fi cu adevărat descărcată de inutilităţi şi impurităţi.

Desigur, sînt în primul rînd textele sacre, basmele, dar şi din volbura atîtor autori se cuvin aleşi cîţiva: nu neapărat cei mai valoroşi, ci aceia care pot frîna viteza de înaintare în timp, în populaţii şi în libertăţi. „Pentru metafizică, adevărul este acel ceva netrecător şi veşnic care niciodată nu poate fi întemeiat pe vremelnicia şi fragilitatea fiinţei umane. Cum este atunci cu putinţă ca esenţa adevărului să îşi găsească subsistenţă şi temei în libertatea omului?"[9] (Heidegger). Un asemenea text te blochează şi te scoate din dialectica atît de mofturoasă a subiec-

Scanned with OKEN Scanner

tivităţii. Te aşază mai presus de propria libertate fiindcă nimeni nu e liber faţă de sacru. Kierkegaard putea să ţipe în *Frică şi cutremurare* că prin credinţă individualul este superior universalului[10], dar acesta este drumul eretic, torturant de „jos în sus" - dar cît de necesar în condiţiile fundăturii create de idealismul dogmatic! - şi nu pogorîrea de „sus în jos", singura mişcare absolvitoare şi absorbantă - metafizic, care dezminte simţul comun. „În calitatea sa de speculaţie a raţiunii pure, ea (metafizica - n.n.) nu găseşte sprijin nicăieri decît în judecăţi universale"[11]. Dar universalul acesta cît de fraged, sofianic şi inefabil trebuie să fie pentru a nu se artificializa, a nu se dogmatiza, ceea ce Kant oricum nu putea să facă şi nici posteritatea sa...

Închei cu o asemenea evocare a metafizicii, cu acest îndemn de-a ne simţi mereu pe o insulă-monadă în care ne-am retras cu cele cîteva cărţi pe care ni le-am îngăduit în bagaj, de-a ne simţi naufragiaţi, miraţi de frumuseţea naufragiului, aşteptînd dincolo de timp Răspunsul ce ne va recompensa candoarea de care rîd în hohote conţopiştii bugetari ai Uniunilor de creaţie...

Post Scriptum

Nu aş încheia, totuşi, aceste rînduri dacă nu aş face o altă precizare absolut necesară pentru a aşeza lucrurile acolo unde le este locul.

În pofida entuziasmelor facile, jenante chiar, care se întrec unul pe altul în a aduce elogii peste elogii lumii moderne în care trăim, nu încape nici o îndoială că, tocmai acum, în această lume modernă atît de lăudată, se dă o luptă dramatică între cei care apără Tradiţia şi cei care susţin modernitatea pe care nu trebuie să ne sfiim în a o numi exact ceea ce este, adică Antitradiţie. Categoric, cei care apără Tradiţia sînt în situaţia de-a pierde. Lupta este inegală, nedreaptă. În mediile intelectuale occidentale cel care apără explicit Tradiţia este imediat taxat ca fiind de dreapta. Nu e numit chiar fascist/nazist, cum

Scanned with OKEN Scanner

era moda imediat după război, dar, în orice caz, punîndu-i-se o asemenea etichetă, este automat împins spre margine.

Firește, marginalitatea onorează, iar susținătorii Tradiției, conștienți de faptul că apără ceva ce piere în cursa profană a lumii moderne, nu pot să-și asume decît cu noblețe condiția de marginali.

Un lucru e clar: nu există alianță mai bine sudată decît aceea dintre intelectualii care vor să-și ocrotească privilegiile cultural-mentale de confort și stabilitate. Deși prin natura sa intelectualul ar trebui să aibă vocația riscului - riscul ca primă treaptă spre sacrificiu - el, încadrat lumii moderne, democratice, tolerante etc., nu știe ce să facă mai întîi pentru a-și mobila cît mai confortabil cu putință acest cuibar. De aceea, cînd aude de Tradiție, Sacru parcă ar auzi de dracu' și recurge la tot felul de stratageme pentru a demonstra că aici se ascunde cel mai mare pericol la adresa ființei umane și a civilizației pe care cu trudă a edificat-o.

Nu-i vorbă, Tradiția e corosivă, dar e corosivă fiindcă e salvatoare, e fulgerul divin care trăsnește fără nici o diferențiere atît democrațiile cît și dictaturile, atît Washington-ul, cît și Beijing-ul... Tradiția însă nu înseamnă fanatism, fascism. Tradiția înseamnă apărarea Memoriei, dar nu memoria profană, sentimental-proustiană, ci Memoria care regresează pînă dincolo de primele borne ale Istoriei, ale Manifestării. Tradiția, de fapt, te ajută să lupți împotriva uitării și să înțelegi că nu trăiești decît într-o lume provizorie, simpatică, acceptabilă tocmai prin provizoratul ei, satanică atunci cînd nu recunoaște că e provizorie.

Tradiția ar trebui să-i facă pe marii oameni de afaceri, pe politicieni să înțeleagă că-și pierd vremea și că în nici un caz nu formează elite așa cum își închipuie. Cu atît mai mult Tradiția ar trebui să-i convingă pe intelectuali că nu pot controla destinul cărților, al creațiilor lor. În final, Tradiția conduce spre acel prag al smereniei de la care, cu adevărat, începe înaripareа spirituală. Dar cine să creadă în asemenea afirmații taxate drept literatură în cel mai bun și generos caz?

Scanned with OKEN Scanner

Tradiţia s-a luptat cu Antitradiţia în toate perioadele de răscruce ale actualului ciclu. A caracterizat confruntarea dintre platonism şi aristotelism, dintre mistică şi scolastică, dintre hermetism şi scientism, dar numai acum Tradiţia, din ce în ce mai retrasă şi mai lipsită de putere, în plan vizibil, trebuie să se lupte cu ceea ce însumează forţele cele mai destructive şi alienante ale sfîrşitului de ciclu, indiferent de aspectul civilizat-politicos sub care ele vor să apară.

De aceea, cum spuneam, lupta este total inegală, complet nedreaptă.

Dar asta-i situaţia! René Guénon a luptat cu duzini de filosofi, şi pozitivişti, şi spiritualişti care s-au întrecut unul pe altul în a demonstra că autorul în cauză este confuz, lipsit de valoare. Vasile Lovinescu, la rîndul lui, s-a opus unei întregi oştiri de filosofi, psihologi, literaţi, folclorişti etc.

Deşi eşti marginal, îi superi pe cei care sînt centrali, chiar dacă aceştia dau impresia că nu te iau în seamă, te minimalizează, te socotesc eventual un sparring partner pentru muşchii lor de campioni ai culturii. Chiar dacă... Dar faptul că exişti, că eşti *altfel* sună ca un semnal de alarmă. Şi tocmai aici intervine cea mai gravă şi delicată problemă în absenţa căreia rîndurile pe care le-am scris aproape că nu ar mai conta.

La nivelul la care s-au situat prin gîndirea lor un René Guénon sau un Vasile Lovinescu, ei au depăşit statutul de intelectuali creatori, fie şi geniali, şi au intrat, simplu spus, în categoria de *Avatara minor*. Poate ar trebui să mă opresc aici, atingînd un adevăr care sperie gîndul. A fi *Avatara minor* înseamnă a avea o misiune descendentă. Dacă pentru lumea noastră Domnul Iisus a fost un *Avatara major* atunci e limpede în ce registru înalt pătrundem... De aceea, ar trebui să tac. Spre deosebire de un *Avatara major* care poate schimba tot cosmosul, de la cărţile oamenilor la iarba cîmpurilor, un *Avatara minor* este lipsit de o asemenea putere, dar vine în lume spre a aminti sensul Tradiţiei şi prin această chemare a Memoriei sacre, spre a frîna măcar puţin cursul descendent al ciclului.

Dar trebuie să tac. Tăcerea e cea mai bună soluţie în lupta cu zgomotul...

Scanned with OKEN Scanner

NOTE

Capitolul I

1. Lao Tzî, *Cartea despre Dao şi Putere*, Humanitas, 1993, p. 51
2. Lucian Blaga, *Opere 10, Trilogia valorilor*, Ed. Minerva, 1987, p.372
3. M. Heidegger, *Repere pe drumul gîndirii*, Ed. Politică, 1988, p. 287
4. R. Guénon, *La Regne de la Quantité et les signes des Temps*, cap. *Tradiţie şi tradiţionalism*, Gallimard, 1945
5. R. Guénon, *Orient et Occident*, Ed. Vega, 1927, p. 107
6. M. Eliade, *Proba labirintului*, Ed. Dacia, 1990, p. 20
7. Dan Ciachir, *Gînduri despre Nae Ionescu*, Institutul European Iaşi, 1994, p. 35
8. Horia Stamatu, *Vis împlinit*, Bunavestire, 10 martie 1938
9. Mircea Eliade, *Generaţia în pulbere*, Vremea, 24 mai 1936
10. Francisco Veiga, *Istoria Gărzii de Fier*, 1919-1941, Humanitas, 1933, p. 231
11. *Din luptele tineretului român*, 1919-1939, Ed. Fundaţiei Bunavestire, 1993, p. 52-53
12. M. Eliade, *Memorii I-II*, vol. II, Humanitas, 1991, p. 30,
13. E. Cioran, *Tentaţia politicului şi a jertfei*, Vremea, ianuarie 1934
14. C. Noica, *Intelligentia quae non intelligit*, Transilvania, 1/2, 1991, reluat din Adsum, august 1940
15. V. Lovinescu, *Rugăciune*, Vremea, 15 octombrie 1933
16. O. Şuluţiu, *Pecinginea lenii*, Vremea, septembrie 1935
17. V. Lovinescu, *Despre importanţa negaţiunii*, Vremea, 1-8, noiembrie 1933
18. Mircea Eliade, *Intelectualii e fascişti,* Vremea, 24 martie 1935
19. E. Lovinescu, *Un rege şi un popor*, Vremea, 16 iunie 1935
20. Sandu Tudor, *Führerul antichristic*, Credinţa, 7 februarie 1934
21. F. Nietzsche, *Beyond Good and Evil*, Penguin Books, 1973, p. 164
22. V. Lovinescu, *Mistica fascismului*, Vremea, 14 ianuarie 1934
23. V. Lovinescu, *O nouă rasă de stăpîni*, Vremea, 18 februarie 1934
24. Tudor Vianu, Herman Keyserling, *Ideea europeană*, 15 februarie 1927
25. Cioran, *Hitler în conştiinţa germană*, Vremea, 15 iulie 1935

Scanned with OKEN Scanner

24. Petru Comarnescu, *De ce lipseşte culturii moderne tragedia*, Vremea, 30 iulie 1933
25. V. Lovinescu, *Regele în Anglia*, Vremea, 10 februarie 1936
26. V. Lovinescu, *Mediul şi influenţele familiale ale regelui George al V-lea*, Vremea, 28 ianuarie 1936
27. V. Lovinescu, *Winston Churchill*, Vremea, 17 noiembrie 1935
28. V. Lovinescu, *Johan Tauler*, Vremea, 29 octombrie 1933
29. Denis de Rougement, *Partea diavolului*, Fundaţia Anastasia, 1994, p. 83
30. Denis de Rougemont, *op. cit.* p. 84-85
31. Denis de Rougemont, *op. cit.* p. 89
32. Denis de Rougemont, *op. cit.*, p. 89
33. J.M. Dommenach, *Le crépuscule de la culture française*? Plon, 1995, p. 33
34. J. Evola, *L'Arc et la Massue*, Ed. fr. Pardes, Puiseaux, 1983, p. 61
35. D.H. Lawrence, *The Plumed Serpent*. World worth Edition Ltd., 1995, p 35
36. V. Lovinescu, *Jurnal alchimic*, Ed. Institutul European Iaşi, 1994, p. 65
37. V. Lovinescu, *Al patrulea hagealîc*, p. 151, Cartea Românească, 1981
38. Mateiu Caragiale, *Craii de Curtea Veche*, Ed. Tineretului, 1967, p.205-206,
39. A se vedea capitolul „Marele manipulator" din „Eros şi Magie în Renaştere", I.P. Culianu, Nemira, 1994
40. V. Lovinescu, *Ignazio de Loyolla*, Azi, aprilie, 1935
41. Rădulescu-Motru, *Naşterea spirituală a secolului*, Revista Fundaţiilor Regale, aprilie, 1934
42. René Guénon, *Criza lumii moderne*, Humanitas, 1993, p. 47
43. N. Berdiaev, *Destinul omului în lumea contemporană*, Ed. ABC Dava, 1993, p. 46
44. N. Berdiaev, *op. cit.* p. 30
45. N. Berdiaev, *Împărăţia spiritului şi Împărăţia cezarului*, Ed. Amarcord, 1994, p. 42. Discutînd într-o lucrare celebră (*Rusia în biserica universală*, Ed. Institutul European, Iaşi, 1994) această problemă a suficienţei individualismului, V. Soloviov îi găseşte originea tocmai în separaţia dintre împărăţia spiritului şi împărăţia Cezarului. „Prin cuvintele: «Împărăţia mea nu e din lumea asta», s-a încercat justificarea şi confirmarea caracterului pasiv al vieţii noastre sociale şi politice... iar cuvintele «mi s-a dat toată puterea

Scanned with OKEN Scanner

24. Petru Comarnescu, *De ce lipseşte culturii moderne tragedia*, Vremea, 30 iulie 1933
25. V. Lovinescu, *Regele în Anglia*, Vremea, 10 februarie 1936
26. V. Lovinescu, *Mediul şi influenţele familiale ale regelui George al V-lea*, Vremea, 28 ianuarie 1936
27. V. Lovinescu, *Winston Churchill*, Vremea, 17 noiembrie 1935
28. V. Lovinescu, *Johan Tauler*, Vremea, 29 octombrie 1933
29. Denis de Rougement, *Partea diavolului*, Fundaţia Anastasia, 1994, p. 83
30. Denis de Rougemont, *op. cit.* p. 84-85
31. Denis de Rougemont, *op. cit.* p. 89
32. Denis de Rougemont, *op. cit.*, p. 89
33. J.M. Dommenach, *Le crépuscule de la culture française*? Plon, 1995, p. 33
34. J. Evola, *L'Arc et la Massue*, Ed. fr. Pardes, Puiseaux, 1983, p. 61
35. D.H. Lawrence, *The Plumed Serpent*. World worth Edition Ltd., 1995, p 35
36. V. Lovinescu, *Jurnal alchimic*, Ed. Institutul European Iaşi, 1994, p. 65
37. V. Lovinescu, *Al patrulea hagealîc*, p. 151, Cartea Românească, 1981
38. Mateiu Caragiale, *Craii de Curtea Veche*, Ed. Tineretului, 1967, p.205-206,
39. A se vedea capitolul „Marele manipulator" din „Eros şi Magie în Renaştere", I.P. Culianu, Nemira, 1994
40. V. Lovinescu, *Ignazio de Loyolla*, Azi, aprilie, 1935
41. Rădulescu-Motru, *Naşterea spirituală a secolului*, Revista Fundaţiilor Regale, aprilie, 1934
42. René Guénon, *Criza lumii moderne*, Humanitas, 1993, p. 47
43. N. Berdiaev, *Destinul omului în lumea contemporană*, Ed. ABC Dava, 1993, p. 46
44. N. Berdiaev, *op. cit.* p. 30
45. N. Berdiaev, *Împărăţia spiritului şi Împărăţia cezarului*, Ed. Amarcord, 1994, p. 42. Discutînd într-o lucrare celebră (*Rusia în biserica universală*, Ed. Institutul European, Iaşi, 1994) această problemă a suficienţei individualismului, V. Soloviov îi găseşte originea tocmai în separaţia dintre împărăţia spiritului şi împărăţia Cezarului. „Prin cuvintele: «Împărăţia mea nu e din lumea asta», s-a încercat justificarea şi confirmarea caracterului pasiv al vieţii noastre sociale şi politice... iar cuvintele «mi s-a dat toată puterea

Scanned with OKEN Scanner

în cer şi pe pământ» nu erau citate. Hristos era recunoscut drept Mîntuitor, victimă ispăşitoare, dar nu şi ca Christos rege" (p.14).
46. V. Lovinescu, *Creangă şi creanga de aur*, Ed. Cartea Românească, 1989, p. 195
47. Lawrence Durrell, *Monsieur*, Ed. Univers, 1994, p. 141
48. V. Lovinescu, *Jurnal alchimic*, p. 17
49. V. Lovinescu, *Mitul sfişiat*, p. 86, Ed. Institutul European, Iaşi, 1993
50. Herman Keyserling, *Analiza spectrală a Europei*, p. 312, Institutul European Iaşi, 1993. A se vedea René Guénon, *Le Regne de la Quantité et les Signes des Temps*, capitolele despre psihanaliză şi intuiţionism; Jeane Hersch, *Istoria filosofiei europene*, Humanitas, 1994, capitolul *Bergson*.
51. H. Keyserling, *op. cit.*, p. 310
52. *Ibidem*
53. Oscar Lemnaru, *Contradicţiile bergsonismului*, Azi, aprilie 1934
54. Ion Petrovici, *Reflecţii asupra inconsecvenţei*, Revista Fundaţiilor Regale, iulie, 1934
55. Gr. Popa, *Jurnal metafizic*, Jurnalul literar, ianuarie 1996
56. V. Lovinescu, *Cuvinte despre Satan*, LAI, Cotidianul, 21 iunie 1993
57. V. Lovinescu, *Creangă şi creanga de aur*, p. 399
58. V. Lovinescu, *op. cit.*, p. 400
59. M. Unamuno, *Agonia creştinismului*, Ed. Institutul European Iaşi, 1993, p. 83
60. R. Musil, *Omul fără însuşiri*, vol. I, ed. Univers, 1995, p. 62
61. V. Lovinescu, *Steaua fără nume*, Ed. Rosmarin, 1994, p. 55-56
62. René Guénon, *Le Théosophisme*, p. 70, Paris, 1965
63. Réne Guénon, *L'Erreurs Spirite*, Ed. Didier & Richard, 1930 p.185
64. Réne Guénon, *Le Thésophisme*, p. 37-38
65. Paul Barbăneagră, *Arhitectură şi geografie sacră*, LAI Cotidianul, 1 august 1994

Capitolul III

1. Cioran, *De l'Inconvénient d'etre né*, Gallimard, 1973, p. 143
2. V. Lovinescu, *Steaua fără nume*, p. 68
3. Mircea Eliade, *Istoria credinţelor şi ideilor religioase*, vol. II, Ed. Ştiinţifică şi enciclopedică, 1986, p. 361

Scanned with OKEN Scanner

4. H. Zimmer, *Mituri şi simboluri în civilizaţia indiană*, Humanitas, 1994, p. 151-152
5. *The Upanishads*, Penguin Books, 1965, p. 59,
6. Jurgis Baltrusaitis, *Metamorfozele goticului*, Ed. Meridiane, 1976, p. 303-304,
7. A. Dumitriu, *Culturi eleate şi culturi heracleitice*, Ed. Cartea Românească, 1987, p. 162,
8. Henry Corbin, *Le Paradoxe de Monothéisme*, l'Herne, 1981 p. 216; Nicolae Balotă, *Occidentalizarea lumii*, Luceafărul, 22 februarie 1995; I.P. Culianu, Mircea Eliade, Ed. Nemira, 1995, p. 22,
9. M. Eliade, *Istoria credinţelor şi ideilor religioase*, vol. II, p. 385
10. M. Eliade, *Nostalgia originilor*, Humanitas, 1994, p. 198; *Aspectele mitului*, Univers, 1978, p. 172-174,
11. *Doctrina lui Confucius sau cele patru cărţi clasice ale Chinei*, Ed. Timpul, 1994, p. 83
12. M. Eliade, *Istoria credinţelor şi ideilor religioase*, vol. III, Ed. Ştiinţifică, 1991, p. 129
13. V. Lovinescu, *Creangă şi creanga de aur*, p. 176
14. Dionisie Areopagitul, *Despre numele divine*, Ed. Institutul European Iaşi, 1993, p. 122
15. V. Lovinescu, *Monarhul ascuns*, Ed. Institutul European Iaşi, 1992, p. 12
16. V. Lovinescu, *op. cit.*, p. 88
17. V. Lovinescu, *op. cit.*, p. 119
18. V. Lovinescu, *op. cit.*, p. 121
19. V. Lovinescu, *op. cit.*, p. 68
20. Gustav Meyrink, *Faţa verde*, Astrobios Press, Bucureşti, 1992, p. 198,
21. V. Lovinescu, *Monarhul ascuns*, p. 38-40
22. V. Lovinescu, *Dacia hiperboreană*, Ed. Rosmarin, 1994, p. 36
23. A.D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. III, Ed. Ştiinţifică şi enciclopedică, 1988, p. 66
24. V. Lovinescu, *Monarhul ascuns*, p. 140
25. V. Lovinescu, *Incantaţia sîngelui*, Ed. Institutul European Iaşi, 1993, p. 101, 122
26. V. Lovinescu, *op. cit.*, p. 95
27. Gilbert Durand, *Structurile antropologice ale imaginarului*, capitolul despre cupă şi lance, Ed. Univers, 1977; Radu Vasiliu, *Cupa şi săgeata, sunetele*, Ed. Cartea Românească, 1973
28. P.P. Negulescu, *Filosofia Renaşterii*, Ed. Eminescu, 1985, p. 72
29. Sf. Apostol Pavel, *Epistola întîi către corinteni*, 13.12.

Scanned with OKEN Scanner

32. C.G. Jung, *În lumea arhetipurilor*, p. 36, note de V. Zamfirescu
33. L. Pauwels, J. Bergier, *Dimineaţa magicienilor*, subcapitolul: *Hitler şi esoterismul în politică*, Ed. Nemira, 1994
34. G.V. Voiculescu, *op. cit.*, p. 62
35. F. Schuon, *A înţelege Islamul*, Humanitas, 1994, p. 219
36. F. Schuon, *Unitatea transcendentă a religiilor*, Humanitas, 1995, p. 61
37. P. Ponsoye, *op. cit.*, p. 124
38. R. Guénon, *Aperçus sur l'Initiation*, p. 249
39. V. Lovinescu, *Creangă*... p. 223; N. Steinhardt, *Cartea împărtăşirii*, Ed. Apostrof, 1995, p. 28, 55
40. N. Iorga, *Bizanţ după Bizanţ*, Ed. Enciclopedică, 1972, p. 89
41. *Cuvînt înainte* la cartea lui F. Schuon, *Unitatea transcendentă a religiilor*, Humanitas, 1995, p. 8
42. V. Lovinescu, *Jurnal alchimic*, p. 137
43. M. Foucault, *Scriitura sinelui*, Viaţa Românească, iunie, 1988
44. J. Böhme, *Aurora sau răsăritul care se întrezăreşte*, Ed. Ştiinţifică, 1993, p. 291,
45. Părintele Mitrofan, *Viaţa repausaţilor noştri şi viaţa noastră după moarte*, Ed. Anastasia, 1993, p. 108
46. La Pensée de Gotama, Ed. Corea, 1949, p. 239
47. A. Dumitriu, *Aletheia*, p. 24
48. V. Lovinescu, *Mitul sfîşiat*, p. 90
49. V. Horia, *Recucerirea descoperirii*, Ed. Eminescu, 1996, p. 244

Anexă

1. Nicolae Balotă, *Calea, adevărul şi viaţa, Meditaţii religioase*, Ed. Eminescu, 1995, p. 235
2. F. Nietzsche, *Naşterea filosofiei*, Ed. Dacia, 1992, p. 34
3. Platon, *Opere II*, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1976, p. 149
4. Novalis, *Heinrich von Ofterdingen*, Ed. Univers, 1980, p. 162
5. F. Schuon, *Despre unitatea transcendentă a religiilor*, p. 88
6. L. Şestov, *Revelaţiile morţii*, p. 42, Institutul European Iaşi, 1993
7. A. E. Baconski, *Scrieri*, Ed. Cartea Românească, 1990, vol. II, p. 337
8. H.R. Patapievici, *Zbor în bătaia săgeţii*, Humanitas, 1995, p. 262
9. M. Heidegger, *Repere pe drumul gîndirii*, p. 44
10. S. Kierkegaard, *A Bretall Anthology*, Princeton University Press, 1973, p. 130
11. I. Kant, *Prolegomene*, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1987, p.178

Scanned with OKEN Scanner

TABLA DE MATERII

Veriga inițiatică 5
1. Metafizică şi politică 11
2. Refuzul lumii moderne 39
3. Ocultare şi revelare 63
4. Mitul, vehicul al Tradiției 91
5. Contemplatorul solitar 119
Anexă 149
Note 163

Scanned with OKEN Scanner

În colecţia
TEXTE DE FRONTIERĂ
au mai apărut

1. Luca Piţu, *Însem(i)nările magistrului din Cajvana*
2. Dorin Popa, *Convorbiri euharistice*
3. Arşavir Acterian, *Privilegiaţi şi năpăstuiţi*
4. William Thackeray, *Rebecca şi Rowena*
5. Adrian Marino, *Evadări în lumea liberă*
6. Luca Piţu, *Fragmente dintr-un discurs in(?)comod*
7. Nichita Danilov, *Apocalipsa de carton*
8. Dumitru Ţepeneag, *Reîntoarcerea fiului la sînul mamei rătăcite*
9. Petru Comarnescu, *Jurnal*
10. Katherine Mansfield, *Moartea care mă apasă*
11. Pavel Chihaia, *Treptele nedesăvîrşirii*
12. Tzvetan Todorov, *Cucerirea Americii. Problema celuilalt*
13. Dan Ciachir, *Gînduri despre Nae Ionescu*
14. Haig Acterian, *Cealaltă parte a vieţii noastre*
15. Pavel Chihaia, *Mărturisiri din exil*
16. Arşavir Acterian, *Jurnal în căutarea lui Dumnezeu*
17. Virgil Nemoianu, *Simptome*
18. Dumitru G. Danielopol, *Jurnal parizian*
19. Dumitru G. Danielopol, *Jurnal londonez*
20. Gustave Le Bon, *Incertitudinile prezentului*
21. Ion Deaconescu, *Monolog pe mai multe voci*
22. Dan Ciachir, *Luciditate şi nostalgie*
23. Andrei-Iustin Hossu, *Cele trei trepte ale singurătăţii*
24. Gheorghe Crăciun, *Cu garda deschisă*

În pregătire

Dorin Popa, *Victima care decide*

Scanned with OKEN Scanner

Mitul coboară mereu în abisul nostru pentru a ne opri căderea. Cum spune V. Lovinescu, zeii (îngerii) erau încărcaţi cu inefabil, ca albinele cu miere. Inefabilul acesta e tocmai mitul. Lumea se răscumpără, desigur, prin har. De două mii de ani mijlocitorul între noi şi Iisus este Sfîntul Duh. Dar ca o extindere sau, mai corect spus, ca o rafinare a acţiunii sale apare Inefabilul, din păcate, înţeles acum estetic, în realitate avînd la rîndu-i o obîrşie spirituală.

INSTITUTUL EUROPEAN

ISBN 973-586-057-0
Pe copertă: Traian Mocanu, *Ciclul Bestiar*

Scanned with OKEN Scanner